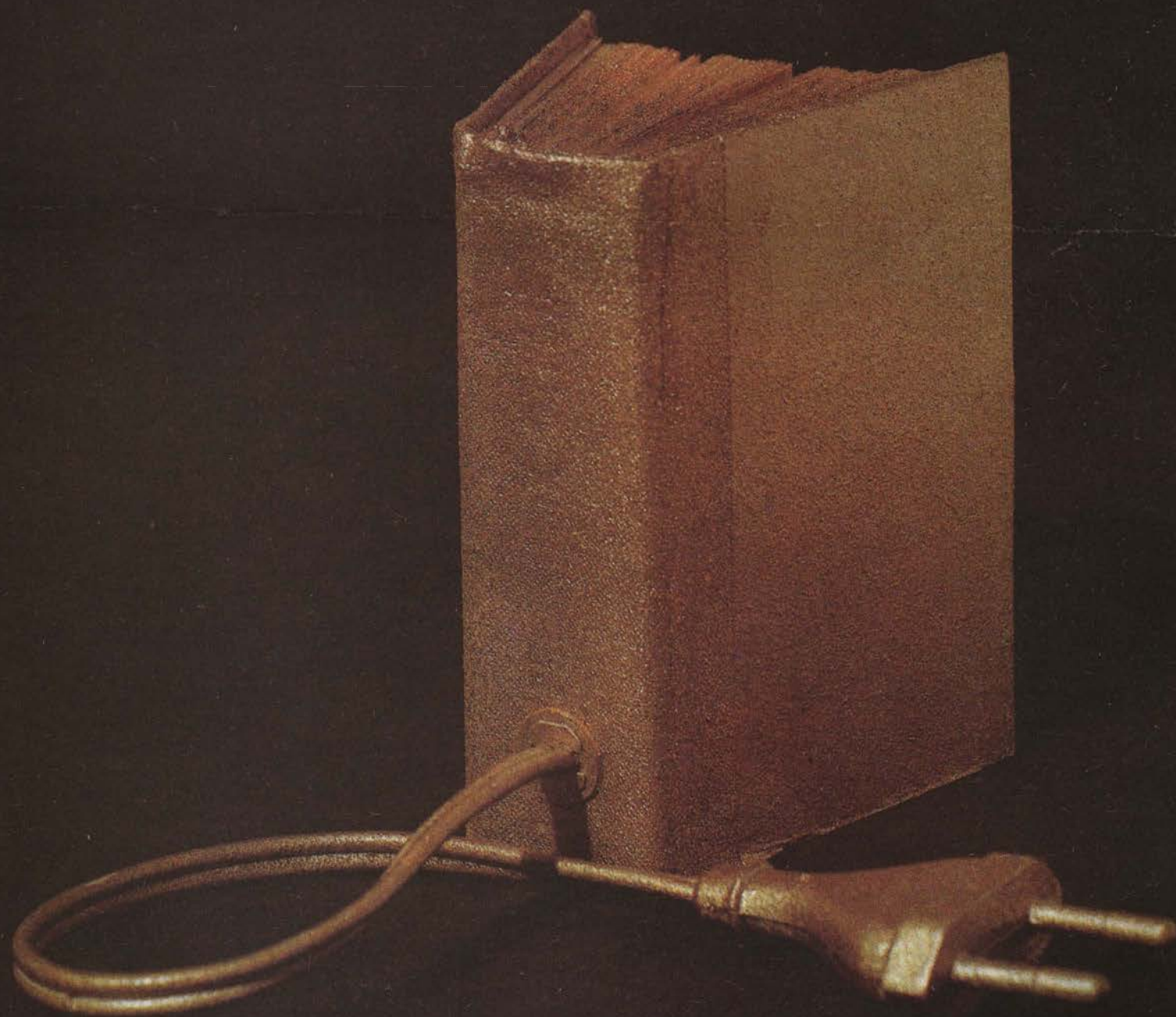

پاڻ ۽ سارو

ياش ڪوچ

10 1991

Рассом — Эркин Кагаров.

Тўғри, китоб — билим манбаи,
лекин манба қувватни қайдан
олади! Ҳамма гап шунда!

● «ЕШ КУЧ»ДА АДВОКАТЛАР МАРКАЗИ ОЧИЛДИ. ● ЎЗБЕК
МИЛЛИЙ МАКТАБИНИ БАРПО ЭТАЙЛИК ● ЎҚУВЧИЛАР ШЕЪРИЯ-
ТИДАН ● АЛИШЕР НАВОИЙ ТАВАЛЛУДИНИНГ 550 ЙИЛЛИГИГА
● НАМАНГАНЛИК ИСТЕЪДОДЛИ РАССОМ БИЛАН ТАНИШУВ
● САМАРҚАНД КООПЕРАТИВ ТЕХНИКУМИ — 60 ЕШДА ● ХАЛҚ
НОИБИНИНГ ИҚРОРНОМАСИ ● ҒУЗОРЛИК ОНАИЗОР ФАРЕДИ

Фарғона вилояти Бағот туманидаги 2-ўрта мактабда Фотима Муродова 20 йилдан буён жуғрофиядан сабоқ бермоқдалар.

Тошкентнинг Акмал Икромов туманидаги 109-мактаб кутубхона-чиси, халқ маорифи аълочиси меҳрибон мураббия Машкура Эргашева.

Суратчи — Умарали ҚУШВОҚОВ.

ЎҚИТУВЧИЛАР КУНИ — ИЛМ- МАЪРИФАТ КУНИ!

Бўстонлик туманидаги 3-мактаб ўқувчиси Жамшид Садилов Бутун-иттифоқ жуғрофия кўригида Фахрли иккинчи мукофотга сазовор бўлди. ТошДД жуғрофия куллиётининг доценти Асомиддин Эгамбердиев жуғрофия билимдонни билан суҳбатда.

Суратчи — Машраб НУРИНБОЕВ.

Жумҳурият комсомоли
Марказий Қўмитасига!

«Еш куч» ойномасига!

Сизлардан умид қилиб
хат ёзмоқдаман.

Мен 1991 йили 5 январь кунини жиноят содир

ганлиги, кечаю-кундуз
ухламай мени ўйлаб соғ-
лигини ўйқотиши юра-
гимни тилка-пора қилиб
ташлади. Мана бир ойки,
ўзимни қўйишга жой
топа олмайман. Йиғлай-
вериб кўзларим шишиб
кетди. Ўзимни ўлдирай-

ман. Ўқишни битириб,
олий илмгоҳга кириш
ниятим бор эди. Агар
менга ёрдамларингиз те-
гиб озодликка чиқсам,
бор овозим билан: «Эй,
олам, бу мен—Отабек-
ман. Сўз бераманки, бош-
қа ҳеч қачон жиноят
қилмайман. Агар яна бир
бор жиноят қилсам, ме-
нинг қўлларим шол, кўз-
ларим кўр бўлиб қол-
син»—дер эдим. Хатга
бор ҳақиқатни ёзишнинг
иложи йўқ. Фақат мени
кечиринглар, хатни бир
текисда чиройли қилиб
ёза олмадим. Ўқишга ки-
риб одам бўлай, халқ ар-
боби бўлиб, халққа хиз-
мат қилай. Шундайига
ҳам анча соғлигимни
ўйқотдим. Жавобларин-
гизни кутиб қолувчи Ота-
бек Урмонов.

Тошкент.

ҚАМОҚДАМАН, ЁРДАМ БЕРИНГ!

қилдим. Жиноятимни тў-
лиқ бўйнимга олдим.
Қилган жиноятим энгил
модда билан белгилан-
ган. Судгача очиқда юр-
дим. Суд бўлди. Менга
2 йил қамоқ жазоси бе-
рилди. Қандай қилиб жи-
ноят содир қилдим, ўзим
билмайман.

Наҳотки менга, мана
шу жазони кечиктириш,
яъни ЎзССЖ ЖК 44-мод-
да 1-қисмини қўллаш
иложи бўлмаса?

Ўзим 1973 йили туғил-
ганман. 1985 йили «Ар-
тек»да бўлганман. Мак-
табни битирганимча йўқ.
Санъатга қизиқаман.
Шеърлар, музыкалар
яратаман. Мактабда ком-
сомол қўмитаси аъзоси-
ман. Комсомол ташкило-
тимизда ва синфда мада-
ният аъзосиман, яъни
раисман. Туман пионер-
лар Советининг (РПС)
аъзосиман. 1990 йили
ёзда туман Комсомол қў-
митаси (РКК) тавсияно-
маси билан болалар
оромгоҳида «Кашшоф
етакчиси», яъни «Пионер
вожатий» бўлиб ишла-
дим. Гап шундаки, 18 ап-
рель кунини бўлган ота-
оналар учрашувида да-
дамнинг қон босими кў-
тарилиб кетганлиги, кў-
зининг яхши кўрмай қол-

ми? Бундан кейин дадам-
нинг ҳаёти қандай кеча-
ди?

Вилоят судига касация
ёздим. Лекин ҳеч қандай
ёрдами тегмади. Менга
ёрдам беринглар. Мен
ўзимни албатта оқлай-

Мутолаа жой танламайди

Суратчи Абдуғани ЖУМА

АЗИЗ

МУШТАРИЙЛАР!

Ойномамизнинг
обуна нархи
қайси сабаб-
ларга кўра кўпайга-
ни Сизларга маълум.
Ҳар қадамда пусиб
турган бозор иқтисо-
ди Сизу бизни қўлга
туширмоқда ва ўз си-
нов чигиригидан ўт-
казмоқда. Яширмай-
миз, бундай иқтисо-
дий муомалалар ак-
сари мушкул аҳвол-
га солиб қўймоқда.
Шундай бўлса-да,
ҳар қандай мушкул-
ликни бирлашиб ен-
гиш мумкин. МАЙ-
ЛИ, БОЗОР ҲИСОБ-
КИТОБИ БИР ТА-
РАФ БЎЛАВЕРСИН,
БИЗ, ЯЪНИ МУШ-
ТАРИЙЛАР ВА «ЕШ
КУЧ» БИРЛАШСА,
МАРРА БИЗНИ-
КИ — ОҒИР КУН-
ЛАР СИНОВЛАРИ
ОРТДА ҚОЛАДИ!
Ана шунда ора-
миздаги меҳр-оқибат
умрини яна бир йил-
га узайтирган бўла-
миз!

Ойномамизга қиз-
гин обуна бўлаётган-
ларга бахт-омад ти-
лаймиз! Обуна бўлиш
ҳаракатидагилар
учун эса эслатма:

ИНДЕКС 75242.

ЙИЛЛИК ОБУНА
БАҲОСИ — 10 СЎМ
80 ТИЙИН.

Н а илм-фаннинг энг улкан ютуғи бўлмиш ойнаи жаҳонда намоёиш этилаётган бадиий фильмларда, на тайёраларда, ҳаттоки ўзга сайёраликлар узоғини енгил қилаётган учар ликопчаларда инсон тафаккури китобдагидек олис ва саргузаштли сафарга чиқолмайди. Чунки, ўқиганда одам чексиз макон ва замонни ҳис этади, кўради, лаззатланади, ушалмас орзулари рўёбга чиқади. Ҳа, мутолаанинг ўрнини ҳеч нарса боса олмайд.

Ушбу суратларга бир эътибор беринг, уларда биринчи синф ўқувчилари бу сирли оламга қизиқиш, бир оз ҳадик билан назар ташлаётдилар. Азиз ўқувчилар! Ҳеч иккиланмай бу мўъжизакор оламга қадам ташлайверинг. У сизларга кўп сирларни очади, ҳаётни, яшашни ўргатади, қийинчиликларни енгинишда йўл кўрсатади, энг кераклиги соф виждонли, имон-эътиқодли бўлишга, севишга, севилишга ўргатади, ҳақиқий Ватан туйғусини шакллантиради. Жумҳуриятимизнинг ҳар бир мактабда кутубхона бор. Афсуски, олдиндан оққан сувнинг қадри йўқ деганларидек кўп ўқувчилар тафаккур уммонининг ноёб дурдоналаридан баҳраманд бўлмайдилар — мутолаа қилмайдилар. Ешлиқда вақтни ганимат билиб ўқиш, билим олиш керак. Китоблар оламида Сиз Робинзон Крузо билан ҳали инсон оёғи етмаган оролларга боришингиз, гўзал табиат, ундаги мавжудодлар билан танишингиз, сеҳрли қалпоқча соҳиби Ҳошимжон билан кўзга кўринмайдиган бўлиб мунофиқ ва ғаламис кимсалар билан жанг қилишингиз, Қизил шапкачанинг ёвуз Бўри билан бўладиган бир оз қўрқинчли ва ҳаяжонли воқеаларининг гувоҳи бўлишингиз, доктор Войжоним ва унинг беморлари билан яқиндан танишингиз мумкин.

Анави қизалоқ қўлида кўтариб турган калит эса ростакам олтиндан. Уни Буратино ўқувчиларга топширди. Бу калит китоблар сирли оламининг калитидир. Буратино олтин калитни ўқувчиларга топширар экан ўзи китобга нотўғри муносабатда бўлганидан ва оқибатда уларга азоб берганидан афсусланиб Сиз азиз ўқувчиларга китобни ниҳоятда эҳтиёткорлик билан — кўз қорачиғидек асраш кераклигини, сабаби, сизлардан кейин улардан укаларингиз ва сингилларингиз ҳам фойдаланишини айтмоқда.

Ушбу суратлар пойтахтдаги 109-ўрта мактабда бўлиб ўтган кутубхоначилар анжумани чоғида олинган. «Ўқувчиларнинг ахлоқ-одоби, тарбиясида синф раҳбарининг кутубхона билан ҳамкорлиги» мавзуси бўйича ўтган бу йиғинда шаҳар мактабларининг кўп-кўп кутубхоначилари қатнашдилар. Улар бу ерга ушбу кутубхона соҳибаси МАШКУРА опа ЭРГАШЕВАНинг иш тартиби билан яқиндан танишиш учун келдилар. Машкура опа 31 йилдан бери шу ерда ишлайди, ўзи шу мактабда таҳсил олган. Опанинг ўқувчиларга меҳри жуда баланд. Китоб учун кирган биринчи синф ўқувчисидан тортиб юқори синф ўқувчиларигача унинг олдиндан хурсанд бўлиб чиқиб кетадилар. Чунки, у ҳар бир ўқувчи қалбига йўл топа билади, қизиқиши ва ёшини эътиборга олади.

Маърифат йўлидаги савобли ва машаққатли ишини гизда ҳеч чарчаманг, Машкура опа!

Машкура опа раҳбарлигидаги кутубхона доимо ўқувчилар билан гавжум.

Суратчи — Умарали ҚУШВОҚОВ.

КИШЛОҚ ЁШЛАРИНИ ҲАМИША

Фарғона вилояти Бағдод ноҳиясидаги «Победа» жамоа хўжалиги раҳбарларидан бири Раҳматулло Халилов билан муҳбиримиз Адҳам Даминов сўхбати.

— Раҳматулло ака, сўхбатимизни қишлоқ ёшлари тарбияси мавзусига қаратсак. Ҳозир қаерга борманг ёшлар тарбиясидан нолиб гапиришади. Илгарилари бундай фикрларга кўпроқ шаҳарларда дуч келардик. Энди эса... Мана қишлоқда яшайсиз, бу борадаги аҳвол ўзингизга маълум, йил-йилдан баттар дегандек, ёшлар тарбияси ҳам тобора ёмонлашиб кетмоқда. Буларга сиз қандай қарайсиз!

— Биласизми, Адҳамжон ука, ёшлар одоб-ахлоқидagi салбий кўринишларнинг чуқурлашиб кетишига сабаблар кўп. Масалан, болалар мактабни битиргач шаҳарга ўқишга боришади, кўпчилиги киролмай қишлоққа қайтади. Сўнг армияга кетгунча иш йўқлигидан бекор юришади ёки ўзларининг ишлагиси келмайди, қўлида бирор ҳунари йўқ бу лаёқатсиз болалар секин-аста ишқамас бўлиб қолади. Лекин улар ҳам инсон, яхши еб-ичгиси, кийингиси келади. Оилавий шароити эса буни кўтармайди. Бора-бора улар қинғир ишларга, майда ўғирликка, безориликка қўл уришади. Бундай ҳолларнинг олдини олиш учун эса биргина умумий чора бор—қишлоқлардаги ишсизликнинг олдини олиш керак, ўсмирларни иш билан таъминлаш лозим.

— Кечирасиз, фикрингизни бўламан, нега олдинлари болалар бунақа беодоб бўлмаган, ҳозирга келиб қишлоқлардаги безориликлар, жиноятга қўл уришлар, ўғирликлар кучайиб кетяпти. Очиги, ўзим қишлоққа кам келаман, лекин ҳар келганимда ёшлар тўғрисида бир нохуш хабар эшитаман: ё кимдир жиноят қилган, ёки безорилик, ёки ўғирликка қўл урган бўлади. Сабабини тушунолмайман. Уларга нима етишмаяпти ўзи!

— Тўғриси, ёшлар орасида таълим-тарбия ишлари яхши эмас. Бунга аввало ота-оналар ўртасидаги тарбиянинг ёмонлиги сабаб. Илгарилари бундан 20-25 йил бурун биз ота-она нима деса, ўқитувчи қандай ўғит айтса, ўзимиздан катта одам насаҳат қилса, уни сўзсиз бажарардик. Ҳозирги болалар унақа эмас. Уларга ота-онанинг назорати ҳам яхши эмас. Бундан ташқари қишлоқларда болаларнинг маданий дам олишлари учун ҳеч бир шароит йўқ. Бу ҳақда кўп гапирилади, амалда эса деярли ҳеч бир иш қилинмайди. Шунинг учун болалар бевош бўлиб кетишяпти.

Бунга аввало катталар, ҳамма нарсага сиёсий кўз билан қаровчи, ўта «хушёр», дўппини ол деса бошни кесадиган ҳайбаракаллачи, ўз халқидан кўра амалини, юмшоқ курсини яхши кўрувчи маҳаллий раҳбарлар ҳам сабабчи бўлди. Биз худодан қўрқар эдик, сўнгги пайтлардаги диннинг таъкиб этилиши натижасида мусулмончилик султлашиб кетди, оқибатда болалар на худодан, на бандадан қўрқадиган бўлишди. Ҳа, эътиқоди йўқ одамдан ҳар балони кутиш мумкин.

— Бизнинг шунчалик бефарқ бўлишимизга, болаларнинг шунчалик шарму ҳаёсиз бўлиб қолишларига баъзан туриб-туриб ҳайрон қоласан киши. Гоҳо буларни ўйлаб бошинг қотади...

— Бола тарбиясини боғчадан тўғри йўлга қўйиш керак, лекин бизда эса боғча тарбиясининг ўзи ёмон. Боғча тарбиясининг ўзида бизнинг ўзбекилимизни, халқимизнинг азалий урф-одатларини намоен қиладиган жиҳатлар тобора камайиб кетяпти. Ахир уят-андишани боғчадан бошлашимиз, болаларимизни миллий кийинтиришимиз, ўғил-қизларни тушлик уйқуга ҳам алоҳида-алоҳида ётқизишимиз керак. Шундагина улар шарму ҳаёга болаликдан ўрганишади.

— Раҳматулло ака, мана шу ерда сиз айтган болаларнинг дунёқароши масаласига кенгроқ тўхталсак. Ахир биз болалар боғчаларини тарбия

ўчоғи деймиз, мактаблар болаларга илму тарбия беради деймиз, уйда ота-она тарбиячи. Шундай бўлгач, ҳақли савол туғилади: бу даргоҳлар, у ерда ишлаётганлар, қолаверса, ота-она нима қиляпти ўзи, қаёққа қарашяпти!!

— Биласизми, Адҳамжон, бизда ҳамма нарсани қуйидан қидириш одати бор. Баъзан бу ҳам ўзини оқлайвермайди. Болалар онгининг пастигига объектив сабаблар ҳам йўқ эмас. Булардан бири ёки аниқроқ қилиб айтсак, айбдорлар—юқори лавозимларда ўтирган раҳбарлардир, буларнинг халққа, одамларга нисбатан ёмон муносабатларининг таъсирidir. Масалан, бизда, жамоа хўжаликларида 1989 йилгача заҳарли кимёвий дори-лардан жуда кўп миқдорда фойдаланиб келишди. Худди шу йилларда марказий ва жумҳурият матбуотида заҳарли кимё дори-ларининг заҳарлилиги ҳақида, унинг одамларга, болаларга, айниқса ҳомиладор аёлларга, қолаверса, бутун-бутун халқларнинг насл-насабига салбий таъсири ҳақида тинмай ёзилиб турди. Бизда эса раҳбарларга фақат пахта керакдек, ФОБ (фосфор органик бирикма-лар), меркаптапос, бутифос, которон, трифлан, Б-58 ва шунга ўхшаш кўплаб заҳарлардан бемалол фойдаланиб келинаверида. Натижада жуда заиф болалар дунёга кела бошлади. Бу кимёвий заҳарлар фақат наслнигина заҳарлаб қўя қолмай, кундалик еяётган меваларимизни, сут-қатиқ, нон-тузимизни заҳарлади. Натижада орамиздан етук одамлар чиқмай кўйди. Вояга етиб ҳарбийга бораётган йигитларимиз эса қурилиш қисмларидан бошқасига ярамайдиган бўлди.

Аёлларимизнинг 80 фоизи камқонлик касалига мубтало. Масалан, хўжалигимиздаги 120дан ортиқ аёл ҳар йили туғиш олди-дан 2-3 ойлаб шифохонанинг гинекология бўлимида ётишга мажбур. Илгарилари чақалоқлар 3,5-4 килограмм вазнда туғиларди, ҳозир эса бу кўрсаткич 2-2,5 килограммга тушиб қолди. Буларга сабаб ҳам энг аввало яхши емаганимиздан, ичмаганимиздан, етишмовчиликлардан, кимёнинг таъсиридандир. Шунинг учун бу икки-икки ярим кило бўлиб дунёга келган болалар ҳам заиф, оналарининг кўкракларидан эса уларни эмизишга сут йўқ. Биз эса бу гапларни айтиб дунёга жар солишимиз керак эди. Ахир насл, одамлар насли, ўзбеклар насли, келажагимиз заифлашиб ҳалокатга юз тутаяпти-ку, биз «пахта, пахта» деб режа ортидан зир югуриб заҳарларни қўлашдан воз кечмадик. Лекин шундай бўлса-да, тилимиздан, матбуотимиз саҳифаларидан, радио, ойнаи жаҳон орқали «Болалар бизнинг келажагимиз!», «Ҳамма яхши нарсалар болаларга!», «Пахта-ўзбек халқининг миллий ифтихори!» деган шиорларни олабайроқ қилиб, минг бор такрорлашдан, дуч келган йиғинда оғиз кўпиртириб гапиришдан, бу шиорларни дуч келган дарахтга михлаб қўйишдан уялмадик. Аввало булар ҳақида ким ўйлаши керак эди? Уша халқ ичидан чиққан, ҳар гапида халқ номидан ваъз ўқийдиган, халқ ҳисобига яшаётган раҳбарлар, раҳбарчалар ўйлаши керак эмасми-ди?! Уларнинг кўпчилиги юз тутаяпти-ку, гапиришни қойиллатиб ташласада, аслида ўз хузур-ҳаловатидан бошқасини, амал курсисини ўйлашдан нарига ўтмайди, ўзидан пастдагиларга худо бўлиб кўришиб, юқоридагиларнинг юмшоқ супургисига айланиб қолишганди. Бундайлар ҳозир ҳам йўқ эмас.

Мана, худого минг қатла шукрки, 1989 йилдан кимёвий заҳарларни ишлатишдан бутунлай воз кечдик.

Энди бояги гапимга қайтсак, одамларнинг ейиш-ичиши ёмон дедик, чунки уларнинг топиш-тутуши ёмон, оладиган ойликлари паст. Масалан, мен 300

сўм маош олиб ҳафтасига уйга 2-2,5 кило гўшт олиб келиб болаларимга егизаман. Ахир оддий колхозчининг бунга қурб етадимиз, 80-100 сўмга етиб-етмай пул олса. Қишлоқларда ейиш-ичиш ёмонлиги етмагандек, ота-она бояги нимжон туғилган боласини боқиш ўрнига тўй қиламан дейди, уй-жой қиламан дейди. Бунинг учун эса ейиш-ичишдан янада тежаб пул тўплайди. Ахир ўзбекининг тўйи ҳам, қурилиши ҳам осон битмайди, айниқса, ҳозирги бозор кунларимизда тўй қилганга ҳам, уй-жой солганга ҳам бешбаттар қийин бўлиб кетди. Битта бўлса, ҳа майли, бир орзу ҳавас-да, деб қўяверсак бўларди буларни, лекин ҳар бир оилада камиди 5-6 тадан бола бўлгач...

Хуллас, ҳар бир кўчатнинг уруғи яхши бўлса кўчати ҳам бақувват, серҳосил бўлади. Одамзот ҳам шунақа. Аввало ота-она яхши бўлиши керак. Кейин одамнинг ўзи соғлом, ейиш-ичиши бақувват бўлиши керак. Бизнинг халқ эса нимани еяпти?! Ахир 9 миллион камбағалдан ўзига яраша насл қолади-да! Сизлар жамоа хўжалигинизда ёшларни ишга жалб қилиш учун қандай тадбирларни амалга оширяпсизлар!

— Биз 1990 йилда 854 хўжаликни, бу йил эса 200 га яқин хўжаликни уй-жой қуриш учун ер билан таъминладик. Ҳозирга келиб колхозга 2600 гектар ер қолди. Хўжалигимизда эса 18 минг аҳоли яшайди. Энди юқоридаги колхоз ерини шунча одамга бўлигчи, қанчадан тегар экан. Биздаги колхоз аъзоларининг ўзи 2800 та, уларнинг ҳар бирига бор-йўғи 0,85 сотихдан ер тегади. Бу ердан чиққан даромад эса колхозчиларнинг эҳтиёжларини қопламайди. Шунинг учун қишлоқлардаги ишсизликдан қутилишнинг биргина йўли— турли маҳсулотлар ишлаб чиқарадиган кичик корхоналар қуриш, уларни кўпайтириш керак. Айниқса, бизнинг Фарғона водийсида, Қўқон атрофидаги аҳоли зич жойлашган ноҳияларда бу тадбирларни тезда амалга ошириш лозим.

Бу йил ёшларни иш билан таъминлаш учун Оқчангал қишлоғида кунига 90 тонна сабзавот ва меваларни қайта ишловчи шарбат цехи қурдик. У май ойида ишга тушди. Унинг ҳар бир навбатиди 100 киши ишлаяпти. Бу ерда йилга 3 миллион банка турли шарбатлар тайёрланади. Бу цехни қуриш учун 300 минг сўмлик жиҳозлар сотиб олдик.

Шу кунларда майда ҳунарманчиликка ҳам эътиборимизни кучайтиряпмиз. Хўжалигимиз маркази Чуваланчи қишлоғида 25 киши ишлайдиган атлас тўқиш цехи очяпмиз. Чунки ҳозир пилланинг нархи ошган, биз давлатга 89 тонна пилла сотамиз. Масалан, ўтган йили 104 тонна пилла етиштирдик. Бу йилдан бошлаб режадан ортиқчасини ўзимизда олиб қолиб, уни юқоридаги цехда қайта ишлаб, йигириб улардан турли хил симли атласлар тўқилади.

Пахтачи (И-Хитой) қишлоғида эса чанқовбости ичимликлар цехи қуряпмиз. У ерда ҳам 30 иш ўрни бор.

Хўжалигимиздаги гишт заводи қошида қум, шағал, тош ва цемент аралашмаларидан блок гиштлар ишлаб чиқаришни йўлга қўйдик. Бунга ҳам 10 нафар қўшимча ишчини жалб этдик.

Қандалатчилик маҳсулотлари ва музқаймоқ ишлаб чиқарадиган кичик корхонамизда 30 чоғли ёшлар ишламоқда.

Мана шундай кичик корхоналар очиш йўли билан беиш юрган йигит-қизларни ишга жалб қиляпмиз. Лекин бу борадаги ишлар ҳали талаб даражасида эмас. Ахир бизнинг жамоа хўжалигимизнинг ўзида 210 нафар ҳеч қаерда ишламайдиган ёшлар бор. Улар сафига ҳар йили мактабни битириб чиққан, армиядан қайтган қанча-қанча ёшлар келиб қўшилади.

Хуллас сўзимнинг охирида ёшларга тилагим: аввало сўзда ҳам, дилда ҳам, амалда ҳам имонимиз бут бўлсин, у ҳеч қачон сусаймасин! Шундагина биз ўз миллийлигимизни, қадриятларимизни сақлаб қоламиз.

ОДОБЛИ ВА БАХТИЁР КЎРСАК!

Директор — Эргаш УМРЗОҚОВ.

БУНДА ҲАМШИРАЛАР ТАРБИЯ

Нодира етуклик шаҳодатномасини олгач, ойиси орқали дадасига орзусини билдирди: тиббиёт ҳамшираси бўлмоқчи.
— Мен қарши эмасман, қизим, — деди дадаси нуридийдасига қараб. — Имтиҳонларга тайёрмисан ишқилиб?

У хонадон соҳибидан рухсат текканидан хурсанд «Ҳа, тайёрман!» деган маънода бош ирғаб қўйди.

Эртаси куни тегишли ҳужжатларни тўплаб Жиззах Тиббиёт билим юртига борди. Эҳ-эҳ, ўқишга ишқибозлар қанча! Ҳаммаси «Сен қўй, мен санчаман» дейдиганлар. Ҳализамон имтиҳонлар бошланиб кетди. Синовлар қийноғи. Домлаларга ҳам осон эмас экан, шунча талабгордан энг муносибларини ажратиб олиш осон дейсизми? Нодира кўнглида «Мактабда ҳам имтиҳон топширдик деб юрган эканмиз-да», деб қўйди. Дунёдаги барча ҳаяжон

ПОПУР

БИЛИМ ЮРТЛАР ҲАЕТИДАН

шу хонага тўплангандек. Қизалоқнинг қўллари қалтираб турганига кўзи тушган имтиҳон олувчи ўқитувчи: «Ўзингизни босинг, биз ҳам сиз каби одаммиз» деганда ички титроғи босилгандай бўлди.

Ҳа, ўша кунлар ортда қолди. Нодира ҳам билим юрти талабалари сафидан жой олди. Ёзда имтиҳон ташвишлари билан илғамган экан, билим юрти ниҳоятда бағри кенг маскан экан. Бир вақтнинг ўзида 1700 қадар қиз шифокорлик илмининг алифбосини ўрганади. Уларга 100 га яқин муаллим сабоқ беради. Ўқув масканининг ўзида замонавий асбоб-ускуналар билан жиҳозланган 40 та хос хоналар бўлғуси ҳамширалар ихтиёрида. Бундан ташқари билим юртида фельдшерлик ва доялик (акушер-гинеколог) бўлимлари ҳам мавжуд. Узоқ қишлоқлардан келган талабаларнинг 400 нафари шу ердаги ётоқхонада яшашади.

Д В В А Л О Ў З И М И З Н И Ў З И М И З Т А Р Б И Я Л И Қ

Дастлаб шуни айтай: ҳар бир нарса муаммога айланар экан эртамикечми уни ечиш учун бош қотирилади. Менимча, бизда ҳам энди ўзимизнинг миллий мактабларимизнинг бўлиши ҳақида қайғуриш пайти етиб келди деб ўйлайман.

Жумҳуриятимизда миллий мактабларнинг ривожини учун қулай шароит бор, чунки бизда ўғил болалар билан қизлар сони деярли тенг, уларни ажратиб ўқитиш учун ортиқча харажат сарф этилмайди. Шу ерда савол туғилади: «Хўш, миллий мактабларда болаларни ажратиб ўқитиш зарурми?» Мен зарур деб ўйлайман. Чунки аралаш ўқитилиши натижасида ўғил болалардаги азалдан шаклланган миллий ғурур йўқолиб борапти. Мисол учун, ҳатто 1-синф боласи қизлар билан бир партада ўтиришга уялади. Биз эса уларни бирга ўтиришга мажбурлаймиз, натижада ўғил болалардаги ғурур, қизлардаги уятчанлик йиллар давомида аста-секин сўна бошлади. Шунинг учун ҳеч бўлмаганда юқори синфларда уларни ажратиб ўқитилса, қизларга аёллар, ўғил болаларга эркек муаллимлар «Оила этикаси» ва «Биология» фанларини ўқишса болаларнинг жинсий тарбияси учун ҳам, оила ва турмуш тарбияси учун ҳам яхши бўларди.

Шу ўринда яна бир фикрни айтсам: Фарғона вилояти халқ таълими бошқармасининг бошлиғи Турсунали Қурбонов «Одобнинг обрўйинг»-рисоласини ёзибди, бу китобдан намуналар ойнамада ҳам эълон қилинганди, мана шу китобни ҳозир мактабларда ўтилатган «Оила этикаси» дарслиғи ўрнига ўтилса яхши бўларди. Чунки бу китоб ўзининг миллийлиги, халқимизнинг азалий урф-одатлари ва қадриятлари билан, қадимги шарқ тарбия анъаналари билан йўғрилганлиги билан ажралиб туради. Юқоридаги «Оила этикаси» китоби эса русларники, унинг барча жабҳалари бизга кўп ҳам тўғри келавермайди.

Миллий мактабларда қизлар тарбиясига ҳам алоҳида эътибор берилса, улар ўғил болалар орасида одобли, ахлоқли қилиб тарбияланса, ҳаммаша улар ўртасида одоб пардаси бўлса, шундагина бу улғаяётган ёшлар бир-бирларини ўта ҳурмат қиладиган бўлади, қизлардаги шарму ҳаё кучайса, ўғил болалар ҳам уларнинг олдида ўйлаб гапирадиган бўлади. Ҳозир эса қизлардаги одоб-ахлоқ чекиниб, ҳатто улар ўғил болалардан ўтказиб сўкадиган бўлиб қолган... Булар эса на фақат ёшларнинг, оналарнинг, мактабнинг, муаллимнинггина дарди бўлиб қолмай, жамиятимизнинг, бугунимизнинг, келажакимизнинг ҳам дардидир. Булар ҳақида айнан ҳозир пайтида ўйламасак кейин кеч бўлади. Аслини олганда эса бу ўйлашларимизнинг ўзи кеч, лекин ҳар қолда «ҳечдан кўра кеч» деган гап бор. Шунга амал қилсак ҳам ёшлар тарбиясидаги кўп хатоларни вақтида тузатишга эришсак бўлади.

Шу ўринда мени кўпдан безовта қиладиган яна бир гапни айтаётган бўларди: бизда жинсий тарбияни ўқитишда етарлича на тушунча бор, на бир онг, ҳаттоки домлаларда. Ахир ўсмирлик шундай бир нозик, ҳам сирли, ҳам ажиб,

Ўзбек миллий мактаблари қандай бўлиши керак

ҳам ғалати бир оламки, болаларга бу оламнинг барча сир-асрорларини, сеҳрини етказиб беришимиз керак. Ҳозирги шароитда болалар ҳам бу ҳақда эшитишга етарлича тайёр эмас. Юқорида айтганимдек, болалар ва қизлар ажратиб ўқитилганда эса бу ҳақда бафуржа гапиришга имконият кенгайди, тушунтириш осонлашади, жумладан, тушуниш ҳам.

Мен ўқувчиларнинг ўзбекона кийимлари тарафдориман. Бунда ҳам гап кўп. Бизнинг миллий кийимларимиз қадим-қадимдан ота-боболаримиз томонидан инсон организмнинг ривожланиши, шахс камолати учун мослаб тикилган, ҳам пахтадан олинган матодан тайёрланган. Айниқса, ҳозирги спорт кийимларига қаранг, юқори синф қизлари ҳам ўғил болалар билан бир хил спорт кийимида дарсга келиши шарт. Бу тор, тагин синтетик матодан бўлган кийимда бадан терлайди, қишлоқ мактабларида эса ювиниш жойларининг ўзи йўқ. Уша ўқувчилар кейинги дарсларга ҳам кириб ўтиришади. Кейин бу спорт кийимларининг қимматлигини айтмайсизми... Ойласида 5-6 боласи бўлган одам болаларига спорт кийими олиб бериш учун энди уларнинг ризқидан қийиши керак. Олиб бермасан ўқитувчиси дарсга қўймайди, юқоридан топшириқ шунақа...

Дарсликларда ҳам миллий тарихимиз ўқитилмайди, қуруқ, ҳар нарсага сиёсат аралаштирилган сохта ватанпарварликни деб биз жуда кўп нарсаларни йўқотдик. Натижада болалар тарбияси, мактаб қай аҳволга келиб қолгани барчага аён. Буларнинг бари тескари сиёсат, тескари ўқитиш, айниқса, тарихчиларимизнинг тескари дарс бериши натижасидир. Бизнинг ўз миллий тарихимиз уни болаларга қанча ўргатамиз десак етиб ортади, лекин биз уларни ўргатамиш ўрнига ҳамон сохта ва мажбурий ватанпарварликни ўқитиб келаяпмиз. Бу эса бизнинг, миллатнинг, қолаверса жамиятнинг фожиаси эмасми?

Ҳозир барча соҳада ишбилармон кишилар кадрланыпти. Бизга эса болалигимиздан ишбилармон кишиларни фақат ўз манфаатларини ўйлайдиганлар деб камситиб гапириб келдилар, оқибатда биз бу соҳада ҳам жуда кўп нарсаларни, неча-неча талантларни йўқотдик.

Мактабларни қуришда ҳам миллийликка, миллий маданият ва қурилиш услубларига эътибор бериш керак. Бизда эса ҳаммаси бир қолипдаги ғишту цементдан қилинган бинолар. Ахир бизда ҳам ўзимизнинг миллий кўринишга эга бўлган мактаблар бўлса қандай яхши.

Мен миллий мактаб деганда мана шулар тарафдориман.

Холматжон МУСТАФОҚУЛОВ,
Бағдод ноҳиясидаги 30-ўрта мактаб
муаллими, халқ маорифи
аълочиси.

120 ўринли ошхона ўқувчилар хизматида. 32 минг китоб хазинасига эга кутубхона ишлаб турибди. Билим юрти директори Эргаш ака Умрзоқов ишнинг кўзини биладиган раҳбарлардан. «Гулбарги» деб аталган ойнаи жаҳонда чиқиш қилиб туришади.

Эҳ, ўқисанг киройи шундай билим юртида ўқисанг-да!

Яқунда қуйдагиларни хулоса қиламиз: ташкил этилганга чорак аср бўлган Жиззах Тиббиёт билим юртида ўтган давр ичида минглаб ҳамшира учирма бўлди!

Умарали ҚУШВОҚОВ,
«Ёш куч»нинг махсус муҳбири.

Муаллиф туширган суратлар билим юрти ҳаётидан мухтасар ҳикоя.

Илгимдин келгунча

Золим тигин ушатиб

Мазлум жароҳатиға

Интиқом малҳамин қўйдим.

Алишер Навоий

Яқинда бир воқеанинг жонли гувоҳи бўлдим. 1991 йил 12 март кунини Тошкентга борган эдим. «Ганга» магазини ёнида «Коммерческий» магазин берк, олдида икки юздан зиёд аёллар навбат кўтиб туришарди. Уларни 3 та сержант, бир катта лейтенант (ўзбек) раҳбарлигида тартибга солиб туришар эди. Аёллар беш-олти қатор бўлишиб навбатга тизилишган. Магазин очилгач оздан аёлларни ичкарига қўя бошлашди. Шунда ажойиб томоша бошланди. Бояги сержантлар бақириб-чақириб, аёлларни кўксидан ортига итариб орқага суриб чиқара бошлашди. Шунда улар кимларни чиқарди дег. Фақат рус тилини билмайдиган муштирап ўзбек аёлларини, қўли қадоқ бўлиб ўзига яхшироқ қараб юролмаган захматкаш аёлларимизни кўксидан итариб навбатдан чиқариб юборди. Навбатда фақат оқбиллак танноз аёлларгина қолди, холос. Ҳалиги ўзбек офицери эса баландроқ ерга чиқиб олиб ўша сержант миришабларга буйруқ бериб турибди. Шунда мен одамларга қарата «Эй қўли қадоқ, бағри кенг меҳмондўст ўзбегим, сен қандай кунларга қолдинг. Ўз юртингда ўзинг қисинди бўлиб яшасанг, ўз ризқингни бировга бериб ўзинг оч яшасанг, ўз юртингда сени инсон ўрнида кўрмай хўрлашса, таҳқирлашса, сенинг айбинг нима? Нега шундай кунларга қолдинг? Наҳотки ўз ҳақ-ҳуқуқингни ҳимоя қилолмасанг. Ҳатто миришабларинг ўзга миллатларга малайлик қилса, дегим келди. Бу ҳолатга сен нима дейсан «Еш куч?» Шундай миришабларнинг чоризм давридаги миришаблардан фарқи нимада?

Р. БУРХОНИДДИНОВ,
Андижон вилояти Балиқчи тумани
Олимбек қишлоғи.

«Еш куч»дан хат олгач, тушкунликка тушмай умид билан яшаш кераклигига, шундагина бахтнинг ҳақиқий жамолини кўриш мумкинлигига иқрор бўлдим.

Юрагимда тугунлар қат-қат,
Уларни ечмоққа кўп бардош керак.
Инсоннинг камолга етмоғи учун,
Дунё умидлидир, курашмоқ керак.

Нозигул ЖАҲОНОВА,
Самарқанд.

ПРИМОРЬЕ ЎЛКАСИ:
Оддий аскар мактуби

САМАРҚАНД
ШАҲРИ:
Умидли дунё

СУРХОНДАРЕ
ВИЛОЯТИ:
Савол-жавоб

600 метр — кўча ҳайвонот боғига олиб боради. Алам қилади одамга!..

Мирзо Улуғбекдай жаҳонгир бобом бўла туриб унинг улугвор осмонлар ҳайкали бўлмаса! Чет элликлар ҳам «О. Улуғбек! Это внук Тимура» деб ҳасад қилиб кетса экан. Эҳ! Бу ўзбек ҳайкаллариининг ҳаммасининг шоҳсупаси бир метр, мадори қуригандай ўтирган ҳолда ясалади. Ҳайкаллариининг тасвирланиши: Берунийни кўрган одам йўлда тиланиб ўтирган дарвешми дейди.

Ибн Сино ўтирибди, Ҳамид Олимжон ўтирибди, Навоий ерга қараган, Ал-Хоразмийнинг калласи кесилиб тошнинг ичида қолиб кетган, Охунбобоевнинг ҳайкали гумдон бўлди. Бошқа шоирларнинг Тошкентда дарағи

ҚАТОРТОЛГА

1976 йили Тошкент Тиббиёт олийгоҳини битириб 14 йилдан буён ижодкорлик қилиб келаман. Менга асосан тилимиз масалаларига бағишланган мақолалар ёқади. Шунинг учун дилимни оғритаётган баъзи нуқсонлар устида тўхталиб ўтсам.

Мен Тошкентда 6 йил истиқомат қилганман, уни ўз онамдек севаман: Саёҳатчи сифатида Иттифоқимизнинг жуда кўп шаҳарларини бориб кўрганман, лекин Тошкентчалик гўзал шаҳарни учратганим йўқ.

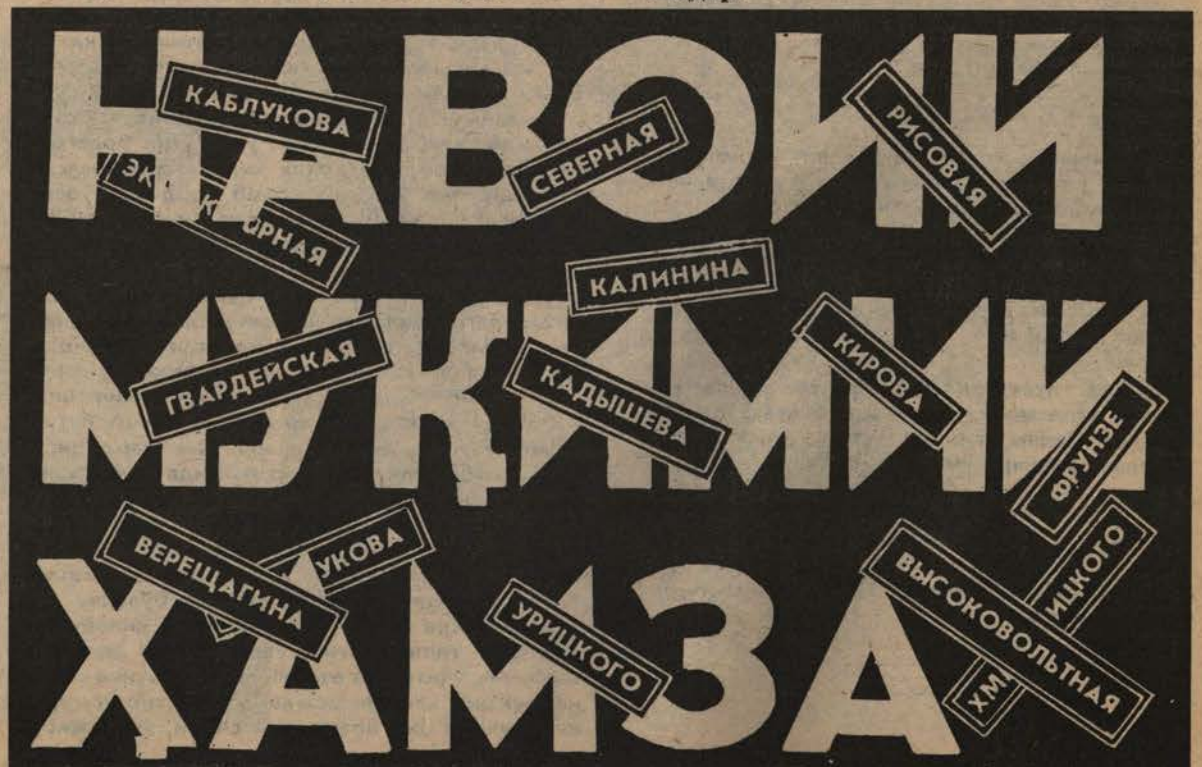
Лекин, бизнинг ўзбек халқи бошқа миллатларга қараганда кўнгли очик, меҳмондўст халқ. Ҳеч бир шаҳар Тошкентчалик ўзга биродарларга бағрини кенг очмаган бўлса керак. Тошкент кўчаларининг номлари менинг асосий дардим. Масалан ўзбек халқи ҳақида фикр қиламан деган сайёҳга, Ленин, Пушкин, Горький, Дзержинский, Гоголь, Киров, Куйбишев, Фрунзе ҳайкаллари ва кўчаларини кўрсатамизми?

«Нега Тошкентнинг асосий кўчалари умрида ўзбекни эсламаганлар билан тўлиб кетган? Қани бу ерда мантиқ? Тошкентнинг асосий кўчалари ўзбекнинг энг буюк шоир-фозиллари номига қўйилса биров бизни бўғадими? Кўчанинг ўртасига «детский» қилиб Ҳамид Олимжоннинг ҳайкалини кўримсиз супачага ўрнатиб қўйибди. Пушкин бўлса Тошкентни соғиб олгандай балан супада гўддайиб турибди. Менга қолса ўша Куйбишев туманини ҳам Ҳамид Олимжон тумани деб, кўчани ҳам унинг номига қўйиб юборардим. Ҳамид Олимжон кўчасининг узунлиги

ҳам йўқ. Гап шу, бундан кейин ўз шоир-олимларимиз ҳайкаллари кўкрагини кўтарган, бошини мағрур кўтарган ҳолда қад ростлаб кўпаяверсин. Энди шу кинотеатр «Дружба», «Ташсовет», «Чайка», «Восток», «им. Лисунова», «им. Шумилова» деганлар ҳам ўзгарсин! Сув ўз ўзанига оқсин! Стадион «Спартак», «Старт», «Динамо», «Торпедо», «Трудовые резервы», «Юбилейный»... ном тополмаса ўзим топиб бераман. Жонга тегди.

Собир ОТАМУРОДОВ,
Денов, шифокор.

ТАҲРИРИЯТДАН: Миллий қадриятлар мавзуида сўз очилса эҳтирослар ўз-ўзидан жўшиб кетиши мазкур мактубдан ҳам кўришиб турибди. Бироқ, нечоғли аччиқ бўлмасин С. Отамуродовнинг таъналарида жон бор. (Эслатма—И. Охунбобоевнинг ҳайкали шаҳар марказидаги «Билимлар уйи» рўпарасига кўчирилган.) Айни чоқда, хусусан Тошкентда, ўзбек тилига давлат тили мақомининг берилиши муносабати билан бирмунча тадбирлар ўтказилмоқда. Жумладан, кўча ва хиёбон номлари, ҳоказо атамалар ўзбекчалаштирилмоқда. Бу борадаги янада хайрли ишларнинг амалга ошиши ниятларнинг холислиги ва фаоллигимизга боғлиқдир.

Савол: Илгари босмачиларни ёппасига қоралаш одати бор эди. Энди уларни оқлаш тарафдорлари чиқяпти. Буни қандоқ тушуниш керак?

Сурхондарё вилояти
Жарқўрғон туманидаги А. Набиев номли
мактабнинг бир гуруҳ ўқувчилари.

Жавоб: Босмачилик ҳаракатига янгича қараш ҳозирги ошқоралик шарофати. Бу хусусида матбуотда кўп чиқишлар бўляпти. Чунончи, жарқўрғонлик ўқувчиларга «Шарқ юлдузи» ойномасидаги (1991-йил, 3-сон) «Босмачилик: уйдирма ва ҳақиқат» давра устолида айтилган мулоҳазаларни ўқишни тавсия қилинади.

ايلىكىم دىن كىلگۈچە ظالم تىغىن اوشتايتىب

مظلوم جرائتغىغى اينقام ملحمين قويديم
عليشير نوابي

МАКТУБЛАР

«Еш куч!» Ҳинд киноактрисаси Шери Девики ҳақида маълумот берсангиз.

Инобат САФАРОВА,
Самарқанд вилояти.

ТАҲРИРИЯТДАН: Инобатхон! Киношунос мухбирларимизга топшириқ берилди— улар Сиз ёқтирган актриса ҳақида маълумот тўплаб келишса уни албатта ойномада ёри-тамиз!

Беш йил муқаддам Тошкент Автомобил йўллари олий илмгоҳини битириб йўлланма асосида Чироқчи ноҳиясидаги ДРСУ — йўл созлаш қурилиш бошқармасига келиб ҳозир-гача ишламоқдаман. Ташкилотимиздаги 55 ишчи-хизматчининг 90 фоизи олисдан қатнайдилар. Мен ўзим 30 чақирим наридаги Охунбобоев жамоа хўжалигидан келиб кетаман ишга. Қишининг аёзлы, ёзнинг саратонли кунларида ҳар кун шунча йўл босишнинг азобини айтишга тил ожиз! Маъмуриятимиз Чироқчи ноҳия ижроқўмига бир неча қайта туражой сўраб мурожаат қилди. Лекин, буни қарангки, бошқармаимизга уй-жой ажратилмаганига 23 йил бўлибди!

Б. ШАНМАНОВ.

ТАҲРИРИЯТДАН: Чироқчи тумани иж-роия кўмитаси мутасаддилари нахотки шу қадар паришон бўлишса? Ехуд, масаланинг бошқа сабаблари борми? Нима бўлган тақдирда ҳам йўл созловчилар ҳолидан хабар олиш уларнинг бурчи-ку!

Ҳурматли «Еш куч!» Мен уч йиллик ҳар-бийдаман. Денгизчиман. Ҳозир сувости ке-масида хизматни ўтаётман. Ўзбеклардан икки кишимиз холос. Шароит яхши!

Асли Қашқадарёнинг Қамаш туманидан-ман, Лайқа қишлоғида яшаймиз. Тош ака-нинг бешинчи фарзандиман.

Онам вафот этганлар. Отам — чўпон. Ака-укаларим, синглим, янгаларим бор. Табиий, улар мендан хавотир олишади. Хавотирга ўрин йўқ. Хизматим тинч ўтаётганини оила-миз аъзоларига етказиб қўйсанг.

Ҳурмат билан Зокир ДИЕРОВ,
Приморск ўлкаси.

Мен тўрт ёшимда қизамик касали билан оғриб дунёни кўришдан маҳрум бўлганман. Самарқанддаги ногирон болалар махсус ин-тернатида ўқидим. Ҳозир Самарқанд ишлаб чиқариш комбинатида ишлайман. Ойлигим яхши. Турмушимдан нолимайман. Фақатги-на мени тушунадиган бир қиз бўлса-ю, оила қурсам деган орзўйимга ега олмаяпман. Гоҳо кишилар уст-бошинг кир бўлиб кетиб-ди, деб танбеҳ берса ғалати бўлиб кетаман. Агар турмуш қурсам, ўртоғим кийим-бо-шимни ювиб берар эди-ку, ахир. Биз ҳам меҳру муҳаббатдан бенасиб эмасмиз. Баъзи бир оилаларнинг бузилиб кета-ётганлигини эшитсам ёшларга ҳайрон қо-ламан. Кўра била туриб уйланишадими кейин ажралиши нимаси? Қани эди менинг ҳам ёру вафодорим бўлсаю уни ар-доқлаб яшасам. Гоҳо пулимни қарзга олиб

қайтариб беришмайди. Ириқ пулимни олиб алдашади. Вирорта фидойи қиз топилса, хат ёзса танишар эдик. Шу шеъримни ўзим ҳам кимлигини билмайдиган ўша қизга ба-ғишлаб ёздим:

Севгилим, суйган гулим,
Шахло кўзу гул юзим,
Шеърим тинглаб овоз бер,
Қайлардасан, азизим.

Сени излаб топсам дейман,
Юрагимни ёрсам дейман,
Чиройингни кўрсам дейман,
Қайлардасан, азизим.

Йўлларингга мен интизор,
Сени ўйлаб бўлдим бедор.
Ғаламислар берар озор,
Қайлардасан, азизим.

Билмасдинг сен аҳволим,
Кутиб-кутиб мен толдим,
Келмаса гар малолим,
Овоз бергин, азизим.

Хатни қуйидаги манзилга йўллашингиз
мумкин:

Самарқанд шаҳар, Бозор кўчаси,
2-уй. ин: 703023.
Нуриддин ХОЛЖИГИТОВ.

Ҳурматли редакция! Мен 1963 йилда ту-ғилганман. Бухгалтер бўлиб ишлайман. Сиз-ларга мурожаат қилишимнинг боиси ўз тен-гимни топишга ёрдам берсангиз. Ўзим туғма инвалидман. Ота-онам кексайиб қолишган. Ака-опаларим уйли-жойли бўлиб, алоҳида яшайди. Менга ўхшаганларга мададкор бў-либ, хонадонини нурга тўлдирган қизлар ҳақида кўп эшитганман. Ушбу хатимни эъ-лон қилсангиз, бирорта менинг ҳам дардим-ни англагувчи қиз топилар. Мақтубим жа-вобини интизор бўлиб кутаман.

Яшаш жойим: Сурхондарё вилояти
Ғагарни тумани «Пограничник» давлат
хўжалиги маркази.
Боймурот ШЕРАЛИЕВ.

Дўстим сизга баён айлай пул топишининг йўлини, Олишган сўғоришиб эшагини — лўлининг ҳам пулини. Ферма билан ошно бўлинг, яхши бўлар ҳолингиз, Ахир ёмон бўлурми кўпайса хўп молингиз. Раис билан қуда бўлинг, ишларингиз бўлар беш, Ахир чакки бўлурми шундай киши бўлса хеш. Дўхтир билан бўлинг ошно, тушиб қолар ишингиз. Касалхонага ётиши бор бирон яқин кишингиз. Этикдўзга ошно бўлинг, тегиб қолар фойдаси. Сизга манфаат бўлса бас-да, йўқдир ишининг майдаси. Бундайлардан қочинг дўстлар яқинлатманг гардини, Билиб-билмай Акбар айтди айримларнинг дардини.

Акбар ТОВМУРОДОВ,
Самарқанд вилояти Хатирчи ноҳияси
«Коммунизм» жамоа хўжалиги.

**САМАРҚАНД
ВИЛОЯТИ:**
Ҳазил шеър

**ҚАШҚАДАРЕ
ВИЛОЯТИ:**
Чироқчида уй бериладими?

ДЕНОВ ШАҲРИ:
Пойтахтдаги жой номлари

СМОН ТҮЛА ЮЛДУЗЛАР

Айрилиб

Мен нишон бўлдим фироқ туйғига ёрдин айрилиб,
Кўзаларим ёш тўкдилар кўзи хумордин айрилиб.

Уйқу йўқ — оҳим маним то осмон ўрлар бу кеч,
Уйларим Мажнунивор Лайлишиордин айрилиб.

Ҳеч мени сўргучи йўқ аҳволи зорим сўйласам,
Барчага афсонамен ҳолим сўрардин айрилиб.

Айрилиқ жабри дилим уйин қоронғу айлади,
Ишқ йўлинда мисли гумроҳ мен шамсивордин айрилиб.

Йўқ вафо, аҳли жаҳон билмас вафони дейдилар,
Сўрмангиз энди вафо чин вафодордин айрилиб.

Езма арз гар етмаса қадрингга ҳеч ким, Дилмурод,
Етмадинг ишқ қадрига қолгунча ёрдин айрилиб.

Саккизлик

«Мен тарай олмаган бахтинг сочин ўр,
Тушимда йиғлаган дилзор йиғит!»

М. МУХТОРОВА.

Тушларга ишонма рўёдир улар
Содиқни бевафо кўрсатиб қўяр.
Гулюзим! Тушмас — юз қародир улар
Юракни ёлғонга ўргатиб қўяр.

Йиғлама, кўздаги дардингни аргин,
Сунбул кокулларга оро бер бир дам.
Кўнглингда борини ўнглингда айтгин,
Тушларга ишонма шу сафар, эркам!

Абдулла Қодирий

«Ҳасратга тўла бу юмалоқ замин
Афсус, ёрилмайди — чидами тоғдан.
Юраксиз кимсалар юракка ғаним —
Гуноҳкор бандаси қўрқмас гуноҳдан!»

Қоғоз юзинимас, юракни тилиб
Бўхтонлар ёзарлар тиг — пайкон билан.
Қон тўкиб ва яна югуриб-елиб
Қонни ювадилар яна қон билан...

Элни согучилар эл билан қолди,
Эл деб ёнғучини ютди қўрғошин.
Менинг дардим ҳечдир, элни дард олди
Бироқ йўқ ўлчови халқим бардошин.

Эллик йил наридан қараб бўйлайман:
Ҳамон саргардондир инсон тилаги.
Йўқолган дастхатмас, элни ўйлайман
Ҳануз эл эғнида мотам кўйлаги!

Йилтираб кўринар қайдадир бир чўғ
Аммо ёлқинлана олмас аланга.
Қалов топилмаса, қаршиликим йўқ —
«Ўтган кунлар» қалов бўлсин гулханга!»

Дилмурод САИДОВ

Ҳиндулар қўшиғи

Худодан сўнг бу юртда
Аҳли дониш биз эдик.
Бизмиз ўрмон, адирлар
Ҳокими мутлоқ дедик.
Олислардан меҳмонлар
Бойлик тиланиб келди.
Ватан қадрин билмаслар
Жойлик тиланиб келди.
Оташпараст ҳиндуни
Оташ билан қирдилар.
Ватанида хор ҳинду
Энди макон қидирар.
Очиқ жангда тиг урса
Улсанг, ўлим ҳам гаштли
Алдаб, суюб сўйсалар.
Бундай ўлим даҳшатли.
Қорнинг-тўғу қул бўлсанг
Зар кийиминг, кафандир
Озодлик бу — улғу бахт.
Асл бойлик Ватандир.
Англадик биз, доимо
Мезбон камтар хизматчи
Ҳар ўлкада, ҳар юртда
Келгиндилар миллатчи.

Тоҳир ДОЛИЕВ

Ҳаёт суврати

Денгиз — туйғу, Тоғлар — сукунат,
Тўғфон — ғазаб, Қуёш — ғабассум.

Милт-милт ёнган сонсиз юлдузлар
Тунни забт этмоққа отланган лашкар.

Гулу кўнат,
Дов-дарахт бари —
Ишқ болалари.

* * *

Чопқир отга қамчи уриб,
«Яна тез уч», дейдилар.
Нўноқ отни феъли шу деб,
Ваъзан силаб, суйилар.
Мухтор РАЗЗОҚОВ

Сурат сеҳри

Мусаввир қаламда суратинг чизиб,
Она, сочларингга оқ бўёқ берди.
Нигоҳларим унда узоқ вақт кезиб,
Қалбимга интиқлик туйғусин терди.

Шошаман сен тамон сурат қўлимда,
Отгилиб бағрингга сингиб кетаман.
Дуру жавоҳирлар тўсиқ йўлимдан,
Сенинг сўқмоғингга ҳатлаб ўтаман.
Онажон...

Ипак номалари

Яшил қирлар либосингиз бериб турунг,
Гард юқтирсам майли мендан юз ўғиринг.
Жилмайганда табиатнинг лола қизи,
Биз томонга тушиб қолсин ёрнинг изи.

О, Зайнабдай тутиб қолманг ёрнинг қўлин,
Кумуш сари Марғилонга борар йўлин.
Интиқ-интиқ баҳор кутган ёрдай бўлиб,
Шошиб келсин ул қошима сордай бўлиб.

Пойи узра гул сочувчи нур бўламан,
Қадим ипак номаларин ҳам биламан.
Қийиғига бинафшанинг расмин чизиб,
Тақдим этай, боқсин ёрим тўйиб-тўйиб.

Жамила ЭРДОНОВА

Ш Ш А Ж Л Л Д Р Н И Н И Т

Кадимда одамлар яшаётган масканларига, девору тошларга ов жараёнларини, жангу-жадаллар, базмлар, тантанали маросимларни акс эттирганлар. Афросиёб, Варахша, Болаликтела ва бошқа обидалар қолдиқлари шундан далолат беради. Кейинчалик ислом динининг жорий этилиши тирик мавжудотни акс эттиришни таққилаб қўйди. Шунинг учун тасвирий санъат ўрнини ўсимликсимон, геометрик нақшли безаклар эгаллади.

Ранг-баранг ўсимликсимон, геометрик нақшлар, уларнинг ўзаро жойлашишида чуқур мазмун сингдирилган. Тасвирланган нақшларда рамзийлик устивордир. Ота-боболаримиз қадимий обидаларни нафис нақшлар билан безар эканлар, завқ олиш билан бир қаторда улар орқали ўз орзу-умидларини, муҳаббатларини, тилакларини куйлаганлар. Наққош ота-боболаримиз инсон руҳиятини жуда чуқур ва ҳар тарафлама ўрганиб, уйларни ажойиб нақши нигорлар билан бойитганлар. Нақшланган уйда кишилар хотиржам, руҳий осойишталик оғушида бўлиши, узоқ умр кўришини донишманд боболар асрлар давомида ҳаётий тажрибалар асосида илганлар.

Кекса усталаримиз айтишича, қадимда наққошлик санъати шунчалик ривожланган эканки, улар чизган ёки бўяган нақшлари орқали бир-бирлари билан унсиз овозда гаплаша олар эканлар. Наққошлик санъати тилини билиш учун нақшнинг ҳар бир унсури ва рангларининг рамзий алифбосини билмок керак бўлган.

Алишер Навоий, Абу Райҳон Беруний, Абу Али ибн Сино, Ал-Хоразмий, Низомий Ганжавий, Носир Хисрав, Камолитдин Беҳзод, Маоний, Фирдавсий, Умар Ҳайём, Бобур каби жаҳонга машҳур олим, шоир ва наққошлар биноларимизни кишилар ҳаёлини ўзига тортувчи, табиатнинг гўзал манзараларига монанд нақшлар билан безашга чақирганлар. Кишиларни гўзаллик билан яқин дўст, биродар бўлишга ундаганлар.

Айниқса Амир Темури шаҳарларни ҳар томонлама чиройли ва улғувор қилишга интилган бўлиб, тош ҳамда ғиштин-йўллар, кенг ва равон кўчалар қилдирган. Кўчаларда турли хил хунармандлар учун дўппчилик, мисгарлик, заргарлик, бешикчилик, пичоқчилик, бўйрачилик, саватчилик, тиламчилик расталари қурдирган. Темури Париж, Бағдод, Дамашқ, Шероз, Султония, Қоҳира номи билан ата-

лувчи қишлоқлар, Боғи нақши жаҳон, Боғи беҳишт, Боғи баланд, Давлатобод сарой боғи, Боғи нав, Боғи чинор каби боғу-роғлар, ажойиб, улғувор саройлар барпо эттирган.

Айниқса, жаҳонгирнинг фатҳ этган ўлкалардан жалб этган кўплаб меъмор-муҳандислари, ғишт терувчилар, ўймакорлик, наққошлик, ганчкорлик санъати усталарининг ижодий меҳнати, тажрибаси Темури пойтахтини жуда кўп муҳташам, гўзал, савлатли бинолар билан безаган.

Самарқанд — тўлин ой,
дарёси — само қасрларининг наҳри,
далалари — юлдузли осмон,

деб таърифлаган эди жаҳонгирнинг пойтахтини Маҳмуд ибн Вали.

Темурдан кейинги хоқонлар ҳам шу ишни давом қилдирдилар. Чунончи, Самарқанднинг эски шаҳар маркази, яъни Регистонда савлат тўкиб турган Шердор мадрасасига бир назар солайлик. Унинг пештоқлари, баҳайбат гумбазлари ва чиройли миноралари, ранг-баранг сирли кошнлари ҳамда нафис, ҳашаматли, дабдабали ишланган жимжимали қопламаси кишини ҳайратга салади. Ушбу мадраса бошқа меъморий ёдгорликлар сингари ўз мазмунига ва тарихига эга. Шердор мадрасаси 1619—1636 йилларда Ялангтўш Баҳодир томонидан қурилган бўлиб, уни меъмор Абдуҷаббор безаган. Самарқанд ҳокими Ялангтўш Баҳодир меъмор олдига ҳеч бир нарсада ўзининг улғу аждодларидан қолишмаслигини нақшли безаклар орқали халққа етказиш вазифасини қўйган. Наққош улкан пештоқ равоғи тепасидаги безак орқали масалани ҳал қила олган.

Мадраса пештоқи мутаносиб (симметрик) қилиб рамзий нақшлар билан безатилган, қизғиш — зарҳал шер нозик оқ оҳуни қувиб кетаётгани тасвирланган. Одам қиёфали қуёш эса зарҳал ёғду билан ҳошияланган. Улар атрофига ислимий нақшу нигорлар чизилган. Тасвирда эпчил, қучли, енгилмас шер рамзий маънода Ялангтўш Баҳодирга ишора қилинган, унга муқоёса қилиб қучсизлик, нимжонлик рамзи тарихида оҳу тасвирланган. Қуёш эса ўша давр ва ҳаёт рамзи тарихида олинган. Зангори рангли кошнлар орқали коинотни ва тинчликни, нозик ўсимликсимон гул — нақшлар орқали боғу бўстонни, табиатни акс эттирган. Меъмор мадраса пештоқига қуйидаги шеърни жим-жима қилиб ёзиб безаган:

«Шижоатли амир Ялангтўш одил
Камолин мадҳида дурлар сочар тил:
Ер нуқтасин осмон авжидан афво —
Кўтариб мадраса эттирди бино,
Еру кўк зийнатин бўлди ялови.
Тоқиси-камолот, ақл ўллови.
Кўп тиришиб, илждан боғлаб ҳам қанот,
Ақлнинг лочини етолмас, ҳайҳот!
Минора учига ташлаб ҳам каманд,
Фикрнинг дарвози чиқолмас ҳарчанд.
Тоқига муҳандис берганда орой,
Осмон бармоқ тишлаб, деди: «Янги ой!»
Ялангтўш Баҳодир қўйганчун асос,
«Ялангтўш Баҳодир» — тарихига мос.

Хўш наққошликда рамз нима? — у арабча «ишора қилмоқ» сўзидан олинган, табиатни, воқеликни, ҳаётдаги қувонч ва ташвишларни, дўст ва душманни, яхшилик ва ёмонликни нақш элементлари, жонли чизиқлар, ранглар орқали тасвирланди.

Биноларни ва буюмларни безашда қадимда одамлар нақшларнинг таъсирчанлигини кучайтириш учун улғу алломалар ва халқ ҳикматларини, панднасихатларини, ўз фалсафий фикрларини араб ёзувида шундай тасвирлаганларки, унинг ҳам нақш, яъни безак ролини, ҳамда шиор ролини ўтаганига қойил қолади киши (1-расм).

Араб хатида ёзилган чиройли безакли ёзув (2-расм) Муҳаммад пайғамбарнинг дуоларидан бири бўлиб, у қуйидаги мазмунга эгадир: «Э, очувчи зот, оч, бизларга эшиклардан энг яхши эшикни». Бу ёзувнинг чап ва ўнг пастки қисмида хатотнинг шахсий муҳри ҳамда ким томонидан битилганлиги қайд этилган. (Ушбу ёзув афғонистонлик хатот Азизиддин Вакилий Фуфалзоний Дуроний томонидан ёзилган «Араб хати» китобидан олинган).

Ўзбек халқ наққошлик санъати тилининг ўз рамзий алифбоси бўлган. (3-расм). Буларнинг айримлари қуйидагилардир:

- АНОР — эзгулик, тўқчилик, тўкин-сочинлик.
- ГУЛ — гўзаллик, муҳаббат, баҳор.
- БАЛИҚ — хушёрлик.
- СИЧҚОН — уй ҳайвонларининг кўпайиши.
- ЎСИМЛИКСИМОН НАҚШ — баҳор, хонадонга бахт, сиҳат-саломатлик, ҳамма вақт муҳаббат ҳукм суришини тараннум этиш.
- ЗИРК ГУЛИ — осойишталик ва умр узоқлик.
- ОЙГУЛ — бахт, иқбол.
- ОЛМА — муҳаббат.
- УЗУМ — тўкин-сочинлик.
- ЭЧКИ ЕКИ ҚУЧҚОР ШОХИ — жасурлик, мардлик, покзаллик.
- АЙЛАНА — ёвуз ниятли одамнинг бундай нақшга кўзи тушса ниятидан қайтармиш.
- ЯРИМ АЙЛАНА — бахт.
- ДАРАХТ ШОХЧАСИ — саодат.
- РОМБ — аёл, она ер, серфарзандлик, серҳосиллик.
- КВАДРАТ — дунёнинг тўрт томони, осмон, сарой, қуёш фарзанди, абадийлик, ёруғлик.
- АНҚО (ҚУШ) — кишига бахт келтирувчи.
- БУЛУТ, ОЛОВ, ФАЗО, МАҚОН — голиблик.
- ЯРИМ ОЙ — ислом дини.
- БЕШ ҚИРРАЛИ ЮЛДУЗ — беш кунлик дунё.
- ШЕР — мардлик ва жасорат.
- ТУЛКИ — маккорлик.
- БУЛБУЛ — садоқат.

- БОЙҚУШ — бахтсизлик.
- ЧУМОЛИ — донолик, хоксорлик.
- ҚУЕШ — ҳаёт.
- УРОҚ ВА БОЛҒА — ишчи ва деҳқонларнинг иттифоқи.
- ОҚ КАБУТАР — тинчлик.
- СВАСТИКА — абадий ҳаракат (Агар бу белги ҳаракати қуёшга нисбатан тескарига ҳаракатда бўлса, унинг акси).
- АНОР ГУЛИ — тўқчилик ва тўкин-сочинлик.
- БОДОМ — бахт-иқбол.

ЖИНГАЛА — тўкин-сочинлик, бойлик ҳамда ёшартиб турувчи она табиат.

ШОБАРГ — баҳорда уйғониш.

ГУЛСАФСАР — осойишталик ва умр узоклиги. ТУЛҚИНСИМОН ГУЛ НАВДАСИ — бойлик ва фаровонлик.

НАВДА ВА ЯПРОҚЛАР — тўқчилик, баҳор чоғидаги уйғониш.

Ота-боболаримиз ранглarning ҳамма хусусиятларини яхши билганлар. Улар атрофимизни ўраб турган табиат рангларига шайдо бўлганлари учун зангори, ложувард ва яшил ранглари айниқса кўп ишлатганлар. Биноларнинг кошин ва парчин сирларини, офтоб нурида товланишини ҳамда атрофдаги ранглар билан боғланишини ҳисобга олиб, муносиб бўёқлар танлаганлар. Парчин ва кошинларда асосан ложувард, зангори, яшил, сариқ ва оқ ранглар ишлатилган. Улар осмон, ер, терилган пишиқ гишт ранги билан жуда яхши боғланган.

Ҳар бир рангнинг ўз мазмуни ва асосланган манбаи бўлади. Кўм-кўк, яъни ҳаво ранг — ота бўёқ коинотни эслатади. Яшил ранг — она бўёқ ер юзидаги ям-яшил табиат рамзидир. Улар аралашмасида ҳосил бўлган ранглардан худди оналик ва оталик меҳри келиб тургандек туюлади.

Ибн Сино ранглarning руҳиятга таъсири ҳақида куйидагича фикр билдиради. «Қора, яшил рангдан кўзга бор манфаат. Шу ранглардан топгай басоратинг қувват. Оқу сариқ ранглар ҳаддан ошса агар, Бундан сенинг кўзларингга етгай зарар».

Сариқ ранг кўз нури ҳамда нерв системаларини кучайтиришини таъкидлайдилар. Бу бошқа ранглар ичида энг қувноғи саналади. Қадимдан ота-боболаримиз сариқ рангни сариқ касалга даво деб ҳисоблаб келишган. Шунинг учун беморга сариқ либос кийдиришган ва уйни сариқ рангли буюмлар билан жиҳозлашган. Алишер Навоий сариқ ранг тўғрисида шундай деган:

*Яра қон даъфи сариғ жинс қилур,
турфа кўрунғ.*

*Ким билур тегса юзинг тўнига
бисёр сориг.*

Мутахассислар жумладан:

ТУҚ САРИҚ РАНГ — кайфиятни яхшилашини ва иштаҳани очишини;

ЯШИЛ РАНГ — кишилар кайфиятини дам олдиришини, қон босimini пасайтиришини;

КУЛ РАНГ — совуқни ҳис қилишга чорлашини, асабини даволаши ҳамда қон босimini туширишини таъкидлайдилар.

Халқ усталаримиз ранглarning рамзий маъносидан ҳам фойдаланишган. Чунончи улар куйидагиларни билиб, унга амал қилишган.

ЯШИЛ РАНГ — табиат.

КҮК РАНГ — мовий осмон, ёмон кундан асраш.

ҚИЗИЛ РАНГ — ғалаба, хурсандчилик, шодлик, қадимги славянларда эса гўзаллик, чиройлилик.

САРИҚ РАНГ — муқаддаслик.

ҚОРА РАНГ — мотам.

ЗАНГОРИ РАНГ — олий эътиқод.

ОҚ РАНГ — тозалик, ёруғлик, бахт ва омад.

Азалдан кишилар янги уйга кўчиб ўтишдан олдин хонага янги уй устунлари ва шифтига ун сепишган. Айрим жойларда ҳануз келинникига қуёв томонидан келган қуда-андаларга ун сепишади. Халқимиз одатда келин-қуёв йўлига оқ матодан поёндоз тўшаганлар.

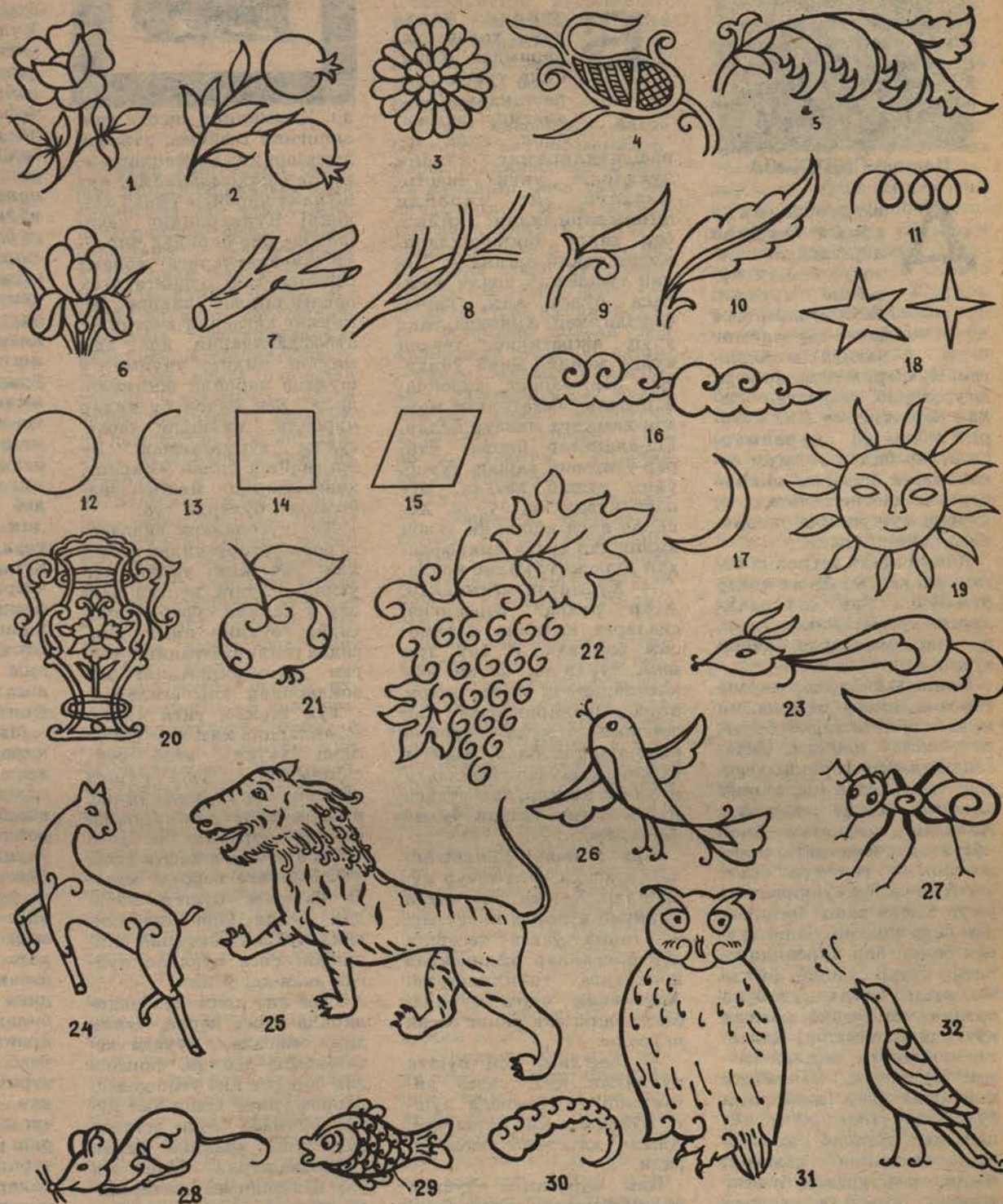
ГУНАФША РАНГ — киши асабини бўшаширади.

ҚИЗИЛ РАНГ — илиқликни ҳис қилишга чорлайди, кайфиятни кўтаради.

Хулоса қилиб айтганда, наққошлик санъати тили ҳамда нақшларнинг рамзий алифбоси ҳам мутлақо унутилиш арафасида.

Асрлар давомида яратилган улкан маданий бойлигимиз, хусусан ўзбек миллий халқ амалий безак санъати кенг тарқалган турларининг ўзига хос томонлари, мактаблари, бажариш технологияси, услублари, уларни яратган усталарнинг муборак номлари мангу йўқолиш бўсағасида. Ана шу сабабли бу ноёб санъат дурдоналарини сақлаш, уларни ёшларга ўргатиш муҳим вазифалардандир.

Сайдахбор БУЛАТОВ.

3-расм. Нақш рамзлари. 1. Гул. 2. Анор. 3. Ойгул. 4. Бодом. 5. Шобарг. 6. Зирк гули (гулсафсар). 7. Шох. 8. Навда. 9. Навда, япроқ. 10. Барг. 11. Жингала. 12. Айлана. 13. Ярим айлана. 14. Квадрат.

15. Ромб. 16. Булут. 17. Ярим ой. 18. Юлдуз. 19. Қуёш. 20. Кўза. 21. Олма. 22. Узум. 23. Тулки. 24. Оқу. 25. Шер. 26. Қуш. 27. Чумоли. 28. Сичқон. 29. Ба-лиқ. 30. Эчки шохи. 31. Бойўғли. 32. Булбул.

ЎНҚИМАЗ ОВОЗМИ

Нодира СОДИҚОВА

либ тургач, юзини яқиндан кўрдим-у... Мен уни танирдим.

* * *

Биринчи марта уни холаваччаларимдан бирининг тўйида учратгандим. Биз—қизнинг дугоналари, куда та-

рафдагиларнинг кўзини куйдириш учун бисотимиздаги энг чиройли кийимларимизни кийиб, бор тилла тақинчоқларимизни тақиб олгандик. Келин тушаётган ҳовли эскигина бўлса ҳам, катта, файзли экан. Айниқса, рақс учун ажратилиб, тепаси куйга монанд ёниб ўчадиган ранг-баранг чироқчалар билан безатилган майдон ҳаммага манзур бўлди. Ёш-яланглар бирпас ўтирар-ўтирмас, дарров туриб, ўйин тушиб кетдик. Шу пайт қизиқ иш бўлди. Хонанда янги кўшиқни эълон қилишдан аввал микрофондан мурожаат қилиб қолди.

— Ҳурматли меҳмонлар. Агар рухсат берсангиз, сизларга кичкина илтимосим бор эди. У бир зум жим турди-да, кейин яна ҳам дадилроқ овозда давом этди.—Ораларингизда бир синглимиз жуда чиройли рақс тушяптилар. Ижозат берсангиз шу синглимиздан илтимос қилсак, навбатдаги куйга ёлғиз ўзлари ўйнаб берсалар.

Ана томоша! Ўйнаётганлар орасида ғала-ғовур кўтарилди. Ҳамма ўша қизни қидириб атрофга аланглар, бу гапни ўзига тегишли деб билганлар ҳадиксираб хонандага тикилишарди. Аста-секин четга суриляётган эдик, яна унинг овози янгради:

— Синглим, ҳой пушти кўйлакли қиз, сизга айтаяпман! — орамизда пушти кўйлакли қиз битта эди. Ҳамма ялт этиб унга қаради.

Қиз саросимга тушиб, ўйнамайди деб туриб олди, ҳатто даврадан чиқиб кетмоқчи бўлувди, дугоналари судраб, майдон ўртасига олиб бориб қўйишди. Тўй эгаларининг қайта-қайта илтимосларидан кейингина шунда ҳам дугоналарининг давра қуриб туриб туришлари ва ҳеч кимнинг пул қистирмаслиги шарт билан уялибгина рақс бошлади.

Тарвузлари қўлтигидан тушиб, ҳавоси чиқарилган коптокдек бўшашиб қолган қизлар бир чеккада безрайиб туришар, қизга еб қўйгудек тикилишарди. Ўзлари қолиб, ўша қиз ўйинга тақлиф этилганидан ғазабланган дугоналарим бирин-кетин даврадан чиқиб кета бошлашди. Майдонча атрофида фақат йигитлар-у, «жуда чиройли ўйнайдиган» қизни томоша қилишни истаган қизлар қолиш-

ди. Ҳамманинг нигоҳи ўзидалигини сезибми, атрофдагиларнинг қарсақлари-ю, куйдан илҳомланибми, қиз шунақа чиройли ўйнаб кетдики! Қўлларининг келишимли, бир-биридан чиройли ҳаракатларига монанд бошини гоҳ олдинга, гоҳ орқага ташлаб ўйнаши ҳамманинг ҳавасини келтирар; атрофдагиларни яна ҳам маҳлиё қилиш учунми, у шунақа чиройли жилмайдик! Ҳеч наҳон бу қадар чиройли, маъноли табасумни кўрмаганман. Бу жилмайиш билан «Қаранг, ҳавас қилинг менга» дейётгандек бўларди гўё.

Қиз дугоналари даврасига бориб ўтирганидан кейин ҳам ҳеч ким ундан кўз узмади. Тўйга келган аёллар у ҳақида сўраб-суриштирар, бунинг нима мақсадда қилинаётганини сезган дугоналаримнинг қовоқларидан қор ёғиларди.

Тўй тарқаб, уйга қайтаётганларида ҳам ҳеч қайслари «чурқ» этиб оғиз очишмаса-да, ўша пушти кўйлакли қиз ҳақида ўйлаб, ичлари куяётгани шундоқ билиниб турарди.

Орадан бирон ҳафта ўтиб, холаминикига борсам, холаваччаларим пушти матодан худди ўша қизникидақа кўйлак тиктириб олишибди. Роса кўзлари куйган экан-да, ўзиям!

Ўша қиз доим кўз олдиларида турса керак, чунки доим, масалан, кўчада кетаётимиз дейлик, ёнимиздан бирорта қиз ўтиб қолса, дарров унинг қоши ёки кўзи, бўлмаса қочи турмагини ўша қизники билан таққослашарди. Мен эса уни кўз олдимга келтиришга интилсам, фақат қилпираб турган пушти кўйлаги кўринарди, холос.

Орадан анча ўтиб, пушти кўйлакли қиз ёдимдан кўтарилаёзганди, холаждан бир гап эшитиб қолдим. Холаваччаларим ўша тўйдан бери тошойна ёнидан кетмай ўйин машқ қилишар, оғизларини тўлдириб жилмайишар эмиш!

* * *

Кариндошларимни минг кўйга солган қизни орадан бир йил ўтгач, институтга кирган йилим учратдим.

Ушанда институт қизлари орасида гўзаллар кўриги ўтаётган бўлиб, негадир у «Мадинахон—90» деб аталарди. Кўрик бошланиб, диктор қиз ишти-

(Ҳикоя)

рокчиларни бирма-бир та-ништириб бўлгач, саҳнага бир қизни таклиф қилди. Худди келинларникидек узун, оқ ҳарир кўйлакли қиз этакларини сал кўтариб, каттакон бандакли туфлисини кўз-кўз қилганча зинапоядан кўтарилиб, саҳнага чиқди. Қиз шу туришда худди ЗАГС машиналарининг олдига боғлаб қўйиладиган кўғирчоқларга ўхшарди. Диктор қиз уни ёнига олиб маъруза бошлаганидан кейин бу қизнинг исми Мадина эканини, аввалги кўрикда 10 та рус қизининг орасида бир ўзи иштирок этиб биринчи ўринни эгаллагани, ўзбек миллий либослари, санъатини намойиш этиб ҳаммани қойил қолдиргани-ю, бугунги кўрик унинг шаънига «Мадинахон—90» деб аталганини билиб олдим. Бу гал у ҳакам қаторидан ўрин олганди. У кўрик иштирокчиларини табриклаб яхши тилаклар билдирди. Қарсақларга жавобан жилмайганидагина мен уни таниб қолдим. Бу ўша, бир йил аввалги тўйда ҳаммани ўзига қаратган қиз эди.

Мадина институтда худди қироличадек мавқега эга эди. Мен нега айнан у шундай обрў ортирганига ажабланардим. Фақат чиройли, машҳур бўлганлиги учунми? Балки истеъдодли бўлгани учундир? Ҳеч кимга ўхшамаганидандир балки? У ҳеч кимга ўхшамас, ҳар бир қадамидан, ҳар бир ҳаракатидан назокат ёғилиб турарди. Мадина узоқдан кўриниши биланоқ қизлар типичилаб қолишар, то у ёнларидан ўтиб кетмагунича тикилиб туришарди. Кўпчилик қизлар гарчи дарс соатлари тугаса ҳам Мадинани кўриш учун ҳовлида тўпланиб туришар, менинг холаваччаларимку, уни деб тез-тез институтга келиб туришарди. Унга ҳавас қилмайдиган, кўрганда ортидан тикилиб қолмайдиган одамнинг ўзи бўлмаса керак. Мен ҳам унга ҳавас қилардим. Лекин фақат ҳавас эдимми бу?

* * *

Уни кўрганимда, кўнглимда ҳавасдан кўра кўпроқ ўкинч уйғонишини сеза бошладим. Табиийки, дугоналарим кийимларидан тортиб қадам ташлашларигача ўрناق оладиган бу қизга ўхшамаганим учун ўкинардим. Кейин уни кўрмасликка, у ҳақда ўйла-масликка ҳаракат қила бошладим.

Агар у ҳақда ўйласам... агар у ҳақда ўйласам,

Ўйлашни истамаган бошқа нарсалар ҳақида ҳам ўйлашга тўғри келарди... Мени ҳам чекишга мажбур қилгани учун уни ёмон кўриб қолдим. Шунга қарамай, худди унга ўхшаш, одамнинг ҳавасини келтирадиган қиз бўлишни истардим. Жуда-жуда истардим. Энди кунларимнинг тинчи, тунларимнинг ороми йўқолди. Кечалари ҳеч кимга билдирмай соч турмакларни машқ қилар, ўзимча унга тақлидан қадам ташлаб, хонанинг у бурчидан бу бурчига бориб келардим. Шу пайтгача ёқиб келган кўйлақларим кўзимга жуда совуқ кўрина бошлади. О, кошки эди янги кўйлақлар тиктириш билан иш битса!

Шу кунларда менда яна бир одат пайдо бўлганди — бирор юмушни қанчалар ҳафсала билан бажармай ишимдан ҳеч кўнглим тўлмасди — менинг ўрнимда Мадина бўлганида бу ишни ўн чандон ошириб бажарган бўларди-да. Уни ҳеч қачон уй-рўзгор иши устида кўрмаган бўлсам ҳам, шундайлигини билардим, юрагим билан сезардим. Назаримда у нима ишга қўл урса, фақат унгагина хос дид, ҳафсала билан бажарарди.

Юриш-туришим, феъл-атворим ўзгариб қолгани ота-онамни ҳайратга солар, «тепса-тебранмас» қизини бинойидек фаросатли бўлиб қолганидан суюнган ойим бунни ёши улғайиб эси кириб қолганга йўярди. Бунинг асл сабабини эса, фақат ўзим билардим. Баъзан ўз-ўзимдан мамнун бўлиб юрган пайтларим ҳам бўлган. Лекин, шу бемаъни мамнуниятнинг тарқаб кетиши учун Мадинани бир маротаба кўришнинг ўзи кифоя қиларди. Унинг юзида кишини энтиктирувчи ўша табассум ўйнаган кезлари ўз-ўзимдан изза бўлиб, ўзим ҳам, менинг барча майда-чуйда ташвишларим ҳам бир пулга қиммат нарсага айланарди-қоларди.

Унинг чиройли, менга сичқон инини минг танга қилиб юборувчи табассумини кўрмаслик учун ўзимни ундан олиб қочардим.

Фақат институтни битириб, ишлаб бошлаганимдан кейингина уни чуқур миннатдорчилик билан эслаб бошладим. У ўзи билмаган ҳолда мени қайта тарбиялаганди, дунёга бошқа кўз билан қарашга ўргатганди. Ота-онам, ўқитувчиларим, қариндошларимнинг бирортаси ҳам менга бунчалар таъсир ўтказмаган бўлса керак. Ҳаётимнинг энг бахтли давларида ҳам, энг қайғули лаҳзаларида ҳам уни эслардим. У ҳаёт қувончларидан иложи борича кўпроқ лаззатланишга ундар; қийинчиликларни энгиб ўтишимга ёрдам берарди. Хотирамда элас-элас гавдаланган қиёфаси қатъият маъбудасига айланиб, қайта-қайта куч-қувват, ғайрат бахш этарди.

Лекин менга шунча яхшиликлар қилган қизни тасодифан учратиб қолишдан чўчирдим. Кўрқардим, ҳатто жуда-жуда кўрқардим. Уни кўргач, кўнглим алғов-далғов бўлиб кетишини билардим-да. У билан бир шаҳарда яшагандан кейин, истаган ерда — кўчада, автобусда ёки метрода учратиб қолишим табиий эди. Ҳатто телевизорда ҳам. Уни дикторлар кўригига таклиф этганлари ёдимда. Ҳар гал телевизорнинг ёришаётган экранига ҳадик билан тикилардим. Ҳозир унинг қиёфаси пайдо бўлади-ю... Шу етмай турувди ўзи. Бир тасаввур қилиб кўринг-а! Мана, у жуда чиройли кийинган, сочлари ҳам жойида, лабларида ўша сирли табассум билан томошабинларга, шу жумладан менга ҳам кўрсатувлар тартибини таништиряпти. Йўқ! Бир камим уни ҳар куни кўриб, ҳар куни куйишим қолувди.

Баъзан ўйлаб қолардим. Бир кун келиб уни учратарман ҳам. Шунда у қандай қиёфада бўларкин? Семириб, юзларини доғ босиб, аввалги ҳуснидан асар ҳам қолмаган бўлар балки?

Ахир бир кун келиб ҳаммамиз ўзгарамиз, кексаямиз. Еки у афсонавий парилардек ўзгармай қолаверармикин?

Мана бугун, кутилмаган тарзда уни учратдим. Яна ўша унутилаёзган туйғулар гирдобиди қолдим. Ё тавба, нима сир бор экан ўзи бу қизда?

Худди саволимга жавоб бергандек қаттиқ момақалди роқ гулдираб, ёмғир янаям кучайди. Кеча тун билан беармон эсан шамол дов-дарахтларни чангга ўраганди, ҳозир ёмғир япроқларни ювиб тушаркан. Деразага оқаётган лойқа сув бекатни тўсиб қўйди. Едимга остонада қолган оёқ кийимлари тушди-ю, истаристамас ойнадан узоқлашдим. Ташқарига шу қадар юракни сиқиб юборувчи маъюслик ёпирилиб кирди-ки, ўзимни тутолмай йиғлаб юбордим.

Шундоқ полга ўтирганча, бошимни тиззаларим устига қўйиб йиғлардим.

Нега бунчалар ғалати одамман-а! Нима йиғлатади мени — ҳавасми, ҳасадми, ўкинчми?

Доим ана шунақа учрашувлардан сўнг кўзим очилади, вужудимда аллақандай куч, ирода пайдо бўлади, ақлимни йиғиштириб оламан. Бу худди пиллапоя бўйлаб югуришга ўхшайди. Баландларда турган Мадина сари интиламан, пиллапоялардан тинмай кўтариламан-у, кўздан йўқолгач, тўхтаб қоламан. Манзилга етдим деб ўйлайман, яна ўша бемаъни мамнуният қаърида яшай бошлайман. Энг ёмони ҳам шундаки, инкубатор жўжалари каби бир хил одамлар қаторига кўшилиб қолганимни сезмайман.

Кунлардан бир кун, худди осмондан тушгандек Мадина пайдо бўлади-ю, осойишталигимни шамолдек тўзғитиб юборади. Шунда уни ҳамон олисда, ўзимни эса нақадар пастда турганимни кўраман. Кўраман-у, кўнглим чўкиб, умидсизликка тушаман.

Кўз олдимга яна Мадина, унинг доим порлаб, ҳаётдан мамнунлик экс этиб, турувчи кўзлари келади. Бу кўзлар уни ҳамаша қувнок, ҳар қандай ғам-ташвишдан холидек қилиб кўрсатарди. У ҳақда кўп ўйлаганимданми, назаримда бу кўзларнинг туб-тубига тикилиб

қаралса, унинг қалби ҳам юзлари каби гўзал эканидан далолат берувчи теранликни кўриш мумкин эди. Бу гўзаллик ҳаракатлар нафислиги-ю, каломлар малоҳати билан уйғунлашиб шу қадар улугвор ҳусн бунёд этгандики!

Мен кишининг энсасини қотирадиган баландпарвоз сўзларни ёмон кўраман, лекин ҳеч кимга ўхшамаган бу қизни таърифлаб беришни сўрганларида: «Кўзлари порлаб, юзлари нур сочиб турувчи қиз», деб жавоб берган бўлардим. Юзлари азбарой тиниқлигидан нур сочиб турганга ўхшаш бу қизни кўрганимда мени қамраб оладиган, гоҳ қалбимни нурлантириб, гоҳ йиғлашга мажбур этадиган бири-бирига зид туйғуларни ифодалаш учун энг баркамол шоирнинг ҳам қалами ожизлик қилса керак.

Бу туйғуларнинг, товонларимгача зирқиратиб юборувчи азобли ўйларнинг интиҳоси, албатта кўз ёшлари бўларди. Шунда нечанчи бор армон билан шивирлайман: «Эссиз умр».

Бу қизни кўрганда қийналмаслик, минг азобларга дучор бўлмаслик учун, бутун умр тўхтамай, юқорига тиришиб, тирмашиб яшасам нима бўларкин-а! Майли, вужудим чарчоқдан чилпарчин бўлар даражага етсин, фақат қалбимни ўша ғалати туйғулар ўртаси бўлгани.

Баъзан ўйлаб қоламан, балки бу қиз атайдан одамларда ана шундай ҳисларни уйғотиш учун самолардан юборилгандир? Ким билади дейсиз. Ким бўлмасин, ҳеч қачон менга тинчлик бермаслиги аниқ.

Узоқ-узоқ йиғлаб, кўнглимни бўшатиб олмоқчи эдим. Бироқ анчадан бери кўзига харсанг бостирилган булоқдек қайнаб ётган кўз ёшларим бир зумда оқиб битди. Соат кечки еттига бонг урган маҳал этакларимни қоқиб ўрнимдан турдим. «Мактабга бориш керак». — Ҳаёлимга келган биринчи фикр шу бўлди. Ёмғир борган сари кучаярди. Бу ёмғирда тамоман ивиб кетиши мумкин бўлган синглимни эсладим-у, ҳалиги чарчоқдан асар ҳам қолмади. Шамсияни олиб, уйдан чиқишдан аввал яна дераза ёнига бордим. Бекат аллақачон бўшаб қолган, ёмғир ҳали тинмаган бўлса-да, қалбимда ёмғирдан кейинги хазин сокинлик ҳукмронлик қиларди.

Билмадим, тақдир мени неча бор унга рўбарў этаркин. Бир кун келиб, уни қайта учратганимда, ҳаяжонланмай, ғалати ҳислар қуршовидан холи, хотиржам қоладиган дамларим бўлармикин? Қайдам. Балки бундай бўлмагани ҳам яхшидир.

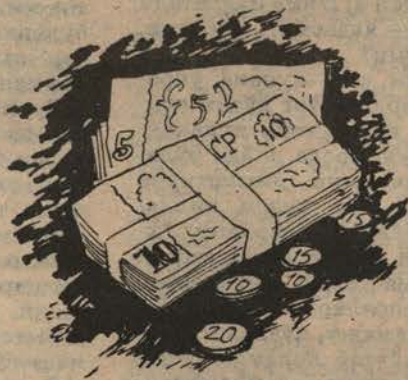
АЪЖИБ

Иқтисод ҳақида

Пул ва молни керакли ва зарур бўлган нарсаларга сарф этгандан кейин, қолган ва ортган пулдан бир қисмини келгуси кунлар учун сақлаш лозимдир. Шундай қилинса, иқтисод қила-қила сўмлар йиғилиб, катта сармоя ҳосил бўлади.

Иқтисод, тежашни одат қилган одамлар саодат ва тинчлик билан умр кечирадилар. Тўғри, яхши ейиш, ичиш, кийиш керак, аммо «кўрпангга қараб оёқ узат» дейилган сўзга амал қилинса, бошқалар қўлида бўлган нарсаларга тама қилинмайди, кўнгил ҳам шод бўлади. Қўлида бўлган пул, молга қаноат қилмаган одамнинг нафси бутун дунё молига ҳам қаноат қилмайди.

Иқтисод билан амал этмаган одам хасис ва тамакор бўлади. Тама эса давоси топилмаган касалликдир.

Исроф ҳақида

Исроф — ўринсиз ва фойдасиз ишларга пул ва мол сарф қилишдир. Қўлда бўлган пул ва молни керакли жойларга сарф эта билиш, яхши идора қила олиш учун исрофдан сақланиш лозим.

Шухрат қозонмоқ учун такалдуфли ва тантанали тўй ва зиёфатлар қилиб, пул сарф этиш нодонликдир. Исроф натижасида йўқчилик, кейин ҳар қимнинг мол, давлатига тама ва ҳасад қилиш келиб чиқади. Шунинг учун исрофдан сақланиш лозимдир.

*Сен агар исроф этишни ташладинг,
Ул замон давлат этагин ушладинг.*

БУ ТУРФА ДУНЕ

Тарихий янгилик! «Известия» рўзномасининг хабар беришича шу йилнинг 1 апрелидан Туркияга борувчилар учун чегарада ҳеч қандай тўсиқ бўлмайди. Тайёрада учиш учун патта ололсангиз, марҳамат, оқ йўл!

Лимада биринчи марта ўзга юрак кўчириб ўтказиш операцияси муваффақиятли ўтди.

Хандалар

Ботаника ўқитувчиси Равшандан сўради:

— Олмани қайси пайтда узган маъкул?

— Йўқ пайтида.

* * *

Ўқитувчи: — Одамда қулоқ қандай вазифани ўтайди?

Ўқувчи: — кўзойнакни тутиб туриш вазифасини.

* * *

— Хўш айт-чи, ош тузи қаердан олинади?

— Магазиндан.

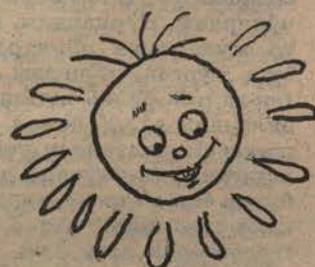
* * *

Уйга меҳмон олиб келган ота холодильникка қўйган арағни тополмай ўғлидан сўради:

— Ўғлим, мен холодильникка бир шиша сув қўйиб қўйгандим, олмадингми?

— Биласизми дада, у сувингиз ачиб қолган эка, мен уни тўкиб ташлаб, шишасини топшириб юбордим.

Тўпловчи Сайфулло **НАМОЗОВ**,
Тошкент.

Аскарлик хангомалари

Қазармани текшириб юрган зобит полда сигарет қолдигини кўриб:

— Буни ким ташлади? — деб аскарлардан сўради. Ҳамма жим. Зобит яна сўради:

— Бу сигарета қолдиги кимга тегишли?

Аскарларидан бири ўрнидан турди деди:

— Кўряпсиз-ку, бу ҳеч кимга тегишли эмас экан. Бемалол олаверинг.

АҚШнинг собиқ президенти Р. Рейган вафотидан сўнг президентлик кутубхонаси ҳудудига дафн этилишини (аёли билан бирга) васият қилди. Лос-Анжелес яқинида бунёд этилиши режалаштирилган кутубхона қурилишига Рейган 60 миллион доллар ажратди.

Абу Наср Форобий «Муסיқа ҳақида катта китоб» номли кўп жилдли асар яратган, муסיқа илми-

Зобит аскарни омборга коровуликка қўйиб, унга тайинлади:

— Биров кўринса, «Яқинлашма, отаман!» деб қичқир. Агар тўхтамасдан сенга яқинлашаверса, отиб ташла.

У шундай деб кетди. Орадан бир оз ўтиб зобит қайтиб келди. Аскар йигит қичқира бошлади:

— Тўхта, отаман!

— Қичқирма, бу — мен, сенга ўқ олиб келяпман, — деди зобит бемалол.

Шавкат **САҲОВИДДИНОВ**,
Сурхондарё.

Чўян конвертлар

Авиачюта XX асрда пайдо бўлган, бироқ почта хабарлари ҳаво орқали биринчи тайёра пайдо бўлмасдан илгари ҳам жўнатилар эди. Анча вақтлардан буён каптарлар ҳаво почталёони вазифасини яхшигина бажариб келишарди. Аммо тахминан беш юз йил аввал чўяндан қилинган пушка ядролари пайдо бўлиб, уларнинг ҳақиқий рақобатчисига айланди.

1474—1477 йиллардаги Швейцария ва Лотарингия томонидан бургунд герцоги Карл Смелогга қарши олиб берилган Бургунд уруши даврида Карл Смелог армияси бир неча ой давомида Райсс шаҳрини ишғол қилиб турган эди. Шунда бу шаҳар аҳолиси улар томонидан жанг олиб бораётган кельнлик жангчилар билан пушка ядролари ёрдамида маълумот алмашиб туришганди. Бу чўян «конвертлардаги» хатлар асосан бургундликлар устидан учиб ўтарди. Тўғри, гоҳида жўнатувчи «адресни» нотўғри кўрсатар, хат Кельн қўшинларига етиб бормай Рейн дарёсига келиб тушарди. Бироқ бунга ажабланмаса ҳам бўлади, ахир бизнинг кунларимизда ҳам жўнатмалар ўз эгаларига етиб бормаган ҳоллар бўлиб туради-ку!

ни назарий ва амалий тармоқларга бўлиб, куйларнинг ички тузилиши қонуниятларини ўрганган. Куйлар уйғунлигининг математик хусусиятларини очган, Шарқ муסיқасининг ритмик асосини шарҳлаб берган.

Буюк Британия Компартиясининг Ижроия қўмитаси партия номини Сўл демократлар деб ўзгартиришга қарор қилди.

ёзувида сўзлар битилган эди. «Арши аъло» деган бу ўйинни ўшанда даврадаги йигирмадан зиёд киши биргаликда ўйнагандик. Мулла Омонхон бобонинг ўзлари ҳам биз билан қўшилиб ўйнаган эдилар. Орадан йигирма йилдан кўп вақт ўтди. Бобо вафотидан сўнг ўғиллари жуда эскириб кетган бу ўйин тахтасини қишлоғимиздаги Алишер Навоий номли мактаб тарих музейига беришди. Мен уни яқинда ўзимча «қайта тиклаб», суратга туширдим. (Орқадаги

ясалиб исталган ҳажмда картонга ёпиштириб «тахта» тайёрланади. Агар бутунлай йўқолиб кетмаган бўлса, асл бутун ҳолдагиси ҳам чиқиб қолар. Қўлимиздаги нусхада айрим катаклар ўрни йиртилиб, ёзувлари бутунлай ўчиб кетгани туфайли қайта номлаб, янги номлар қўйишга мажбур бўлдим. Энг пастдаги биринчи қатордан бошлаб ҳар бир катакда инсон боласи шайтоннинг йўриғига кириб орттирадиган турли-туман оғир ва енгил гуноҳлар, масалан куфр,

қўшилиб олдинги катакка кўчиб боради. Агар йўлдаги илонларга тўғри келса улар «ютиб» юборади, яна илон думи етган катакдан ўйин давом эттирилади. Энг юқори — ўйинчи қаватнинг икки четидаги катакда икки аждар турибди. Бири «Шайтон», бири эса «Нафс ўпқони». Соққа рақами унга тушса, яна энг бошидан ўйнашга мажбурсиз. «Арши аъло» йўлида фақат илон ва аждарлар эмас, сизни юқорига тез чиқарадиган «лифт» вазифасини ўтайдиган нарвонлар ҳам бор. Нарвоннинг адоғи тиралган катакка тўғри келсангиз, унинг ёрдамида бирдан юқорига сакрайсиз. Арши аълога фақат «Фанофиллоҳ», яъни фанога фидойилик катагидан чиқиш мумкин. Бордию соққадаги рақам тўғри келмай кўплик қилиб Фанофимоҳдан ўтиб кетсангиз, айланиб келишга мажбурсиз. Баъзи ўйинчилар омадсиз бўлиб бир неча бор илон ва аждарга ютилиб «аршга» чиқолмай қийналади. Мўмин бўлса истиғфор айтиб тавба қилади, гуноҳдан покланади.

«Арши аъло» — руҳий нуқсонли ўйин

Эсимда, 60-йилларнинг охири эди. Ҳамкасб дўстларимиздан бири Абдуманноб исмли йигит тўй олди маслаҳат баҳонаси билан бир пиёла чойга таклиф қилган эди. Зиёфат сўнггида дўстимизнинг падари бузруквори (жойлари жаннатдан бўлсин) Мулла Омонхон Мулла, Шукур ўғли суҳбатимизга қўшилиб отасидан қолган бир ўйин тахтасини ўртага қўйдилар. Бу ўйин тасвири картонга туширилган шахмат катаги каби чизилган бўлиб, ҳар бир катакда араб

«ўйингоҳ»ни рассом Х. Раҳматилло беадаблик, жаҳолат, ғийбат, шаҳват ва ҳоказолар ёзиб қўйилган. Соққа учун нарда ўйинида фойдаланадиган олти қиррали соққадан фойдаланса ҳам бўлади. Дейлик, биринчи ўйинчи соққа ташлади. Рақам 3. Учинчи катакда эса «Жаҳл» сўзи ёзилган. Кейин иккинчи ўйинчи соққа ташлайди. Рақам 6. Олтинчи катак эса «Куфр». Шу тариқа давра айланиб ҳар бир ўйинчи илон изи-спиралсимон юқорига кўтарилиб кетаверади. Навбатдаги соққа ташлаганнинг сони олдинги рақамга

беадаблик, жаҳолат, ғийбат, шаҳват ва ҳоказолар ёзиб қўйилган. Соққа учун нарда ўйинида фойдаланадиган олти қиррали соққадан фойдаланса ҳам бўлади. Дейлик, биринчи ўйинчи соққа ташлади. Рақам 3. Учинчи катакда эса «Жаҳл» сўзи ёзилган. Кейин иккинчи ўйинчи соққа ташлайди. Рақам 6. Олтинчи катак эса «Куфр». Шу тариқа давра айланиб ҳар бир ўйинчи илон изи-спиралсимон юқорига кўтарилиб кетаверади. Навбатдаги соққа ташлаганнинг сони олдинги рақамга

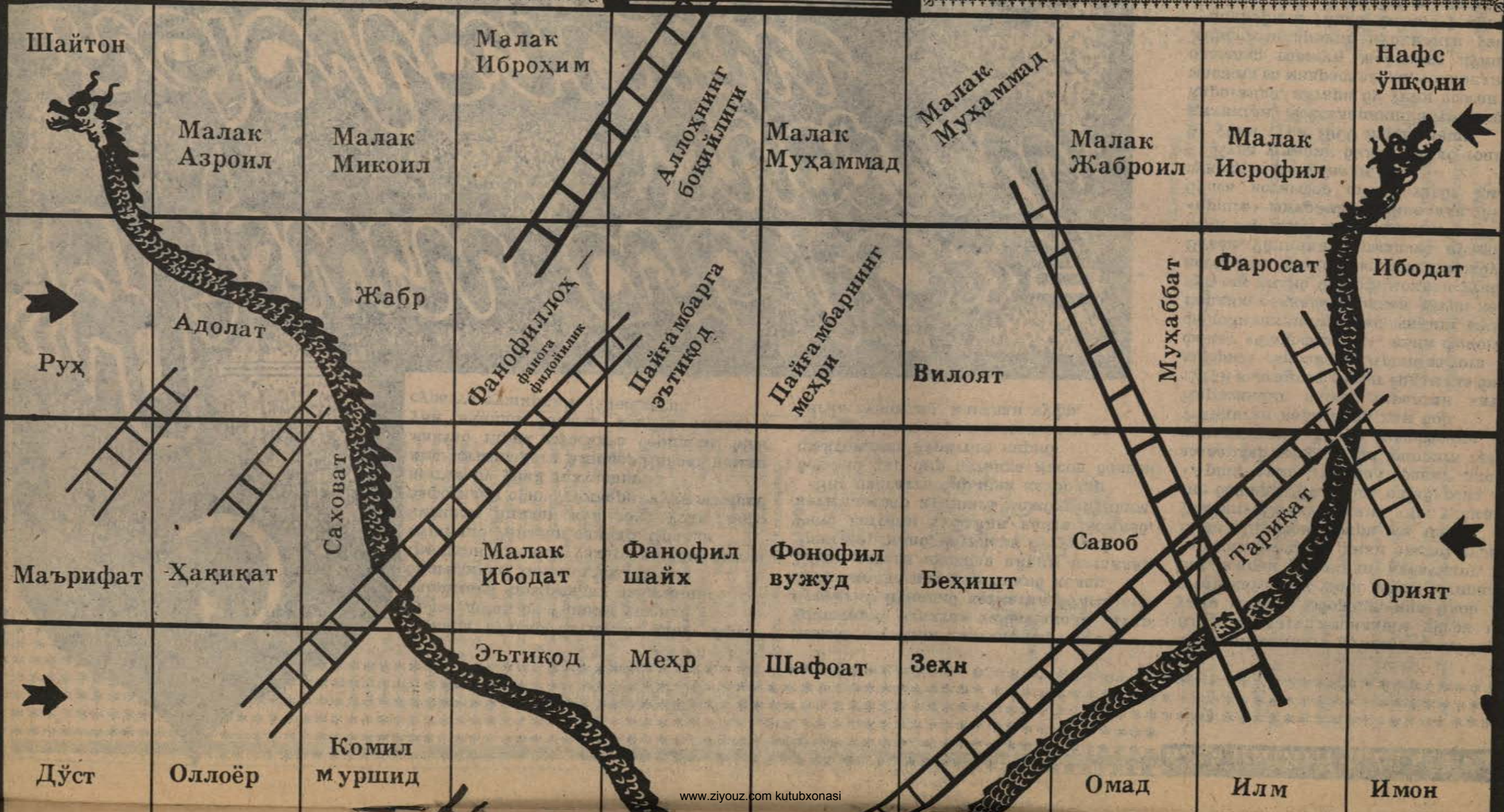
Жуда усталлик билан ўйлаб топилган бу ўйин тури 1900 йилда нашр қилинган. Кексаларнинг айтишига қараганда, илгари бу ўйин асосан масжид ва мадрасаларда, чойхоналарда, одамлар гавжум жойларга қўйилган. Ўйнаётганларнинг кўпчилиги ўзининг гуноҳларини ўйлаб, йиғлаб ўтиришган. Ҳозирги пайтда эса баъзи кишилар кулиб-кулиб гуноҳ қилишга одатланди. Қилган битта гуноҳга эзилиб юрадиган ва ўнта савобли иш қилишга бел боғлаганлар кўпчилик бўлган жамият қандай яхши! Ҳа, боболаримиз гуноҳдан ҳазар қилишган. Қишлоғимиз Лангарда гуноҳкор одамни қисиб қолиб беғуноҳни ўтказиб юборадиган, ҳеч бўлмаганда одамни ўз фазилатлари ҳақида ўйлашга мажбур қиладиган «Тешиктош» ҳам «Арши аъло»га ўхшаш. Ҳазрати Лангар қишлоғи бир пайтлар дин маркази, яъни маърифат маркази бўлган. Бу ердаги зукко одамлар бунёд этган масжид ва мадрасалар, табиат мўъжизалари, «арши аъло» каби ўйинлар атроф қишлоқлардан келувчиларни яхшилик, имон-этиқод тарафига бир қадам бўлса-да, одимлашига туртки бўлган.

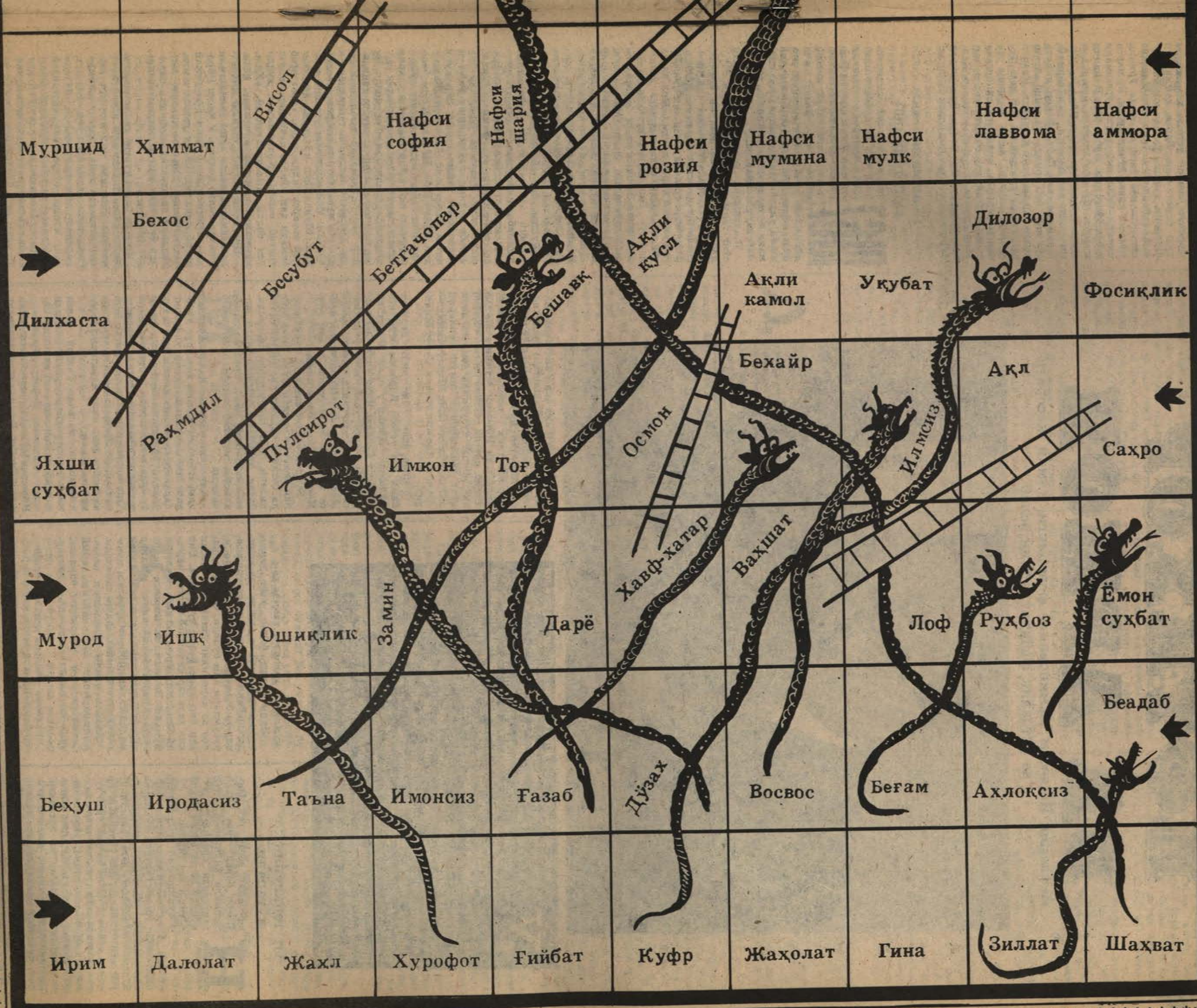
Арини сало

*Худовонда мени солтил ўз иўлинига
Нафс иўлида ҳарид адо бўлдим мано.
Дисқу сружур тўлиб-тошиб ҳаддин ошди
Ғарқоб бўлуб исён ичра қолдим мано.*

*Рух қушининг титирар бўлса болу нари
Тардоз қилиб аридин арига қўмар бўйлар,
Қулман деган доим тилимай зикрин айтар
Ишк, ўйига бағри қуюб фарёд этар...*

ИФТИХОР ВА АРМОН

Академик Иброҳим Мўминовнинг фозиллиги, илмий жасорати
ва устозлик фазилатларини эслаб

Ун тўрт жиллик Ўзбек қомусининг нашр этилиши халқимиз маданияти тарихида улкан ҳодисалардан бири бўлиб қолаверади. Қомус таҳрир ҳайъатини ташкил этиш, бошланғич ишларни йўлга қўйиш ва ниҳоят дастлабки жилдларнинг босмадан чиқишида фидойи олим — ТошДД профессори Ғайбулла ас-Салом (Ғайбулла Саломов) хизматлари беназир.

Бундан икки йил муқаддам «Еш куч» саҳифаларида «Ҳалоллик ҳақида баҳс» бўлиб ўтган, кўпчилик қатори Ғайбулла ака ҳам ушбу баҳсга тақлиф этилган эдилар. Ушанда домла ҳалоллик бобидаги дил изҳорини қоғозга тушираётиб беихтиёр Ўзбек қомуси таҳририятини ташкил этиш теварагидаги воқеа-ҳодисаларни қаламга оладилар. Пиравордида, бош мавзуи ҳалолликдек улкан инсоний фазилат бўлмиш салмоқли хотиранома яратилди. Қўйида ушбу хотираномадан бир муҗда журналхонлар эътиборига ҳавола этилди.

От тепкисини от кўтаради

Нафсоният деган гап бор. Инсон борки, унга билиб муомала қилинмаса, гоҳи вақтларда арзимаган учқундан катта ёнғин чиқиб кетиши ҳеч гапмас.

Умуминсоний қадриятлар бўлади. Агар жаҳон халқларини бири-бири билан ушлаб турувчи муштарак тушунчалар, ахлоқий қадриятлар бўлмаса, «инсоният» деган нарсанинг ўзи ҳам бўлмасди, деб ўйлайман. Ер юзиде одамзод насли ва уни ўраб турувчи маънавий иқлим қанчалик хилма-хил бўлмасин, ягона, умумбашарий мантқиқ мавжуд. Масалан, барча халқларда ҳам ватан ва ватанпарварлик, одамгарчилик, меҳмондўстлик, муҳаббат, меҳнат, саховат ҳақида муайян умумий тушунчалар бор. Шу

жумладан, ҳалоллик ҳақида ҳам.

Шуниси ҳам борки, ҳаёт тарзи, хулқ-ахлоқ, одоб ва одобсизлик ҳақида ҳар бир халқнинг ўз тасавури ақиду таомиллари, урф-одатлари, расм-русумлари ҳам бўлади. Олайлик, ҳалол ва ҳаромнинг ўзини ҳам баъзан ҳар бир халқ ўзича тушунади. Бир хил халқлар ҳалол деб билган нарсани бошқалар ҳаром деб қабул қилиши мумкин. Ва аксинча. Вировга ҳалол бўлган нарсани бошқасининг наздида ҳаром. Худди мана шу хилма-хиллик жаҳон халқларининг бирлигига монелик қилувчи омиллардан саналади.

Аслида ундай бўлмаслиги керак. Халқларнинг ахлоқий-маънавий хилма-хиллиги уларнинг бирлиги, «умуминсонийлигига» шак келтирмаслиги даркор.

Фалсафа фанлари доктори, профессор Саид Шермуҳаммад менга бир воқеани сўзлаб берган эди.

Бир куни (Саид ака у вақтларда илмий ходим бўлиб ишлаган) академиянинг президенти Муҳаммад ўғли Ҳабиб Абдулло (Ҳабиб Абдуллаев) вице-президентлик лавозимида хизмат қилаётган Иброҳим Мўминга жаҳли чиқиб, қаттиқ дашном берган. «Ҳабиб ака менинг ҳузуримда домлага илон пўст ташлайдиган нохуш гапларни айтди, — дейди Саид Шермуҳаммад. — Аммо домла миқ этмади. Сукут сақлади».

Учрашувдан сўнг дили оғриган Саид ака устози Иброҳим Мўминга юзланиб: «Сизни у одам шунчалик ҳақорат қилдию, нима учун Сиз қадрингизни ерга уриб, жим ўтирдирингиз?» деб сўраганида, домла қизик жавоб қилганлар: «Биринчидан, менга дашном бераётганида у ҳақ эди. Иккинчидан, у олим киши».

Бундай қалтис вазиятда сукут сақлай билиш кишидан жуда катта ирода, ботиний маданият ва одоби талаб қилади. Бунини Шарқ одоби дейилади. Зотан, ҳақоратга ҳақорат билан жавоб қайтарган эмас, ўрнига қараб, ҳақоратни ютиб кетган одам ютиб чиқади.

Ҳар икки аллома: Ҳабиб Абдулло ҳам, Иброҳим Мўмин ҳам ёруғ дундан ўтиб кетдилар. Ҳозир уларнинг ҳаракатини таҳлил қилиш қанчалик ўринли бўлишини билмадим, лекин бу ерда томонлардан бирининг ўзини тутишини қоралаш ниятида эмасман. Уша тонда президент ҳақ бўлган бўлса бордир. Лекин камина хулқ-ахлоқ ва одоба доир икки масалани ўртага қўймоқчиман.

Биринчи масала. Раҳбар ўзига тобеъ бошқа раҳбарни унинг шогирди олдида таҳқирлаши мумкинми? Саволга мавлоно Ҳабиб Абдулло — Иброҳим Мўмин муомаласи мисолида жавоб берсак. Бу ерда президентнинг

ҳаракати тўғрисида бир нима дейилмайман. Аммо Иброҳим домланинг сукутини тушунаман. Албатта, ўша муомала бизнинг устозга ҳам жилла хуш ёкмагандир. Бироқ ҳамма гап шундаки, у киши ўзидан юқори турган раҳбарнинг ноўрин танбеҳини ўз шогирди кўз ўнгидан жуда ўринли томонга қараб йўналтирган. Бу нарсани шогирд Саид ака учун кўрғазмалли сабоқ бўлганига шубҳа йўқ. Иккинчи масала. Бу одоб нуқтани назаридан жуда муҳим. Академик Иброҳим Мўмин жуда ҳам сиркаси сув кўтармайдиган одам эди. Битта сўз кам, иккита сўз зиёд, бир яримта сўз топиб айтиш керак эди мавлоно ҳузурда. Қизиги шундаки, бу одамнинг ўзи ҳам Фозиллар олдида, катта маърака ва анжуманларда муддаони охиригача эзмаланиб айтмас, одатга кўра мудом «бир яримта сўз» қилар эдилар. Қолган яримта сўзни тингловчининг ўзи фаросат билан топиши керак бўларди.

«Ҳаммамиз ҳам вақтинчамиз»

1967 йилдан бошлаб академиянинг тил ва адабиёт илмгоҳи ҳузурда ташкил этилган Ўзбек қомуси Бош таҳрир ҳайъатига мутахассисни ишга қабул қилиш кизиби кетди. Бизда нима кўп, олий маълумотли васиқага эга бўлган одам кўп. Бироқ бирон жиддий ишни уддалайдиган чинакам хунарманд мутахассис қадирсангиз, тополмайсиз, тополмайсиз...

Ишларимиз юришиб кетганидан сўнг талабгор одамлар ёғилди. Кўп-кўп яхши мутахассисларни йиғдик. Тўғри, шу орада ўзимнинг тажрибасизлигим орқасида бир қанча қаллоб, фирибгар, товламачилар ҳам орамизга сукулиб кириб қолди («Мол оласи ташида, одам балоси ичида» дейдилар-ку). Гап шундаки, кейинчалик мен ишни ташкил этиш борасидаги саъй-ҳаракатим, шогирдлик садоқатим ва меҳнатим билан Бош муҳаррир Иброҳим Мўмин олдида чекланмаган «ҳокимият»га эга бўлиб қолган эдим. Қамини шундай туюлар эдики, домла менга салкам ўзига ишонганчалик ишонадиган бўлди.

Хуллас, биз айрим адашишларни ҳисобга олмаганда (бу кейинчалик дастлаб менинг ўзимга қимматга тушди), асосан, ишбилармон, ғайратли, фидойи ёшларни атрофимизга тўплаб олган эдик. Рисолага кўра, ҳар бир шўъба мудир академиянинг Раёсати тасдиғидан ўтиши керак. Бир куни катта йиғилишда Ҳасанбой Жамолхон, Тўхта Бобо, Пўлат Тўра ва бошқаларни Раёсат муҳокамасига қўйганимизда, қайси бир академик уларни синаш шарт билан вақтинчалик тасдиқлаш лозимлигини айтиб қолди. Бу эса бизнинг номзодларимизга қандайдир ишонсизликдай туюлди. Ростда. Хизматга вақтинча тасдиқланган одамда муваққатлик қайфияти гўлиб бўлади. Мен саросимага тушиб қолдим. Шунда Бош муҳаррир ҳеч қандай эътироз билдирмади, «лов» этиб ёнмади ҳам. Фақат нечукдир хомуш тортиб, эшитилар-эшитилмас, худди ўзи билан гаплашаётгандай, «Ҳа-а, ҳаммамиз ҳам вақтинчамиз», деди.

Президент Обид Содиқнинг ниҳоятда одамшинаванда олим эканлигини ўшанда билиб қолдим. У киши Иброҳим аканинг ишорасини зум ўтмай илғаб олдилар. «Ҳа-а вақтинчамиз, вақтинчамиз» деб овоз чиқазиб таъкидлади ва «тавсия қилинган одамлар бир йўла муқим тасдиқлансин» деб борди.

Биз то биров туртиб гапирмагунча бирон нарсани ўзимизча илғаб ололмаймиз. Кўпинча пешонамизга чертиб айтилган гапни ҳам уқмаймиз. Ваҳоланки, одамларни бир оғиз луқмасидан, имо-ишорасидан, йўталидан, иложи бўлса, боя айтгандай, кўнглидагини топиб, тушуниб, фаҳм-фаросат билан сидқидилдан ўз бурчини бажарганларнигина хушёр, баманни одам деса бўлади.

ши билан менинг унга бўлган ихлосим, миннатдорчилигим, ҳатто соғинчим ортгандан ортиб боради. Қандай мўътабар инсон билан ёнма-ён бўлганлигимни хусусан уни йўқотганимдан сўнг чуқур хис эта бошладим.

Афсуски, мусаввир эмасман. Агар мусаввир бўлганимда, ҳар хил ҳолатлар: иш устида, одамлар орасида, ёлғиз қолганда, ғазаб ва умидсизлик, баҳс ва сукут, мамнуният ва паршонлик онларида Иброҳим домлани тасвирлаб, бир туркум суратлар чизган бўлардим. Ҳамон унинг сеҳрли кўзларини, нафас олишини аққол эшитиб тураман.

Устознинг табиатидаги ҳар бир хислат, иродаси ва тийнатикининг кучли томонлари, худди шу олийжанобликдан келиб чиқадиган айрим заифликлар менга яхши аён. Йўқ, буни заифлик деб ҳам бўлмас. Заифлик деб бўлган тақдирда ҳам, бу устоздан ҳам кўра, у кишининг ишончига кириб олган айрим нокасларнинг баъзи бир субутсиз, имони сунт, ўта шухратпараст шоғирдларнинг заифлиги деса бўлар.

Менимча, устоз учун энг оғир жазо ўзининг юзига оқибатсиз шоғирдларининг оёқ кўйишини кўришдир. Мунофиқ шоғирдлар эса устозини кўзи тирикчилигида ҳам, вафот этганидан кейин ҳам хор қилади. Вафотидан кейин-ку нима бўлса бўлди, аммо айрим шахслар домла ҳаётлиги вақтида ҳам унга қаттиқ пайл берди.

Ҳаёт нотекис

Ким билсин, текис бўлса, эҳтимол, қизғин ҳам бўлмас. Ясси ва тўмтоқ бўлиб қолади-да. Силлиқ нарса ҳамма вақт ҳам яхши бўлавермайди. Иброҳим Мўмин беназир одам эди. Ўз йўриғида тенги ҳам, қиёси ҳам йўқ. Асл инсон.

Беш йил ёнма-ён ишладик. Мен сираям ўзимни устоз билан қиёсламоқчи эмасман. Қиёслаб бўлмайдиган нарсаларни қиёса келтириб бўлмайди. Биз бошқа-бошқа одамлар эдик. Бош муҳаррир — коммунист. Камина муовин — партиясиз...

Гап шундаки, мен эгаллаб турган Ўзбек қомуси Бош муҳаррирининг муовини вазифининг ўрни Ўзкомфирка Марказқўмининг маҳрига (номенклатурасига) тушган ўрин экан. Мен буни қаёқдан билибман!

Хўш, шунинг аҳамияти борми, деб сўрарсиз бугун. Ҳеч қандай аҳамияти йўқ, аслида. Чунки бировни бирон хизматга тайинлаганда, унинг фирқавий мансублигидан кўра, ишчанлик қобилияти, иқтидори ва истеъдоди минг чандон муҳим. Шундай эмасми?

Э, қаёқда дейсиз! Иброҳим Мўмин ўз даврининг одами бўлиб қолмади. У мен билганлар орасида энг комил, закий, ҳар жиҳатдан етук инсон, мутафаккир эди. Аммо дилимга иштибоҳ соладиган бир нарса бор эдики, у вақтларда бу менинг гидрокимга ва мантиқимга сирмасди. Ҳозир ҳам.

Аввал ўзим ҳақимда икки оғиз гапни айтмасам бўлмас. Менинг муҳокамам жуда ўзига хос. Расмий рисолага сирмайди.

Жанобингиз фирқасиз одамман. Тўғри. Бироқ, айни вақтда ғайрифирқа шахс ҳам эмасман-ку. Умуман, нега одамларни бу тарихқа «хил»лар—ишончли ва ишончсизларга ажратибарқин-а? Баний инсон ягона вужуд. Уни «тўдаларга», «ғуруҳларга», «тоғга», «табақа», «табааларга» бўлиш керак эмас.

Аслида менинг фалсафамни ҳам янги деб бўлмайди. Майли, унинг қанчалик тўғри ёки нотўғрилиги ўзининг виждонимда қолсин. Лекин бир нарсани яхши билар эдим: агар орадан юз йил ўтса ҳам, бир кунмас бир кун шундай айём келадики,

Ёлгон гапириб бўладими?

Бўлмайди. Чунки энг чучма ёлгондан кўра, ҳар қанча бўлса ҳам, рост гапирган яхши. Мендан «дунёда энг жиннинг суймайдиған нарсанг нима?» деб сўрасалар, бу — ёлгон, деб айтган бўлардим. Ҳар қандай қурсурни (ўрнига қараб, албатта) кечирса бўлар, аммо ёлгонга, риёкорликка сира-сира тоқат қилолмайман. Айниқса, яқин кишиларим ёлгон гапирсалар, асло чидаёлмайман.

Ваъзан шундай бўладики, хизмат юзасидан атрофимдаги одамлар шундоқ кўзимга қараб ёлгон-яшиқ гапларни айтганларида уларнинг ожизликларига раҳмим келади. Эзиламан (ёлгон сўзлаётганлар учун). Одамлар сени алдар экан, буни уларнинг кўзларидан шундоқ билиб тураман. Уялиб кетаман. Уларни хижолат қилмайин деб ўзимни ишонгандай кўрсатишимга ҳам тўғри келади. Кошки буни улар тушунсалар эди! Бировни, айниқса ўзига яқин кишини, хусусан, ўз устозини алдаётганлар (колаверса, шоғирдини алдаётганлар) даставвал ўзини алдаётганини ва бундай ёлгончилик айнан ва даставвал уларнинг ўзига қимматга тушишини билишлари даркор-да. Ҳа бошқани алдаётган деб ўзини ўзи алдаётган одам, охир оқибатда, чиндан-да, ўзи алдаиб қолади.

Улгурдимми? Ҳа. Улгурдимми? Йўқ.

Аммо ҳаёт мураккаб. Дунё ўзи ёлгончи бўлса нима қилиш керак? Ҳаёт ҳар қандай мукамал рисолага ҳам сирмайди. Ҳаётнинг ўз ёзилмаган қонунлари бор.

Шўро ҳокимияти ўрнатилганига етмиш йилдан ошди. Келиб-келиб энди... ҳуқуққа асосланган жамият тузмоқчи бўлиб ётибмиз. Ундай бўлса, биз етмиш ёшгача қандай ва нимага асосланиб яшадик? Ота-боболаримиз айнан гулгуладан, бошбошдоқ ҳаёт тарзидан, сўлақмондай ҳақсизликдан қутулиш учун инқилоб қилган эмасдиларми?

Бу дардли саволларга бир хилда, сидира жавоб қайтариб бўлмайди. Раҳматлик Иброҳим Мўминга туриб-туриб раҳмим келади. Домла катта ҳаётий тажрибага эга, биз бўлсак гўр эдик. У киши бизга ҳамма вақт ҳам дилидаги гапини тушунтира олмас, гапирганида ҳам, ажабмаски, биз уни тушунмас эдик. У нимагадир жуда шошилар ва бизни ҳам шоширар эди. Нимадир қилиб улгуришга ҳаддан ташқари ошиқарди. Чунки ўзига бошқа шундай қулай фурсат келмаслигини сезган кўринади.

«Улгуриш керак!», «Улгуриш керак!», деб ўйларди у ва бутун вужуди билан шунга интиларди.

Улгурдимми?

Ҳа.

Улгурдимми?

Йўқ.

Ҳаёт ўзи шундай.

Ун беш-йигирма йиллардан кейин «ўз замони» келишини, қайта қуриш, ошкоралик насими эсишини у билардимми экан?

Билмадим. Аммо бир кунмас бир кун мўйсафид Шарқ тарихини, Мовароуннаҳр тарихини ўрганиш бирмунча ўрнига тушиб кетишига имони комил эди. Шунинг учун ҳам умрининг сўнгги палласи, ўн йилни иккита улкан иш—Амир Темур салтанати тарихини илмий асосда тўғри ёритиш, уни ҳар хил уйдирма, сохталик, оврўпамарказчиликнинг «янгича» мунофиқона бидъатларидан тозалаш ва ўзбек миллий-шўро қомусини яратишга жаҳд қилди.

Иброҳим Мўминга раҳмим келади, дедим. Йўқ, у раҳм-шафқатдан кўра ўз замондошларининг уни тушуншига муҳтож эди.

Менимча, олимни олим қиладиган учта сифат бор. Биринчи — у олдиндан кўриш, баҳорат қилиш қобилиятига эга бўлиши керак. Иккинчиси, холис, илмий тўғри фикрни айта олиши, далиллар ҳатто ўзига зид келган тақдирда ҳам, далилларни эмас, ўзини енга олиши ва бирдан-бир тўғри йўлни ихтиёр қилиши лозим. Учинчиси — фидойилик. Фақат ўзини ўйлаб иш қиладиган олим (бундайлар жуда кўп) нафақат олим, яхши одам ҳам эмас.

Булардан ташқари, олим маънавий тоза, ахлоқий-покиза инсон бўлмоғи даркор.

Мана шу сифатларнинг барчаси назаримда, устоз қиёфасида тўқис эди. Бир кун гап орасида домла каминага ўғит қилдимки ёки танбех бердимки, айтиб қолдилар:

— Ғайбуллавоё, сиз ҳамма вақт ҳар бир ишни рисолада ёзилганидай қиламан дейсиз. Йўқ, ҳаёт бошқа, китоб бошқа.

Чиндан-да, ҳозиргача, бу менга мактовмиди ёки танбехмиди, билолмадим. Энди ўйласам, ўша вақтларда, ажабмас, китобни билган бўлсам билгандирман, аммо ҳаётни, одамларни чуқурроқ билмаганим кейинроқ маълум бўлиб қолди.

Жасорат

Домла тарих илми бус-бутун сиёсатнинг зугуми измига тушиб қолган жуда оғир бир даврда яшади. Сиёсат ўрта Осиё халқларининг ўтмишини ўзи истаганча, ўз андазаларига қараб қайта ёзишни қатъий талаб қилар. Йил этган ёруғликка, ҳаққоний эркин фикрга ўрин қолдирмаган эди деярли. Чунки тарихни голиблар тўғрилиқ қаламида эмас, балки зўравонлик ханжари билан ёзишни азалдан маълум.

Ҳар бир даврнинг ўз мафкурачилари бўлади. Давр сиёсати нимани талаб қилса, бу талаб тарихий ҳақиқатга тўғри келиш-келмаслигидан қатъи назар, тарихнинг эмас, сиёсатнинг раъйига қараб иш кўрадилар.

Устод Иброҳим Мўмин умрининг сўнгги палласида, айниқса кейинги ўн йил ичида чор Русиясининг ўрта Осиё халқлари тарихида ўйланган босқинчилик сиёсатининг турқини тўғри кўрсатиш, буюк Амир Темурнинг салтанати тарихи ва унинг тақдирини бирёқлама, бузиб, сохталаштириб, маҳобатли қилиб ёритишга чек қўйиш бораларида илмий холислик билан иш кўришга амру қарор қилди.

Ана шу мақсадда у қўлида мавжуд маълумотлар асосида соҳибқирон Темур ва унинг салтанати ҳақида бир рисола чоп эттирди ҳамда уни жумхурият академиясининг Раёсати аъзолари олдида ўқиб, бу соҳада йирик олимлар жамоаси билан баҳамжиҳат бўлиб, батамсини ва бамаслаҳат бир тўхтама қелинаётганини намойиш этмоқчи эди.

Буюкда рус тилида «Темур тузуклари» чоп этирилди. «Тузуқлар»ни ўзбек тилига ўгиришга киришилди.

Тарихга хиёнат

Мен муаррих эмасман. Винобарин, академик Иброҳим Мўмин Темур ҳақидаги рисола билан мазкур қомус мақоласини ёзганида ўзимизда ва хорижда мавжуд тарихий манбалардан қанчалик мукамал истифода этганини ишонтириб айтолмайман. Фақат шунга биламанки, жуда кўп манбалар ҳатто мўътабар мутахассислар, ишончли лавозимларда ўтирган амал кишилари учун ҳам тақа-тақ берк эди. Манбалардан фойдаланган тақдирда ҳам, уларни кенг оммавий нашрларга чиқаришга имдод берилмасди. Амир Темурни шахс сифатида ҳам, буюк саркарда ва салтанат асосчиси мақомларида ҳам нуқул таҳқиқовчи—«ланг» (оқсоқ), «босқин-

чи», «қоңхўр», «ваҳший» деб тасвирланадиган бирёқлама, аксарият, уйдирма, сохтакор нарсаларгагина йўл очик эди. Уни ижобий томондан талқин қилинадиган ишларга дарҳол таъқиб тамғаси босилар, уларнинг муаллифларига «миллатчи», «ўтмишни идеаллаштирувчи», «пантуркист», «панисломист», «космополит» деган «сифатлар» бериларди.

Вазият фавқуллода нозик ва тарағ эди. Аксарият, тарихий ҳақиқатга хиёнат қилганларига юқори даргоҳлар ва амал шоҳсупасидан фахрли ўринларни банд этишарди.

Мен бир фикрни яна такрорлайман. Иброҳим домланинг ўша олтимишинчи йилларнинг ўрталарида ёзиб чоп эттирган ишларини биз бугун, ошкоралик даврида, нечоғлиқ тўлиқ, мукамал деб қабул қила олишимизга қафолат беролмайман. Ҳеч шубҳасиз, домланинг ўзи ҳам, агар ҳаёт бўлганда, ўзининг буюк Темур ҳақидаги илмий тадқиқотларини қайта кўриб чиққан, унда бизнинг миллий кадрларимизни таҳқиқловчи чеклашлар туфайли киритилган баъзи бир «сифатлардан» воз кечган бўларди, деб ўйлайман.

Айтиш осон, бажариш қийин

Бош муҳаррирни айрим ихтилофли Шарқ кўлёмаларида ҳамда улар орқали кўчиб ўтган Ғарб манбаларида «Темурланг», деб аталиши ниҳоятда ғазаблантирар эди. Сўнгра та-

ниқли ўрис одамшуноси (антрополог ва қадимшуноси (археолог) олими) М. М. Герасимовнинг жаҳонгир қабридан (Гўри мирдан) қазиб олинган бош суягига қараб чизган ҳайкалтасвири (скульптура-портрети) устознинг гашини келтиради. Бу улуг бобоқолонимиз Амир Темур хотирасига тухмат, ўзбек халқига хурматсизлик деб қарар эди. Чунки домланинг айтишича, шавкатли бобомиз Темурбек Герасимов чизгандай даҳшатли бадбашара бўлмаган. Аксинча, қиёфаси кўркем ва бениҳоя файзли зот бўлган. Шу боис, мен бир неча дафъа устознинг ўз оғизларидан эшитганманки, Темур Кўрагоннинг сувратларини янгидан, Ибн Арабшоҳ тасвири асосида чиздириш нияти борлигини. Бунинг учун ҳозирги ўзимизнинг ўзбек рассомлари орасидан бирон диёнатли кишини сўраб-суриштириб юрганларидан ҳам хабардорман.

Гоҳида ўйлаб ҳам кетаман, Иброҳим Мўминнинг 1941 йилда, қонли уруш арафасида Самарқандда, Гўри мирда улуг фотиҳ, Амир Темур қабрининг очилишига муносабати қандай бўлган экан деб. Умуман, Темур, Шоҳрух, Улугбек ва бошқаларнинг мўътабар қабргоҳларини оёғости қилиб очиб, сўнгра уларнинг суякларини ва тобутларини ҳам қаёқларда қаровсиз қолдиришга қимдан руҳсат сўралган? Бунга қимнинг маънавий ҳаққи бўлган? Ва, умуман, бу қимларга ҳамда нима учун керак бўлиб қолган? Наҳотки уларнинг бош суякларига қараб қандайдир бадбин, сохтакор, уйдирма суратлар чизиш учун шундай қилинган бўлса? Бу тарихга ва соғлом ақлга зугум эмасми?..

Яна бир армон

Камина элик еттидан то олтимиш тўққизгача, ўн икки йил мобайнида академик, вице-президент Иброҳим Мўмин назари остида бўлдим ва ундан кўп рўшноликлар кўрдим. Айниқса, 1965—1969 йиллар орасида бевосита унинг қўли остида хизмат қилдим. Алломанинг менга таъсири жуда катта бўлди.

Мана орадан йигирма икки йил ўтиб кетибди. Тоғнинг салобати узокдан кўрингани сингари, йиллар ўти-

фирқа ичида парокандалик бошланганда, танглик юз берганда, унинг илдизини қирқадиғанар ҳам кимдир бошқа биров эмас, балки фирқанинг ўз одамлари бўлади. Унга садоқатдан қасам ичганлар, кўзининг ёғини еганлар, унинг устунлари саналган, элниги илгини қуритган аксар фирқачиларнинг ўзлари чипталарини ёндириб, гуруҳ-гуруҳ бўлиб ундан чиқиб кета бошлайдилар, ўша оғир кунда уни бадном қилиб, бошқа биров «иштиёзлроқ», «ёғлироқ» фирқа қидириб кетадилар...

Ижтимоий тенгсизликнинг минг хил жабру жафосини тотган, тўкилган ва сўкилган биз фирқачилар қавми бўлсак ўз эътиқодимизда қолаверамиз. «Фирқасиз» деган шарафли номга иснод келтирмаймиз.

Аммо булар барчаси кейин, қачонлардир ўша «бир кунмас бир кун» келганда содир бўлади. Ҳозир ортга қайтайлик.

Иброҳим домланинг фалсафий қарашлари буткул ўзгача, менинг эътиқодимга зид эди. Ҳанузгача ўйлаб ўйимга етолмайман. Шундоқ олийжаноб инсон, одамочун шир кимил зот фирқасиз кишини қарийб одам ўрнида кўрмасди. Бундайлар баркамол инсон эмас, балким худойи таоло яратган қандайдир тушунмовчилик деб қарарди. Муртад деб биларди уларни.

Бас, бир мақсад йўлида уюшган, бир-бирини ботиний бир туйғу билан қадр-қиммат қиладиган икки киши: устоз ва мен, маслақ эътибори-ла, чиндан ҳам, бошқа-бошқа одамлар эдик.

Билмадим, балки маҳобат қилаётгандирман. У киши ҳозир ҳаёт бўлганларида менга нима деган бўлардилар? Айтолмайман. Негаки, бошқаларнинг, алаҳқусе марҳумларнинг номидан гапириш ҳуқуқи ҳеч кимга берилмаган.

Лекин бир нарсага имоним комил. Иброҳим Мўмин камдан-кам учрайдиган эътиқодли коммунист эди. Унга қараб мен қанчалик ажаблансам, шунчалик ҳайратланардим. Агар фирқага ҳар қалай қудратли ижтимоий куч деб ишонсам, уни дунё кифасини ўзгартиришга қурбон етдиган аланга деб билсам, чиндан-да, ер юзида адлу адолатни барқарор қилишга ўзини сафарбар этган ягона куч бўлиб уюшган оқим деб қарасам, бу унинг сафларида фидойи.

имони басаломат, балким айни шу вайждандир баъзан адашган, ўз халқининг бахти, аҳволи руҳияси, нафсонияти, қадр-қимматини омон сақлаш йўлида энг қийин, қиёмат қойим кунларда ҳам бардош қилган, қурашган Иброҳим Мўмин сингари зотларнинг борлиги туфайли деб билман.

Совға

Бизнинг кўзимизни очдилар ва кўр қилдилар. Бизнинг қаддимизни ростладилар ва букур қилдилар. Бизни одам қилдилар ва одам бўлганимизга пушаймон қилдилар.

Зулмдан озод қилдилар ва абадий қийноққа маҳкум этдилар.

О, мактаб ва мадраса, муаллим ва мудarris, диним ва маънабим, эътиқод ва матлабим, усталар ва устозлар!

О, Маккайи мукаррама!
О, ҳабибларим, ёру дўстларим!
О, дорилфунунлар, муаззам академия, ёзувчи-қаламқашлар даргоҳи, адабиёт ва санъат, ойнаи жаҳон, овознигор, матбуоту наشريёт!

Нима қилиб қўйдингиз?
Тўғри бўл дедингиз: бўлдим. Бировнинг ҳақига жабр қилма дедингиз: жабр қилмадим. Дуруғ сўзлама дедингиз: ёлғон гапирмадим. Алфойд тўғри бўл дедингиз: қотиб қолдим.

Энди бу ёрига нима қилайин?...
Бозор—пул. Каломулло—пул. Орномус—пул. Ахлоқ-одоб—пул. Тарбия—пул. Муомала—пул. Обрў—пул. Илм-урфон—пул. Нафосату гузаллик—пул. Қабоҳат—пул.

Пул, пул, пул...
1967 йилда қомус ташвишлари билан Белоруссияга, Минск шаҳрига бордим. Белорус ҳамқасабаларимиз энциклопедия нашрига оид жуда муҳим, ҳатто махфий ҳисобланган хужжатлар, ўзларининг фирқа Марказқўми чиқазган қарор ва бошқа молиявий-ташқилий ишларга оид қозғоларни ҳам каминага ишониб топширишди.

Тошкентга қайтар эканман, магазинга кириб уйдагиларга майда-чуйда совға-саломлар олдим. Бир вақт қарасам, чиниворлар дўконидан донаси бир сўму олтиши тийиндан

зарҳал сув югуртирилган ўзимизнинг пиёлага ўхшаш чиройли идишлар турибди. Ушандан домлага совға деб олти донасини, ҳамённи қоқиштириб, тўққиз сўму олтиши тийинга харид қилдим.

Қайтиб келгач, Бош муҳаррирга қилган ишларим юзасидан батафсил ҳисоб бердим ва қоғозга ўроғлиқ ҳақи совгани узатдим.

Устоз ҳайрон бўлди.
— Бу... нима?
— Совға. Аразмаган...

Домла қанчалик ҳайрон бўлса, у кишининг ҳайрон бўлганини кўриб ўзим ҳам ҳайрон бўлиб қолдим. Зотан, буни одатий бир нарса деб билган бўлсам-да, ҳеч кимга ҳеч қачон ҳади, совға-салом бериб кўрмаган эдим. Орага бир зум қандайдир ўнгайсизлик чўқди. Сўнгра у киши истар-истама ҳалиги нарсани стол тортмасига солиб қўйишимни буюрди.

Елкамдан тоғ тушгандай чиқиб кетдим.
Эртаси кун иш юзасидан кирганимда, кутилмаганда сўраб қолдилар:

— Кечаги олиб келган нарсангиз нима эди?

— Сов... сов... совға!

— Билаяпман. Нима эди у деб сўрамоқчиман.

— Ҳалиги... Чини... Олтита идиш. Ўзи қиммат эмас, бир сўму олтиши тийиндан. Уни сўмга борар-бормас.

— Ушани тортмадан олсангиз (домла унга кўлини ҳам урмаган эди). Ишонасизми, Ғайбуллавовай, шу денг, умримда ҳеч қачон ҳеч кимдан совға олиб кўрмаган эканман. Уйлаб қарасам.

— Мен ҳам...

— Тушунман. Одамгарчилик. Бу ёри ўзбекчилик. Бу ҳам керакдир балким. Лекин мени хижолат қилмасангиз-да, ўша нарсани олиб кетсангиз.

Жуда хижолат тортдим. Ичимда ўзимни чунонам койирдимки... «Ҳе, совғанг бошингни есин. Биров сендан сўрабиди!»

Аммо—кеч.

Қизиқ. Устоз ҳадяни олгиси ҳам йўқ, мени хафа қилгиси ҳам. Шу пайт у ўзини ҳам, мени ҳам ноқулай вазиятдан чиқаришнинг жуда мақбул йўлини топти.

— Гап бундай,— деди у.— Бу совгани мени қабул қилди, деб ҳисоблайсиз. Фақат сизнинг уйингизда турсин. Тайин бир жойда. Мен сизни

фан доктори қиламан. Ана ўшанда, зиёфат чоғида шу қадахда менга ўз кўлингизда шароб қуйиб узатасиз.

Бу шунчаки, мени юпатиш учун. Йўлига айтилган гап эмасди. Чунки домланинг менга илмий раҳбар бўлишга раъйи бор, у менга тўла ҳайрихоҳ ва раҳнамо бир инсон эди. Агар мен нимадандир бирон нарсдан афсуслансам, ўша вақтларда бу табаррук зотнинг каминга раҳбар (илмий маслаҳатчи) бўлиш ҳусусидаги розилигидан фойдаланмаганимдан пушаймонман.

Энди гапнинг индалосини айтайин. Устози калон совгани мендан қабул қилмай тўғри қилди? Билмадим. Бу кимнинг қандай тушунишга боғлиқ.

Одамларнинг ўзаро мураккаб муносабатида ўртага тушган, айтайлик, юз сўм пул совға деб қабул қилиниши ҳам мумкин (агар самимият ва бегаразлик бўлса). Айни вақтда бир сўм пора бўлиши ҳам мумкин (агар бунинг остида гараз, хусумат, мўлжал, тамаъ ётган бўлса).

Совға, торттик, ҳади билан поранинг ораси бир қадам. Аслида, агар муносабатлар текис, самимият ва одамгарчилик ғолиб бўлса, совға-салом деганингиз кишининг ҳурмат ва оқибатини кучайтиради. Бу ҳам бир соғлом инсоний ҳодиса. Бирок агар бунинг тағида қандайдир мажбурият ёхуд «мўлжал» бўлса, совға— харом.

Зотан, ўйлаб кўринг-а: бир киши бошқа бир одамга ҳамма вақт ҳам ўзидан-ўзи мукофот беравермайди. торттик қилавермайди. Қанчадан-қанча валломат одамлар машғум «совгалар» тузоғига илиниб бебурд бўлгани, обрўсидан айрилгани, жиний жавобгарликка тортилганини эшитмаганмисиз?

Домла билан менинг ўртамазда бўлиб ўтган гапнинг тамомила ўзгача маъноси бор. Аввало, башарти у киши менинг ҳадямни қабул қилганида, бу одатий, ўзимизнинг ўзбекона бир таомил («мозорбости») маъносидан аллақачон унутилиб кетган бўларди. Бунга эслаб ҳам ўтирмадим.

Аммо! Устоз тақдим этилган ўша арзимас матоҳчи самимият юзасидан қабул қилиб мени хушнуд этгандан кўра, худди шундай, балки бундан ҳам зиёроқ самимият билан уни рад этиб, бениҳоя катта марҳамат билдирди. Негаки, бу менга бир умрга татиғулик жонли сабоқ бўлди.

Салом, «Еш куч!» Сен ўз саҳифаларингизда сўғал ҳақида маълумот берсанг. Сўғал касалликми, ундан қандай қилиб қутилса бўлади?

Г. ЮСУПОВА, Шаҳрисабз.

Сўғалнинг давоси бор

Сўғаллар — болалар ва ўсмирларда учрайдиган касаллик бўлиб, уни майда филтрланувчи вируслар келтириб чиқаради. Касаллик беморга бевоси-

та яқин юрилганида, гоҳо эса рўзгор буюмлари орқали юқади. Кўпинча сўғални ёриш, юлиш унинг кўпайиб кетишига сабаб бўлади. Сўғалларнинг куйидаги турлари тафовут қилинади:

1. Оддий сўғаллар — шаклан думалоқ ёки чўзинчок, катталиги тарикдан тортиб, то ясиқ донидай, юзаси нотекис, оғриқсиз бўлади. Асосан, қўл ва оёққа тошади.

2. Уткир учли сўғаллар — терининг бир-бирига ишқаланадиган, терлайдиган жойларидан ўсиб чиқади. У юмшоқ бўлади, аммо ушлаб қўрилса оғрийди. Асосан, юз терисига, лабларга, оғиз бурчакларига ва бурун каттакларига тошади.

3. Ясси сўғаллар — одатда кичкина, сирти силлиқ бўлиб, аксарият ҳолларда қўл панжалари ва юз терисига тўда-тўда бўлиб тошади.

4. Оёқ қафти сўғаллари — юрган вақти безиллаб туради, катталиги 20 тийинлик тангадек, қадоқларга ўхшаш, аммо сўрғичсимон ўсимталари борлиги билан фарқ қилади.

5. Кекасалар сўғаллари — ясси шаклида бўлиб, ёши 40 дан ошган одамларда, асосан, баданнинг ёпиқ жойларидан, орқадан, кўкракдан, қориндан ўсиб чиқади.

Касалликнинг олдини олиш учун қўл ва оёқларни тоза туттиш, бошқаларнинг қўлқопи, пайпоғи, пойабзални мутлақо киймаслик керак. Шунингдек, пойабзалнинг оёққа лойиқ ва кулай бўлишининг, оёққа ботадиған михлар, ғадир-будурлардан ҳолилигининг аҳамияти катта.

Халқ табobatiга асосланган ҳолда сўғалларни куйидаги усуллар билан йўқотиш мумкин:

— Саримсоқ, хом картошка ёки антоновка олмаси (қирғичда қирилиб) сўғалга қўйилади. Муолажа 24 соат давом этиши керак.

— Қанчўнинг эндигина сиқиб олинган шира-си ва савир (арчасимон нинабаргли дарахт) дамламаси суркалади.

Бу воситалардан биронтасини дастлаб сўғалларнинг каттасига (кунига уч мартадан) сурта бошланади, шунда сўғал яллиғлайди, шишади, сирти қаттиқ пўст билан қопланади, сўнг бутунлай ёки қисман тушиб кетади. Қисман тушган сўғалга токи у батамом тушиб кетгунча дори суркалади.

Бундан ташқари сўғалга узоқ вақт давомига беҳи суви суртилса ёки бўтакўз уруғи сўғалга сепилса ҳам яхши натижалар беради. Умуман, сўғални йўқотиш сабр-тоқат талаб қилади.

Ҳозирги замон тиббиёти сўғални йўқотиш учун куйидаги усулларни кенг қўлламоқда:

— Дарсонвалъ токи, суяқ азот, карбонат қори билан куйдириш;

— диатермокоагуляция, гальваноакустика ва психотерапевтик усуллари ёрдамида йўқотиш.

Шунингдек, куйидаги аралашма ҳам сўғални йўқотишда яхши самара бermoқда:

1 г пергидроль, 1,5 г ланолин, 1,5 г вазелин.

Бу мойсимон доривор шиша таёқча билан суртилади ва ярим соатдан кейин пахта билан артиб ташланади ёки сув билан ювилади.

Сўғални йўқотишда 30 фоизли водород перокси-ди (соф пергидроль) суртиш ва новакаин блокадини қўллаш ҳам яхши самара бermoқда.

Дори-дармон ишлатишни токи сўғаллар бутунлай йўқолгунча узлуксиз давом эттириш керак. Даволаш чала бўлса, сўғал қайта кўпайиб кетиши мумкин.

Салом, редакция!

Мен сизлардан маслаҳат сўрамоқчиман. Юзимга шу қадар кўп ҳуснбузар тошиб кетганки, ҳатто

Бу шундай қасрким — эркдин яхшироқ,
Хавотир ичинда титрайди жоним.

Сезяпмен, бурда нон кўринмас тузоқ,
Нафсга таслим бўлма — сабрим, имконим.

Суратчи — Ҳабибулла РАҲМАТУЛЛАЕВ.

кўзгуга қарагим келмайди. Доим юзи текис, чирой-ли қизларга ҳавас билан қарайман. Баъзида эса... йиғлагим келади. Бу касалликнинг давоси борми? Маслаҳатларингизни аяманглар.

Мукаррам, Андижон.

Ҳуснбузарнинг давоси

Ҳуснбузар теридаги ёғ безларининг йўлларини беркитиб қўйган шохсимон модда ва тери ёғидан иборат пробкачалардир. Унинг тошишига ички секретция безлари фаолиятининг бузилиши, ҳадеб ич қотиши, ёғли, углеводли таомларни кўп истеъмол қилиш асосий сабаб бўлади. У кўпинча балоғат ёшига етиш даврида пайдо бўлади.

Ҳуснбузар тошган терини парвариш қилиш учун ёғ йўлини беркитиб турувчи моддани сиқиб чиқариш ва ёғ йўлини беркитиб қўймастикдан иборат. Юзни «Карболовое» ёки «Ворнотимоловое» деган атир совунларни обдон суркаб кўпиртириб, кўпик юзда 1—2 минут тургач, аввал иссиқ, кейин совуқ сув билан ювилади.

Қуйидаги таркибда тайёрланган спиртли эритмалар билан юзни муттасил артиб туриш зарур:

1. Вир ош қошиқ мева шарбатига бир ош қошиқ ароқ қўшилади.

2. Календула димламасидан 2 ош қошиқ олиб, унга 1 г глицерин, 30 г одеколон, 40 г сув қўшилади.

Бундан ташқари юзни пепсин, бетицид, хлорид кислота эритмаси билан артиш ҳам фойдалидир.

Ҳуснбузар тошган кишилар юз терисини ҳар кун тозалаб ёғсизлантириши, ёғли крем ва мойларни ишлатмаслиги лозим. Йиринг бойлаган ҳуснбузарни ситиш ярамайди, бунда у баттар газак

олади ёки ўрнига янгиси, ҳатто чуқурроқ жойлашгани чиқади.

Бундан ташқари сабзавот-меваларни кўп истеъмол қилиш, ични юритиб туриш, офтобда тобланиш, ҳаво ваннаси қабул қилиш ва тез-тез чўмилишнинг аҳамияти каттадир.

Ҳурматли «Еш куч!» Менинг дўстимга ёрдам берсанг. Унинг юзларида сепкил, ёйиқ сепкиллар бор. Дўстимни ҳамма «Сепкилвой» деб хафа қилади. Уларни қандай қилиб кетказса бўлади?

Баҳром ЗОҲИДОВ,
Тошкент вилояти.

Сепкилдан сақланса бўлади

Сепкил кўнғир ва жигарранг доғлардан иборат бўлиб, тананинг ҳамма жойида ҳам пайдо бўлиши мумкин. Сепкил доғларининг кўп-озлиги ва ранги қуёш нурининг таъсирига боғлиқ. Шунинг учун ҳам сепкил пайдо бўлмаслигининг олдини олиш учун офтоб нурларидан ҳимояланиш зарур. Бадани сепкил пайдо бўлишига мойил кишилар юзни офтобдан ҳимояловчи соябонли бош кийимлар кийиши лозим. Бундан ташқари, «Лучь», «Приз», «Шит» ва «Молодость» каби ҳимояловчи бўёқларни ишлатиш ҳам яхши самара беради. Ҳимояловчи кремларни қуйидагича тайёрлаш ҳам мумкин: агар тери қуруқ бўлса, 5 г бодом мойи (ёки вазелин), 2 г хинин ва 3 г рух оксиди яхшилаб эзиб, аралаштирилади, ёғли терига эса 3 г рух оксиди, 2 г хининга 5 г глицерин қўшилиб яхшилаб аралаштирилади, сўнгра унга яна 15 г глицерин қўшилади. Бу мақсадда 10 фоизли салолли мойни ёки 5—10 фоизли анестезинли мойни ишлатиш ҳам мумкин. Кўпиртирилган тухум оксилга 25 г глицерин, 50 г одеколон, 20 г упа аралаштириб

тайёрланган крем кучли ҳимоя воситаси ҳисобланади.

Сепкилни кетказиш учун терига бодринг дамламасига ҳўлланган дока босса ҳам бўлади. Дамлама 25 г кўк бодрингни қирғичда қириб, сўнг 100 г спиртга солиб қўйиш йўли билан тайёрланади. Бу муолажа кунига бир неча бор 10—15 минутдан, ёки бир марта ярим ёки бир соат давом эттирилади.

Сепкилни кетказиш учун юзни эрталаб ва кечқурун пиёз суви ёки ош сиркаси (сувга аралаштириб) билан артиш ҳам мумкин. Лимонни иккига бўлиб, тухумларидан холи қилиб юзга суркаш ҳам яхши фойда беради.

Юзни ювишда ачиган қаттиқ ва сузмани ҳам ишлатиш мумкин. Қуйидаги лосьонларни ишлатиш ҳам яхши натижа беради: 20 г ош сиркасига 15 г лимон суви ва 10 г сув қўшилади ёки кўпиртирилган тухум оксилга битта лимон суви, 4 г глицерин ва 100 г ароқ аралаштирилади.

Булар етарли натижа бермаса, ётиш олдида қўшимча равишда «Ахрамин», «Весенний» мазлари суркалади. Мазлар қаторасига бир неча кун ишлатилиши керак. Одатда, бу муолажалардан сўнг тери қизаради, ачишади ва пўст ташлайди. Тери пўст ташлагач, сепкил оқаради ёки бутунлай йўқолади. Тери пўст ташлай бошлагандан кейин юзга бир неча кун «Молодость» кремни суртиш керак. Сепкил йўқолмаса бу тадбирларни қайтариш лозим. Сепкил йўқолса яна қайта пайдо бўлмаслигининг олдини олиш учун ҳамма вақт ҳимоявий крем ёки лосьон ишлатиб юриш керак. Дарвоқе, бу маслаҳатлар сепкилни ёқирмайди-ганларга мўлжалланган, бордию, сепкил ҳуснга ҳусн бўлса, бемалол, ундан қўтилама деб овора бўлиб юрманг.

Уктам ҚУЧҚОРОВ,
шифокор.

ЛУМЛУМИЗ КУПАЙСИМ-

«Бахт нима?» деган саволга ҳар ким ўзича жавоб беради. Бировлар учун бахт ота-онасини доим соғ-саломат кўриш, бошқаларга эса севган ёрига етишиш. Яна бировлар айтадики, фарзандларинг, ёру-дўстларинг яхши-ёмон кунингда ёнингда ҳамроҳ-ҳамдард бўлса, бошинг ёстиққа текканда бир қошиқ сув томизса, шу ҳам бахт.

Ҳа, бахтни ҳамма ўзича тасаввур қилади ва юқоридаги фикрлари билан ҳар ким ўзича ҳақ. Лекин танганинг икки томони бўлгани каби, бахтнинг ҳам яна бир қирраси борки, бугун ана шу ҳақда ўз фикрларим билан ўртоқлашмоқчи эдим.

Бизда «бахт пулда эмас!» деган ибора бор. Шу ибора тўғримики ва умуман, у қаердан, қачон келиб чиқди экан?! Менимча, у пулнинг қадрини билмаслигимиз, у билан муомала қилолмаслигимиз оқибатида келиб чиққан. Янаям тўғривоғи, бу ибора аҳолининг кам таъминланган қатлами ўзларининг ночор аҳволларидан, қашшоқ ҳаётларидан нолимасликлари, норозилик туғилмаслиги учун махсус ўйлаб топилган алдаш воситаси, яъни: «Бизнинг бахтимиз шундаки, биз буюк Шўролар мамлакатида яшаймиз. Унда барча тенг ҳуқуқли, бир-бирига дўст, биродар. Биз учун пул ҳал қилувчи аҳамиятга эга эмас. У жирканч ва одамларни жаҳолатга, турли разилликларга етакловчи нарса». Кўпчиликнинг мияси ана шу сохта фалсафа билан тўлдирилган. Бу фалсафанинг сохталлиги шундаки, пулни жирканч ва аҳамиятсиз деб таърифлашадир. Кўпчилик бу ақидага шунчалар ишониб қолишганки, агар бахт ва пулни бир-бирига тенглаштириб гапирсанг, уларнинг назарида жамиятимизга эътиқодларимизга ёт кимсага айланасан-қоласан. Шундай бўлса-да, мен ўз фикрларимни ва қарашларимни исботлашга уринаман.

Фалсафа нуқтаи-назаридан қаралса, инсонлар яшашлари, катта-кичик муаммоларни ҳал этишлари учун еб-ичишлари, кийинишлари керак. Инсон иқтисодий жиҳатдан қанчалик яхши таъминланган бўлса, унинг фаолият кўрсаткичлари ҳам шунчалик юқори бўлади. Ана шунда инсон фақат оила, бола-чақасини боқиш ташвишларинигина эмас, балки бошқа нарсалар ҳақида ҳам ўйлайдиган бўлади. Атрофида бўлаётган воқеа-ҳодисаларга нисбатан бепарволик кайфиятлари уни тарк этади. Лекин аҳолисининг миллионга яқини ишсиз, асосий қисми ночор аҳволда яшаётган Ўзбекистон ҳақида шундай деб бўладими?! Бундай оилаларнинг на еб-ичишида, на кийинишида серобчилик бор. Улар учун рангли телевизор, ҳолодильник, магнитофон ва энгил машиналар орзу. Қозонлари ойда бир-икки марта гўшт кўрса, шунинг ўзи улар учун байрам. Муслмончилик — бориға шукр, йўғига сабр деб, нон-чай билан кун ўтказиб юраверади-лар. Жумҳуриятимиз раҳбариятининг нон ва нон маҳсулотларининг нархини оширмаслик тўғрисидаги қарори қашшоқ оилалар учун сал бўлса-да ёрдам, таянч бўлди. Буни инкор этиб бўлмайди, албатта. Лекин... Бир ойлик даромади бор-йўғи 200 сўм атрофида бўлган деҳқон оиласини тасаввур қилинг. Унинг қизи баъзи яхши таъминланган тенгдошлари қатори симли атласдан кўйлак кийса ёки япон рўмолини ўраб юрса, ўғлининг оёғида чет элда тикилган ихчам ва

СИЗ НИМА ДЕЙСИЗ?

чиройли туфли бўлса, ярашмайдами? Жуда ярашади. Аммо буни ҳамён қурғур кўтармайди. Нахотки, ўроқ ва болға ушлаган, кетмон кўтарган ишчи-деҳқоннинг фарзандлари бир умр оёғида кирза этигу, эгнида каржомма билан «Партиям бор — бахтим бор, Москва пойтахтим бор!» деб қўшиқ куйлаб ўтиб кетаверса, пахтасию-станоғидан бошқа нарсани кўрмаса? Яна улар ҳар доим марказдан миннатдор бўлиб яшашади. Агар Москва, «бечора халқни ўйлаб» йирик пулларни алмаштира ёки ойлик маошларини 60-100 сўмга ошириб, бу ёқда нарх-навоми 2-3 баравар кўтариб юборса, бошлари ерга теккудай эгилиб раҳмат айтишади. Хўш, энди айтингчи, еб-ичиши, кийиниши амал-тақал, бир нави бўлган бечора деҳқонни, унинг фарзандларини бахтли яшашаяпти деб бўлади-ми?! Менимча, йўқ! Тўғри, уларнинг ўзлари «бахтлимиз» дейишлари мумкин. Лекин уларнинг бахти уфқларга туташ пахтазору, дастурхонларидаги нон-чайдангина иборат.

Бахт пулда эмасми? Йўқ, пулда эмас, дейсизми? Унда мана бу содда формулага эътибор қилинга! Зора ана шунда бахтнинг бир қирраси пул эканлигига ишонч ҳосил қилсангиз. «Вақтинг кетди, бахтинг кетди!» дейди доно халқимиз. Яна «вақт — бу пул!» деган ибора ҳам бор, кенг истеъмолда. Демак, вақт пулга тенг экан, биринчи иборани шундай ўзгартириб айтишга ҳақлимиз: «пулинг кетди, бахтинг кетди!»...

Мени тўғри тушунишларингизни истар эдим. Буларни ёзар эканман, қандай қилиб бўлса ҳам пул топиш, ушлаган жойидан бирор нарса юлиб кетадиган олғир бўлиш керак деган фикрдан йироқман. Менинг фикрим, қачонки аҳолининг бир қисми иккинчисининг ҳаётига қараб «қачон биз ҳам шулардек яшар эканмиз, яхши еб, яхши киярканмиз?» — деб ўйламайдиган, ҳамма яхши таъминланган, дастурхонимизда турли ноз-неъматлар мўл-кўл бўлар экан, ана шунда барча қирралари бирлашиб, ҳақиқий бахт юлдузи осмонимизда порлайди. Ишқилиб, ўша кунларга етказсин! Рус дворянлари «йўқолсин камбағаллар!» деганликлари учун подшо томонидан аёвсиз жазоланган эдилар. Негаки улар барчанинг бой бўлишини исташган эди-да!

Биз эса 1917 йилнинг октябрида «йўқолсин бойлар!» дедик ва мана 73 йилдан ошибдики, ўзимизнинг камбағаллигимиздан фахрланиб яшаб келаямиз. Бизга «бахт пулда эмас!» деб уқтиришгани учун ҳам шундай. Ана шу ақидани қулоғимизга кўрғошиндай қуйиб олганмиз. Шунинг учун бўлса керак, кўпчиликнинг бахти ярим...

Дармон ИБРОҲИМОВ.

БАХТЛИ БЎЛМАСИЗ

ТАҲРИРИЯТДАН:

Ҳақиқатан ҳам бу жуда қизиқ ва бугунги кунда ҳар бир кишининг тилида қалқиб турган энг долзарб мавзу. Камбағаллик айб эмас дейишади. Бадавлат яшаш айбми, бунинг нимаси ёмон? Бизнингча, жамийки инсон зоти бор экан барчаси маънавий жиҳатдан бадавлат, кўнгли хотиржам бўлишини истайди. Ҳаётимиздаги ҳамма-ҳамма нарсалар ана шу моддий таъминланишга, қисқаси иқтисодга бориб тақалади. Инсоннинг еб-ичишида ҳаловат бўлмаса, топган ойлик маошини уй-рўзгор ишларига етказолмаса, лўнда қилиб айтганда ҳар томонлама тўла-тўқис таъминланмаса, қандай қилиб хотиржам, бадавлат яшасин! Ушбу масалага сиз қандай қарасиз ва нима дейсиз, азиз муштарийлар? Фикр-мулоҳазаларингиз билан ўртоқлашингизни истар эдик.

ҚОНУНЛАРНИ ХУРМАТ ҚИЛАЙЛИК...

Тахририятдан: Ешларнинг сеvimли рўзномаси «Комсомольская правда»нинг шу йилги бир сониди мамлакатимизда вояга етмаганлар ўртасида қонунбузарлик, жиноятчилик авж олган шаҳарлар қаторида Самарқанд ҳам кўрсатилган. Бунинг сабаблари нимада! Мухбиримизнинг Самарқанд вилояти прокурори, 3-даражали давлат адлия маслаҳатчиси Тугал РАЖАБОВ билан сўхбати аynи ана шу «долзарб» муаммодан бошланди...

Т. Ражабов:— Жамиятимизда рўй берган жуда кўп ижобий ўзгаришларни қайта куриш шарофати, деб баҳолаймиз. Лекин қайта куриш жамиятимиздаги янгиланишлар билан бир қаторда кўпгина нохушликларни ҳам келтириб чиқарди. Деярли барча соҳаларда интизом бўшашиб кетди. Фуқароларда қонунга нисбатан ҳурмат дарз келди.

М:— Шу жумладан ёш фуқароларда ҳам...

Х а, афсуски шундай. Расмий маълумотларга қараганда вояга етмаганлар ўртасида жиноятчилик, қонунбузарлик наинки шаҳар, вилоят миқёсида ҳам кўпайиб бормоқда. Энг даҳшатлиси, ўсмирлар ўртасидаги жиноятлар тобора тошбағирлик касб этмоқда. Оғир жиноятлар содир қилиш сўнгги йилларда икки баравар кўпайди. Шуниси «диққатга сазоворки», агар илгари балоғатга етмаганлар оғир жиноятларни эҳтиётсизлик орқасида содир қилган, ёинки жиноят содир қилишда иштирок этган бўлсалар ҳозирги пайтга келиб, улар атай қилинган жиноятларнинг ташаббускорларига айландилар.

— Мисоллар, Тугал Ражабович...

М арҳамат. Самарқанд туманидаги 35-ўрта мактабнинг ўқувчилари С. Розиков, А. Туробов, Ж. Қобилов катталар билан ҳамкорликда узаро тил бириктириб оғир жиноят содир қилишди. Улар Самарқанд шаҳридаги ЦУМ ёнида Аҳмедов деган ҳайдовчини тўхтатишиб, Улуғбек расадхонасига элтиб қўйишни сўрашган. Йўлда балоғатга етмаган А. Туробов ҳайдовчининг бўйнига занжир солади. Ўсмир С. Розиков эса ҳайдовчининг бўйнига пичоқ қадаб машинани тўхтатган. Жиноятчилар шундан сўнг ҳайдовчини ўлгунча дўппослашган, кейин уни кимсасиз жойга ташлаб кетишган. Ҳали она сути оғзидан кетмаган жиноятчилар ҳайдовчининг пулини олишган. Кейинчалик машинани қислаб сотишган. Энг даҳшатлиси, бу улар томонидан содир қилинган ягона жиноят эмас. 1989—90 йилларда бу гуруҳ 10 мартаба жиноят (талаш, қароқчилик, фуқароларга турли даражада тан жароҳати етказиш) содир қилган.

Ешлар ўртасидаги жиноятчилик бизни бағоят ташвишга солмоқда. Сиз боя «Комсомольская правда»да тилга олинган Самарқанд шаҳри бўйича жиноятчиликни айтдингиз. Расмий маълумотларга қараганда вояга етмаганлар ўртасида жиноятчилик, қонунбузарлик ҳаракатлари вилоят миқёсида йил сайин кўпайиб бормоқда. Хусусан ўтган йили 37 фоизга кўпайган жиноятчилик миқдори 367 тага етган бўлса, уларни 317 нафар ўсмирлар содир қилган.

— Ҳойнаҳой бу ёшларнинг ҳаммаси ҳунар-техника билим юртида ўқишар!..

А гар илгари ҳунар мактаблари ўқувчилари жиноятни кўп содир қилишса, ҳозир ўрта мактаб ўқувчилари ҳам улардан қолишаётгани йўқ. Юқорида айтилган 367 та жиноятнинг 114 тасини ёки ҳар уч жиноятнинг бирини ҳеч қаерда ўқимайдиган ёки ишламайдиган ўсмирлар содир қилишган бўлса, 108 та жиноят ўрта мактаб ўқувчиларининг (ва ўқитувчиларининг) бўйнига тушади.

— Улар содир қилаётган жиноятларнинг турлари...

А сosan талончилик, босқинчилик йўли билан мол-мулкка эга бўлиш, номусга тегиш, давлат ва фуқароларнинг мол-мулкни ўғирлаш, қасддан жисмоний шикаст етказишдир.

— Жиноятни келтириб чиқарувчи сабаблар тўғрисида икки оғиз...

Т арбия буюк ва қудратли куч. Бола тарбиясида оиланинг, ота-онанинг, яъни жамоатчиликнинг ўрнини ҳеч нарса билан алиштириб бўлмайди. Биз ўғил-қизларимизнинг тарбиясига лоқайд қарайдиган бўлиб қолдик. Қолаверса, «тарбиячининг ўзи тарбияланган бўлмоғи лозимлиги» ҳаёлимиздан

фаромуш бўлди. Мисол. 1990 йилда вилоятимизда маориф соҳасида ишлайдиган шахслар 61 та жиноят содир қилишган. Улар орасида қасддан тан жароҳат етказишдан тортиб то одам ўлдиришгача бўлган жиноят бор.

Ижтимоий фойдали меҳнат билан банд бўлмаган ва ҳеч қаерда ишламайдиган ёшлар томонидан содир этилаётган жиноятчиликнинг ошиши ҳам жуда ташвишли ҳолдир. Афсуски, корхона ва ташкилотларнинг раҳбарлари янгича иқтисодий шароитга ўтиб ишлаётганларини рўқач қилиб ёшларни ишга жалб қилишдан бўйин товламақдалар. Вояга етмаганлар билан шугулланувчи комиссияларнинг вакиллари, ижроқўмнинг ишга жойлаштириш билан шугулланувчи ходимлари қўл қовуштириб ўтиришибди.

Заҳарли замбуруғдек тез кўпайиб бораётган, паст савиядаги ҳаёсиз, зўрлик ва бешафқатликни тар-

ғиб қилувчи видеофильмлар айниқса ёшлар тарбиясига салбий таъсир кўрсатмоқда. Қонун чиқарувчи органларимиз бу томоша жойларини ҳуқуқий тартибга солиш масаласини ҳал қилиб берсалар мақсадга мувофиқ бўлар эди.

— Тугал Ражабович! Балоғатга етмаганлар ўртасида жиноятчиликни кескин камайтиришдаги асосий масъулият барибир ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар зиммасига тушади.

Т ўғри. Бу ташкилотлар ўз ваколат доираларидаги балоғатга етмаганлар томонидан содир этилаётган жиноятларни ўз вақтида очиш, уни қонун талаблари асосида тергов қилиш ва жазо тайинлаш каби масъулиятли вазифаларни амалга оширадидлар. Афсуски, бу соҳада талайгина хато ва камчиликлар мавжуд.

Вояга етмаганлар хусусидаги жиноят ишларини тергов қилишда тергов муддатларини асоссиз чўзиб юбориш, уларнинг қонунда белгиланган ҳақ-ҳуқуқларини таъминламаслик ҳоллари ҳам учраб туради.

— Бошқача айтганда, ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари томонидан ҳам қонунга нисбатан ҳурматсизлик юз бериб туради, шундайми!..

А фсуски шундай. Бундай ҳоллар содир бўлганда биз уларга тегишлича жазо бериб келаямиз.

— Ойномамизга милиция органлари вакиллари-нинг кўполлиги, қонунбузарлиги хусусида ҳам бот-бот шикоятлар келиб турибди. Уйлаймизки, прокуратура органлари бундай шикоятларга эътибор билан қарайдилар ва милиция органларини ҳам назорат қилиб турадилар, деб умид қиламиз.

С ўхбатимиз асосан вояга етмаганлар ўртасида жиноятчиликнинг олдини олишга қаратилган экан, мен маълум бир ҳақиқатни таъкидлашдан эринмайман: ҳар қандай жиноятчиликнинг олдини олишда жамоатчиликнинг ўрни бекиёсдир. Агар биз шу оддий ҳақиқатни англаб етмас эканмиз, агар одам ўз бошига тушмагунча ён-атрофидаги жиноятга лоқайд муносабатда бўлаверар экан, ҳеч қачон жиноятчиликнинг олдини олиб бўлмайди.

Ҳаммамиз бир ёқадан бош чиқариб болаларимиз ҳаётига разм солайлик, келажакка — ўз келажакимизга бефарқ бўлмайлик!

Сўхбатдош — Б. Карим.

Милиция капитани Раҳим Эрматов пойтахт марказидаги энг сергавжум участкада инспекторлик қилади. Унинг тадбиркорлиги тўғрисида қатор оғир жиноятлар очилди, ўсмирлар орасида тартиббузарликлар кескин камайди.

Суратда: Раҳим ЭРМАТОВ кўнгилли халқ дружиначилари билан қиладиган ишлари ҳақида маслаҳатлашишмоқда.

У. ҚУШВОҚОВ суратга туширган

У ҳаётини шўро сиёсатининг тантанаси учун бағишлади, умр бўйи коммунистлар фирқаси чизган чизиқдан юрди, шахсий ҳаловатидан воз кечди, 34 ёшга тўлар-

тўлмас эса...

1903 йилда Зомин туманидаги Ём қишлоғида камбағал деҳқон оиласида туғилганман. 1914-1916 йилларда диний таълим олдим. Ундан сўнг 1,5 йил мобайнида Зоминдаги рус-тузем мактабида ўқидим.

1916 йилги халқ қўзғолонига ижобий муносабатим боис ўқишни ташлаб, деҳқончилик билан шугулландим. Февраль инқилобининг аҳамиятини тўла англаб етмаганман. Октябрь инқилоби эса кўзимни очиб, ҳаётга теран қарашга ундади. Дастлаб комсомол ячейкаси туздик. Ундан сўнг турли шўро, фирқа топшириқларини бажардим. 1920 йилдан ВКП (б) аъзосиман. Жиззах туманининг партия кўмитасида, Самарқанд ва Сурхондарё вилоятларида шўро ташкилотларида масъул вазифаларда ишладим. 1930 йилдан 1933 йилгача «Узколхозстрой» раиси, ундан сўнг жумҳурият Ер ишлари халқ комиссарининг ўринбосари бўлдим. 1934 йилдан бери Хоразм вилоят ижроия кўмитаси раисиман. Свердловск дорилфунунида биринчи йил сиртдан сабоқ олаётиман».

1937 йил 5 август куни бўлиб ўтган Ўзбекистон Коммунистик партияси Марказий Кўмитасининг бюро мажлисида Хоразм вилоят ижроия кўмитасининг раиси Н. Ҳасановнинг иши кўриб чиқилди. Ушбу масалада Марказий Кўмитанинг саркотиби Акмал Икромовнинг ахбороти тингланди. Бюро мажлиси қарор қилди:

«1. Хоразм вилоят ижроия кўмитасининг раиси Ҳасанов Назирқул ўз вазифасидан бўшатилинсин.

2. Ҳасанов Ўзбекистон Компартияси Марказий Кўмитаси пленуми аъзолигига номзодликдан чиқарилсин.

3. Ушбу бюро қарорининг лойиҳаси Марказий Кўмитанинг навбатдаги пленуми кун тартибига киритилсин.

МАРКАЗИЙ КЎМИТА КОТИБИ ИКРОМОВ. УМУМИЙ ШУЎБА МУДИРИ КОНДРАТЮК».

1937 йил 6 августдан НКВД томонидан қамоққа олинган Ҳасанов Назирқул устидан кўзғатилган жиноий иш СССР Олий Судининг Ҳарбий ҳайъати томонидан 1938 йил 2 ноябрда кўриб чиқилди. Унга Ўзбекистон ССЖ Жиноят кодексининг 85,63,64, 67-моддалари билан айб қўйилган. Шунга биноан олий жазо — отишга ҳукм қилиниб, мол-мулки мусодара этилади. Тергов ва суд жараёнида айбдорнинг 1928 йилдан бери Ўзбекистон ҳудудида иш кўрган миллатчи аксининқилобий ташкилотининг фаол аъзоси бўлганлиги аниқланди. Ҳукм қатъий, шикоятга ўрин йўқ. Ҳукм зудлик билан ижро этилсин».

«Б ош ҳарбий прокурорнинг радиясига биноан СССР Олий Судининг Ҳарбий ҳайъати Ҳасанов Назирқулни айблаш бўйича 1938 йил 2 ноябрда чиқарган ўз ҳукмининг бекор қилади ва янги очилган вазиятларга биноан ишда жиноят аломатлари йўқлиги сабабли ҳаракатдан тўхтади. 1957 йил 26 октябрь».

«Ў збекистон Компартияси Марказий Кўмитасига!
Ноҳақ қамалган ва менга номаълум сабабларга кўра отишга ҳукм этилган турмуш ўртоғим Ҳасанов Назирқулнинг партиявий иши қайта кўриб чиқилишини илтимос қиламан. Агар масала ижобий ҳал этилса, менга

нафақа тайинлашда ёрдам беришларингизни сўрайман.

Ҳасанова Сора АЛИЕВНА.
1957 йил 11 декабрь».

Ў збекистон Коммунистик партияси Марказий Кўмитаси бюроси қарор қилади:
«1920 йилдан бери партия аъзоси. [1936 йилги нусха бўйича билет номери 1379033 Ҳасанов Назирқул ўлимидан сўнг ўша йилги стаж билан КПСС аъзолигига тиклансин. Бу ҳақда унинг хотинига хабар берилсин.

Ўзбекистон Компартияси
Марказий Кўмитасининг котиби
Камолов.
1958 йил 2 август»

П артия ва шўро ходими Умарбек Арслонбеков шахсга сиғиниш йилларини яхши эсларди. Чунки унинг ўзи ҳам ана шу тузум чиғиригидан ўтганлардан. Зеро, бу кўргуликдан кўпчилик омон чиқмаган. Умри бор экан, у бахтли кунларга етиб келди. Аммо ўша кездеги қамоқхоналарда чеккан беқиёс азоблари ўз «иши»ни қилганди. 1989 йилнинг серёғин баҳорида, аниқроғи вафотидан бир неча кун олдин оғир хаста У. Арслонбеков билан учрашганимизда у қуйидагиларни ҳикоя қилиб берганди:

Х а, Назирқул Ҳасановнинг қиёфаси кўз ўнгимда. У билан кўп бор Марказқўмда учрашган эдик. Ўша кезде мен Марказий Кўмитанинг сафарбарлик бўлимида ишлардим. Шунинг билан Назирқул ўта билимли ва мулоҳазали йигит эди. Унинг рус тилини чуқур билишига кўпчилик тан берган. Партия уни қаерга юбормасин, сидқидилдан ишларди. Жуда фаол раҳбарлардан бири сифатида Акмал Икромов ва Файзулла Хўжаевларнинг назарига тушганди. Зеро, у пайтда бу катта шараф ҳисобланарди.

1934 йилда Ўзбекистон Компартияси Марказий Кўмитаси Хоразм вилояти партия ташкилотининг фаолиятини чуқур ўрганишни кун тартибига олиб чиқди. Чунки кейинги пайтда вилоятдаги партиявий-ташкилий ва мафқуравий ишлар сусайиб кетгани борасида ташвишли хабарлар келаётган эди. Шу боис Марказий Кўмиита бюросининг қарори билан мазкур масалани жойида кўриб чиқиш учун махсус комиссия тузилди.

Йўлдош Охунбобоев раҳбарлигидаги Комиссия аъзолари вилоят партия ташкилотидеги бўшашувчанлик воҳа меҳнатқашлари ҳаётига салбий таъсир кўрсатаётганлигини аниқлашди. Эндигина қад ростлай бошлаган жамоа хўжаликларининг қуввати ошмаётганлиги, одамларнинг турмуш даражаси жуда ҳам паст эканлиги кўрсатилди. Шунингдек, юқумли касалликлар кўп тарқалган эди. Марказий Кўмиита комиссияси аъзолари бу ҳол билан келишиб бўлмаслигини таъкидлаш билан бирга, партия-хўжалик ташкилотларини ишчан кадрлар билан мустаҳкамлаш за-

рурлигини алоҳида қайд қилиб ўтишди.

— Ишимиздаги ана шу масалалар юзасидан Йўлдош ота Тошкентга кўнғироқ қилиб, Марказқўм котиби Акмал Икромов билан узоқ гаплашди,— деган эди ўшанда У. Арслонбеков.— Саркотиб комиссия аъзолари нимани лозим топишса, Марказий Қўмита шуни қўллаб-қувватлашни баён этди. Бу бизнинг зиммамизга катта масъулият юкляди.

Вилоят партия қўмитасининг пленумида обком котиби Қ. Алиевни ишдан олиш масаласи кўриб чиқилди. Шунда комиссия аъзоларини бу вазифага кимни таклиф этиш масаласи ўйлантириб қолди. Халқ оқсоқоли бу лавозимга Нормат Исроиловдан бошқа муносиб номзод йўқлиги ҳақида фикр билдирди. Уша кезде Н. Исроилов Марказқўмнинг ташвиқот ишлари бўлими мудири бўлиб ишларди.

Назирқул Ҳасанов — вилоят ижроия қўмитасининг раиси, Машариф Қориев, Файзи Бобоевлар унинг муовинлари, Сотқин Бадалбоев— Хива шаҳар ижроия қўмитасининг раиси бўлиб ишга тайинланди. У. Арслонбековни ҳам Хоразмда масъул вазифага олиб қолишмоқчи бўлишди. Бу фикрни бир неча бор Йўлдош Охунбобоев ҳам айтди. Аммо МҚнинг бўлим мудири Муслим Шермухамедов розилик бермади.

О тамни Хоразмга ишга юборишганини анча кеч эшитдик,— деб эслайти Н. Ҳасановнинг ўғли— Улянов шахридаги, Пушкин кўчаси 16-уйда истиқомат қилувчи меҳнат фахрийси Абдулазиз Назирқулов. У бизга бу ҳақда сўнг хабар берганди. Ростки, ўша кезде ундан кам хат олардик.

Чунки онам билан оралари бузилгач, у киши бошқа аёлга уйланиб кетганидан, аммо ҳар гал бизга моддий ёрдам берганидан хабарим бор. У бир неча бор Тошкентдаги йиғилишларга келганда Ёмга кириб ўтгани кечагидек эсимда. 1935 йилнинг охири бўлса керак, амма билан Урганчга бордик. Узоқ вақт йўлда юрганимиз ёдимда. Поездда борган эдик. Отам бизни илиқ кутиб олди. Иккинчи онамиз, ука ва синглим билан танишдик.

— Булар сенинг жигарларинг,— деганди ўшанда отам,— тақдир бизни шу ерга юборган экан, ҳозирча ишлаб турибмиз. Балки яна туғилган юртга қайтармиз...

Н азиққул обкомнинг биринчи котиби билан Ўзбекистон Компартиясининг VII съезидан қайтиб келиб, кўп бирга ишлаб олмайди. Файзулла Хўжаевнинг Марказий Қўмита аъзолигига кирмай қолгани ва унинг бирдан Москвага кетиши айниқса оғир ботди. Жумҳурият Нозирлар Кенгашининг Раисига нисбатан бўлаётган тўхмат унинг ярасига туз сепарди. Бир неча бор Ф. Хўжаевнинг ҳузурда бўлган, унинг маслаҳатларини олган ва кўп-кўп топшириқларни бажарганди. Шу боис, унинг душман хуфячиси эканлигига асло ишонгиси келмасди. Аммо ўз эътирозларини ҳеч кимга очик-ойдин айти олмайди. Юрагини безовта этаётган ғалаён асло ташқарига чиқмади. Ҳатто Н. Исроилов билан ҳудуда беҳуда гаплашиб имкони йўқ. У ҳам негадир кейинги кунларда синиқ кайфиятга юрбди. Ҳеч бир ёзилиб сўзламайди. Иккинчи котиб К. Г. Тереховдан бир нима олиш қийин. Хушчақчақ ўринбосари Машариф Қориевнинг ҳам кайфияти йўқ. Муқаддам у билан дардлашарди. Йил бошида Йўлдош Охунбобоев билан унинг хонадонига меҳмон бўлди. Ушанда турмуш ўртоғи Бўстонийнинг дамлаган палови ҳаммага ёқиб тушганди. М. Қориев яқинда Тошкентда дам олиб қайтди. Уни қарангки, хотини ва ўғлини пойтахтда қайнонасиникида қолдириб келибди. Нега шундай қилди! Буни англай олмай Н. Ҳасановнинг боши қотган. Унинг ўзидан сўрашга истихоло қилди. Ёки ўзи ҳам хотини ва болаларини Зоминга, опасиникига жўнатгани маъқулми?

Йўқ, ундай қилиб бўлмайди. Сора бари бир уни ташлаб ҳеч қаерга кетмайди. Бояқиш ҳозир унга оғирлигини сезиб турибди. Бир маҳалда борса ҳам ухламай уни кутиб ўтиради. Аллақачон совиб қолган овқатни иситиб олдига қўяди-да, унга сўзсиз термулади. Назирқул бўлса бундай очилиб, хотинига қалбини кемираётган фикрларни тўкиб солалмайди. Нима ҳам дейди? Унинг қўлидан ҳеч вақо келмайди. Бекорга рафиқасининг қалбига озор етказгани қолади. Балки ҳаммаси ўз ўрнига тушиб кетар, балки бу ташвишлари ўринсиздир? Қани эди, шундай бўлса! Назирқул Ҳасанов кейинги вақтда рўзномалардаги мақолаларга кўз ташлашга юраги бетламай қолди. Бир-бирдан ваҳимали сарлавлар уни чўчитарди. Наҳотки, бутун мамлакат душманлар қўлида бўлса! Ҳамманинг чет эл хуфячиси бўлиб чиқиши ақлга тўғри келмайди-ку! Нимага биз шунча вақт жон куйдирик? Нега эртадан кечгача тиним билмай ишладик? Улуғ дохий Ленин ва Сталин учун жонимизни жабборга берганимиз камми? Молотов, Ежов, Ворошилов, Каганович сингари партия раҳбалари кўрсатган йўлдан чиққанимиз йўқ-ку! Троцкийни ёмон дейишди, уни қораладик, Каманев ва Зиновьевни сўл эсер дейишди. Бир ёқадан бош чиқариб лаънатладик. Мана энди навбат Файзулла Хўжаевга келганга ўхшайди. Хўш, унинг айби нима? Балки бутун борлигини туғилган юртига бағишлагани наҳотки унинг

белига тенса?! Бир вақтлар бойнинг ўғли бўлган бўлса нима қилибди? Ота меросини инқилобга ҳада этиб нима топди? Наҳотки унга партиянинг ишончи йўқолган бўлса? Асло бўлиши мумкин эмас! Ана кўрасиз, улуғ Сталиндан наҳот сўраб, Москвага кетди-ку! Тўғри қилди.

Бироқ халқлар отасининг «содиқ қули» НКВД комиссари Ежовнинг одам тегиримонидаги ғилдирак тинмай айланар ва истаган шахсни мажаклаб ташлаш қудратига эга эди. НКВДнинг Москвадаги Марказий девонидан Ўзбекистонга юборилган жазо отряди енг шимариб ишга киришганди. Жумҳурият Ички ишлар халқ комиссари Апресян ва унинг ўринбосари Леонов туну-кун қамоққа олиш ҳуқуқини берувчи ҳужжатларга қўл қўяди. Уларнинг нигоҳи тушган ҳар қандай ўзбек — жиноятчи, душман хуфячиси ва ашаддий миллатчига айланиб қолиши ҳеч гап эмасди. Шу боис жаллодлар ҳалол ва пок одамларни зиндонга ташлашиб, бирор кимсаннинг дамини — чиқаришига йўл қўйишмасди. Жумҳурият Нозирлар Кенгашининг Раиси Ф. Хўжаев Москвада ҳибсга олиниши НКВДнинг ҳаракатини янада тезлаштирди. Номмақулчиликнинг олдини оладиган ҳеч ким топилмади. Марказий Қўмитанинг биринчи котиби Акмал Икромов ҳам НКВДнинг олдида қўли калталиқ қилиб қолди. Кўпинча унга ҳамма гапни етказишмасди. Ҳатто қамоққа олиниб, аллақачон қийноқ бошлангандан сўнг ўзининг собиқ ходимлари «халқ душмани»га айланиб қолганлигидан оғоҳ бўларди. Аммо, афсуски ҳеч нимани ўзгартира олмасди. Столдаги Сталин билан бевосита боғловчи телефоннинг дафъатан жиринглаб қолишидан чўчирди.

Э Эшиқни очувди ҳамки, қўл чиروهининг ёруғи тун зулматини кесиб унинг юзига тушди. У бехосият нурдан кўзини яширди.

— Ҳасанов, мана ҳужжат — сизни қамоққа оламиз! — деди унга овози таниш эркак киши. Аммо ҳозир кимлигини эслаб олмайди.

— Нега, бундан Исроилов хабардорми?

— НКВД обкомга бўйсунмайди. Керак бўлса Исроиловни ҳам ҳибсга олишимиз мумкин. Ҳозирча, сизни қамаш ҳақида ордер беришди.

— Наҳотки, ҳозир кийинб чиқай бўлмаса, фақат илтимос, сизлар четроқ турсанглар, хотиним нима гапчилигини билмай қўя қолгани маъқул.

— Унақа гапни йиғиштиринг, ҳибсга олиш билан бирга уйингизда тинтув ҳам ўтказамиз, дея келганлардан бири уни четга суриб, олдинга юрди.

Н. Ҳасанов эс-хушини йўқотганча, НКВД ходимларига йўл беришдан бошқа иложи қолмади. Уч киши хонага бостириб кирди. Эрининг ким биландир гаплашганидан воқиф бўлган Сора қўрққанидан кизини бағрига босиб ўтирарди. Шу дамда унинг рангида ранг қолмаганди. Аёлнинг нигоҳи эрига тушдию, аммо бир оғиз сўз айтолмади. Бамисоли, тилдан қолгандек бақрайиб ўтирарди. НКВД ходимлари зудлик билан ишга киришди. Бир зумда ҳамма нарсани ағдар-тўнтар қилиб ташлашди. Ижроия қўмита раисининг уйдаги буюмларнинг жами давлатники эди. Унда ортиқча мабула, уст-бош, буюм нима қилсин? Қуни ўтса бўлгани. Аммо НКВДдан келганлар унга маълул бўлган ниманидир тинмай излашарди. Ҳаладондан шахсий қуролни топишгач, уларнинг чеҳраси бир оз ёришгандек бўлди.

КАТАҒОН ЙИЛЛАР ФОЖИАСИ

— Уни олиб юришга рухсатим бор... — Н. Ҳасановнинг сўзлари бўғзида қолди.

— Яхши биламиз, тўппонча сизга нега керак. Ҳа-ҳа, пайт пойлаб ҳужумга ўтишни мақсад қилгансизлар-да!

— Ахборотингиз учун қуролдан фойдаланишни билмайман. Бирор марта ундан шунчаки ҳам отиб кўрмаганман.

— Майли, ҳозирча ҳаммасини инкор этишингиз мумкин. Қамоқхонада сизни шундай тилга киргизиб қўямизки, ҳаммасини бўйингизга оласиз.

— Тошкентга кўнғироқ қилишга рухсат берасизларми?

— Мумкин эмас, қани олдимга туш!

— Бизни ҳам олиб кетинглар,— дея Сора эрига ташланди.

— Нарг тур, керак бўлса сенларга ҳам навбат келади,— деди НКВД ходими уни жеркиб. Тонг отиши биланоқ у югуриб Н. Исроиловниқига борди. Аммо уни уйдан топа олмайди. Сўнг обкомга борди. У ерда ҳам йўқ. Шундан сўнг шаҳар қамоқхонасига югурди. Темир дарвозани жон-жаҳди билан уриди. Аммо унинг муштлари бу ердагиларга сариқ қақалиқ таъсир кўрсатмади шекилли, туйнук очилмади. Охири бир қизил тамғали йигит кўриниш бериб, уни болаҳонадор қилиб сўқди. Ҳатто арз-додини тинглашга вақт топмади. Агар муштлар аёл ҳозир гинг деса, уни дўппослаб уришга ҳам тайёр турарди. Кейинги куни борганида қамоқхона бошлиқларидан бири бўлса керак, унга дўк урди:

У ердан тезда йўқол, бўлмаса сени ҳам қамаб қўямиз, болаларинг тирик, ўзинг ҳам ўлмасанг эринг билан ўн беш йилдан сўнг кўришсан,— деди. Сора шунда эри 15 йилга қамалганини, икки гўдаги билан уни узоқ кутиши лозимлигини англади. Аммо унинг қалби бу ҳўкмага осонгина кўника олмас эди. У эрини билганларнинг эшиқларини қоқди. Бироқ обком котиби Н. Исроилов ҳам қамалганлигини эшитгач, барча умидлари саробга айланди.

К ечагидек эсимда, биз Назирқул аканинг оиласи билан иноқ турардик,— дея хотирлайди Тошкентдаги Юнусобод даҳасида истиқомат қилувчи Бўстон ая Қориева.— Турмуш ўртоғим— Машариф Қориев Тошкентда ишлаган пайтда Н. Ҳасанов билан дўст тутинганини бир неча бор айтганди. Уни қарангки, Хоразмга келишгач, бирга ишлашга тўғри келди. Назирқул ака ўзига ўринбосар қилиб Қориевни таклиф қилганида ҳамма бири овоздан унинг фикрини маъқуллаган. Чунки Қориев асли хоразмлик бўлиб, бу ерининг шароитини яхши биларди. Урганчда ички хизматда узоқ вақт ишлаб, ҳурмат топганини ҳали кўпчилик унутмаганди. Шу боис, улар бирга бўлишиб, ҳар бир муаммони маслаҳатлашиб ҳал этишарди. Улар олдинма-кетин қамоққа олинди. Аниқроғи, бир ой ўтар-ўтмас Н. Ҳасановнинг қисмати у кишининг ўринбосари гарданига ҳам тушди. Қориевни қамоққа олишганди Тошкентда эдик. Дам олишдан сўнг у киши бизни Хоразмга олиб кетмай, ўғлим Илғор билан шу ерда қолдирганди. Шу боис Урганчда юз берган ноҳақликларни кўни-қўшинлардан эшитдим. Назирқул акани қамоққа олишгач, Қориев ўзини қўйгани жой тополмай қолган. Раиснинг беғуноҳлигини исботламоқчи бўлиб, бир неча бор НКВДга ҳам борган. Узи ҳам шу домга тушиб қолишидан асло чўчимаган. Аслида унга буни бир неча бор шама ҳам қилишган ва собиқ раисни асло ҳимоя қилмаслигини, у «халқ душмани» эканлигини бот-бот уқтиришган. Аммо Қориев бу тўхматларнинг биронтасига ҳам ишонмаган ва Назирқул аканинг тақдирини учун тинмай курашган. Афсуски, қўлидан ҳеч нима келмаслигини у ҳам билмасди. Назирқул аканинг тақдирини аллақачон ҳал бўлганди.

Қориевнинг югуриб-елишига ҳам узоқ вақт эрк бериб қўйишмади. Бўлмағур баҳоналар билан уни ҳам ҳибсга олишди. Сўнг эшитишимча, қамоқхонада уларни кўп марта юзлаштиришган. Бир-бирларига тўхмат тошларини оттиришга ҳаракат қилишган. Агарда кимки душманлиқни фош этса озодликни ваъда қилишган. Уйлайманки, уларнинг иккови ҳам бир-бирларини асло сотмаган. Роса бир йил қийноққа солиб, азоблашганидан ҳам хабарим бор. Қориевни не кўйда азоблаб ўлдиришганидан узоқ йиллар ўтгач воқиф бўлдик. Менга унинг юрак хуружи боис ўлган, деган қалбаки ҳужжат беришганига нима дейсиз? Назирқул акани отишга ҳўкм қилинганини биз узоқ вақт билмасдик. Уша кезде уни 15 йилга қамалди, деган овоза ҳам чиқувди. Билмадим, НКВДнинг қайси гапига ишониш керак!..

И нсон хотираси. Хайрият, бизга илинж бўладиган ана шундай инсоний туйғу мавжуд. Хотира ҳуқуқидан ҳам маҳрум этишса нима бўлади? Башорат қилишга ожизман. Зеро, хотира борки, одамзот тирик. Ҳар бир шахс орамизда жисмонан йўқ бўлса-да, тириклар қалбига барҳаёт! Ана шу узвий мангулик ҳам бизни яшаши эртанги кунга умид кўзи билан қарашга ундайди

Эрим мени учта болам билан ташлаб кетган. Колхоз ишига ярамайман. 3 маротаба сариқ касалини ўтказганман. Тошкентда операция бўлганман. Редакцияга ёза-ёза ҳаммомдан пол ювгич ишини олдим. Бироқ мен 90 сўм ойлигимни ҳам тўлиқ ололмаганман. Ҳаммомнинг каттаси Суюн дегани буғалтирға «шу хотиннинг 30 сўмини менинг келинимга ёз» дебди. Мана, неча ойдан бери менинг пулларимни уйда ўтирган келинига ёзиб юрибди. Нега ундай қиласиз десам сочиқларни ювмадинг, деб айтади. Ахир менга совун бермаса, қандай ювман. Одамларнинг чўмилиб ташлаган ифлос совунини беради, у билан мен ювмайман. Илтимос, келиб менга ёрдам беринглар. Ахир онаман, болаларимни боқишим керак. Отаси алимент ҳам тўламайди. Ҳамма нарса қиммат бўлса, 70 сўм билан болаларимни қандай боқаман? Менга ёрдам бер.

Турдихол ҚУРБОНОВА,
Сурхондарё вилояти
Кумқўрғон тумани «Москва» жамоа
хўжалиги

Арзчининг даъвоси қондирилди

Кумқўрғон тумани прокуратураси «Москва» жамоа хўжалигида яшовчи Турдихол Қурбонованинг «Ёш куч»га йўллаган шикоят хати юзасидан қуйидагиларни маълум қилади.

Турдихол Қурбонова «Москва» жамоа хўжалигида жойлашган ҳаммомда 1990 йил март ойдан бошлаб пол ювувчи бўлиб ишлаб келган. Ҳақиқатан ҳам ҳаммом мудир Шунқоров Суюн Т. Қурбонова машиининг ярмини бермасдан келган. Қурбонова Т. га жами 326 сўм берилмаган. Шунинг учун «Ёш куч»га Қурбоновадан ариза келгандан сўнг Шунқоров С.дан 326 сўм пул ундириб берилди. Шунқоров Суюн қонунсиз ҳаракатларни такрорламаслик учун огоҳлантирилди.

Қурбонова Турдихол эрдан болалари учун нафақани Термиз тумани халқ суди орқали олиши лозим бўлгани сабабли нафақани ундириш масаласида Термиз тумани прокуратураси ва судига мурожаат қилиш тушунтирилди.

Кумқўрғон тумани прокурорининг ёрдамчиси Т. Саимов.

Тахририятдан: Шафқатсиз бўлиб кетяпмиз. Камбағалнинг ҳақидан кўрқмаймиз. Камбағалнинг ҳақини туя қилган амалдорчаларни эса фақат огоҳлантираемиз...

Марҳумларга ҳурмат шуми!

Ҳурматли «Ёш куч»! Сен ўзгалар тақдирига беминнат ёрдам бераётганини кузатиб бораман. Мен ҳам чархи кажрафторнинг дастидан куйган бир аёлман. Айни йўнаб ёшлик-баҳоридан баҳра оладиган чоғимда бошимга мусибат тушди. 1983 йили турмуш қурдим. Бир қиз, икки ўғиллик бўлди. Хўжайиним Бухоро вилоятига қарашли Мурунгов қонидан ишларди. 1988 йил 12 ноябрь кун ишхонасидан шум хабар келди. Нафас қисилиши ва томоқ бўғилиши натижасида ишхонасидан касалхонага олиб кетилаётганда оламдан ўтди.

Қўлимдаги болам 4 ойлик, мен ишламас эдим. 3 гўдак билан ҳужжатларни тахтлаб Мурунговга бордим. Нафақа беришлари учун қогозларни топширдим.

1989 йили шу ердан оиламга ёрдам сифатида 110 сўм беришди. Ушандан буён ҳеч қандай ёрдам берилмади. Мен болаларимга

БИЗГА ЖАВОБ

ҳам ота, ҳам онаман. Қиш-қировли кунларда даладан дарахт кесиб печка ёқаяпмиз. Қийналяпмиз. Болаларимга 120 сўмгина нафақа оляпман, холос. Ҳурматли «Ёш куч»! Зора сенинг ёрдаминг билан менга ҳам ёрдам берилса деган ўй билан ушбунни ёзувчи бахтсиз она Амина Шокирова.

Ўзбекистон геология-геодезия ва картография ходимлари касаба уюшмаси марказий қўмитаси А. Шокированинг «Ёш куч»га йўллаган аризасини Қоровулбозор нефть ва газ разведкаси экспедицияси раҳбарлиги ва касаба уюшмаси томонидан кўриб чиқилганини маълум қилади. Қабул қилинган қарорга кўра унга 500 сўм миқдорда ёрдам берилди ва ҳар йили кўмир билан таъминланган бўлди. Жавобнинг нусхаси илова қилинмоқда.

Касаба союз марказий қўмитаси раисининг ўринбосари Г. И. СТЕПАНОВ. Ёрдам бериладиган бўлди

Қарордан нусха: Марҳум Бахтиёр Ёдгоровнинг оиласи Амина Шокированинг «Ёш куч»га моддий ёрдам сўраб ёзган аризаси бўйича қуйидагиларни маълум қиламиз.

Бахтиёр Ёдгоров экспедицияда Мурунгов партиясида 1984 йилдан ишлаб бошлаган. Амина Шокирова эри вафотидан сўнг 1988 йил ноябрь ойида моддий ёрдам сўраб ариза ёзган. Маъмурият ўшанда унга 110 сўм ёрдам берган. Аризачи ўртоқ Амина Шокирова шундан сўнг экспедиция маъмуриятига, на касаба уюшмасига бирон марта ҳам мурожаат қилмаган. Унинг аризаси «Ёш куч» орқали жўнатилгач, экспедиция маъмурияти ва касаба уюшмаси қўшма мажлисида қуйидаги қарор қабул қилинди:

— Ҳар йили мазкур оила кўмир билан таъминлансин.

— Меҳнатга ҳақ тўлаш фондидан ҳар йили бир маротаба 500 сўм миқдорда ёрдам бериб турилсин.

Қоровулбозор нефть ва газ разведкаси экспедицияси бошлиғи З. О. МЕЙЛИЕВ, касаба уюшмаси раиси Х. Н. ҚОСИМОВ.

Елғиз умидим сизлардан!

Мен 1985 йили Қўқон шаҳрида яшовчи Илҳом Султоновга турмушга чиқдим. Тақдир экан, тез орада турмушимиз бузилиб кетди. 1986 йили фарзандим туғилди. Бироқ бу беш яшар фарзандимга бирон марта ҳам нафақа олганим йўқ. Бу масалада Қўқон шаҳар халқ судига боравериб кўп сарсон бўлдим. Комсомол тумани халқ суди ҳам шунча йилдан бери нафақа ундириб беролмаяпти. Идораларга қатнайвериб чарчадим. Ўзим кам қонли оналар ҳисобида тураман. Яқинда иш жойидагилар «суддан нафақа олмаёпман» деган қогоз олиб келсанг кейин болангга 35 сўм берамиз дейишди. Судга келиб справка сўрасам нафақа оляпти деган

қогоз ёзиб беришди. Мен сизларга тушунмадим десам, суддагилар биз нафақа олмаяпти деб ёзиб берсак айбимиз бўлади дейишди. Буни қандай тушуниш мумкин? Е мен фарзандимни ўзим катта қилсам елғиз онага кирмайманми? Елғиз оналарга бериладиган ёрдам ҳақидаги ҳукуматнинг фармонида кўра менга ёрдам берилмайдими, деб бош бухгалтердан сўрасам «Йўқ, бундай ёрдам ёмон йўл билан юриб туққан аёлга берилади», деди. Сиз бунга нима дейсиз? Дардимни кимга айтишни ҳам билмай қолдим. Елғиз онам қарамоғида яшасам. 130 сўм маошини ўзимга етсинми, боламга, рўзгоримга етсинми? Ягона умидим сиздан «Ёш куч»! Фарзандим учун нафақа ундириб беришларингизни илтимос қиламан.

Ҳамшира
Моҳира СУЛТОНОВА,
Сирдарё вилояти Комсомол тумани
«Коммунизм» жамоа хўжалиги.

Нафақа ундириб берилди!

Моҳира Султонованинг собиқ турмуш ўртоғи Илҳом Султоновдан бир нафар фарзанди таъминоти учун нафақа ололмаётгани ҳақида «Ёш куч»га ёзган шикоят УЗССЖ адлия вазирлиги томонидан кўриб чиқилди ва қуйидагилар аниқланди.

Сирдарё вилояти Комсомол тумани халқ судининг 1988 йил 3 май қарорига асосан Илҳом Султоновдан М. Султонова фойдасига унинг ойлик иш ҳақининг 4/1 қисми миқдорда нафақа ундирилган. Шу кун ижро варақаси ёзилиб И. Султоновнинг яшаш жойидаги Фарғона вилояти Ўзбекистон тумани халқ судига юборилган, бироқ бу номаълум сабабларга кўра шу судга келиб тушмаган. М. Султонова «Ёш куч»га ариза ёзгандан кейин Комсомол тумани халқ суди 1991 йил 11 июнда ижро варақанинг нусхасини Ўзбекистон тумани халқ судига юборди...

И. Султонов Фарғона вилояти адлия бошқармасига чақирилиб суҳбат ўтказилганда М. Султоновга нафақа тўлашга розилигини, Комсомол тумани халқ суди томонидан қарор қабул қилинганидан беҳабарлигини билдирган. Ўзбекистон тумани халқ суди 1991 йил 4 июнда Фарғона вилояти Ленинград тумани матлубот жамияти бухгалтериясига И. Султоновнинг ойлик даромадидан 4/1 қисмини бундан буён М. Султонова фойдасига ундириш ҳақида кўрсатма берди. Ва буни изорат қилиш учун Ленинград тумани халқ судига ҳам хабар қилди. И. Султоновдан нафақа ва у бўйича қарзининг ундирилиши Фарғона вилояти ижроқўми адлия бошқармаси томонидан назоратга олинди. Бу ҳақда аризачи М. Султоновга хабар қилинди.

ЎЗССЖ адлия вазирлиги ишлар бошқарувчиси Э. Б. МАМЕДОВ.

ТАХРИРИЯТДАН: Афсуски ойномамизга келаётган шикоятлар орасида болалари учун арзимас нафақатлар ҳам ололмаётган оналарнинг шикоятлари талайгина. Турмуш мураккаб. Ажралиш-ажралмаслик ҳар кимнинг шахсий иши. Лекин ота ўз фарзанди олдида бурчли эканини наҳотки халқ судининг қарори орқалигина англаб етса?! Ўз пуштикамаридан бўлган боласи олдида умрбод қарздор эканини ҳар бир ота ўйламоғи лозим.

Йўллайдилар

Етдим деганда йиқилган бобо

«Еш куч»нинг шу йилги 3-сонида мухбиримиз Бахтиёр Каримовнинг шу номли мақоласи босилган эди. Мақолада Самарқанд вилояти Нарпай туманидаги «Иттифоқ» жамоа хўжалигида яшовчи 98 ёшли Обида момо Мирзаеванинг (ёлғиз ўғли ярим аср муқаддам Улуғ Ватан урушида ҳалок бўлган) қаровсиз қолгани, кам нафақа олаётганлиги тилга олинган эди.

Мақола босилгач Самарқанд вилояти ижтимоий таъминот бошқармасидан жавоб олдик.

Момога эътибор қилинди

Самарқанд вилояти ижтимоий таъминот бошқармаси «Еш куч» ойнамасининг 3-сонида «Қатортолга мактублар» рукни остида берилган Б. Каримовнинг Нарпай тумани «Иттифоқ» жамоа хўжалигида яшовчи Обида момо Мирзаева тўғрисида босилган мақоласига оид қуйидагиларни маълум қилади. Момонинг яшаш шароити уйига бориб ўрганилди. У яшаб турган уй таъмирлаб берилди. Ҳозирги кунда О. Мирзаева 130 сўм миқдорда нафақа билан таъминланган. 1991 йил 9 май арафасида Момога колхоз томонидан моддий ёрдам берилган. Момо ўзига тегишли имтиёзларнинг ҳаммасидан тўлиқ фойдаланяптилар. У киши яшаш жойидаги махсус дўкондан озиқ-овқат олиш учун рўйхатга қўйилдилар.

Самарқанд вилояти ижтимоий таъминот бошқармасининг бошлиғи Ф. ШУКУРОВ.

Қийналиб кетдик

деб ёзибди ўз шикоят хатларида Самарқанд вилояти Каттақўрғон туманидаги 25-ўрта мактабнинг битирувчи синф ўқувчилари номидан Ҳилола Тогаева ва Дилрабо Тошннёзова. Синф хоналаримизга кирсангиз ҳайрон қоласиз. Биз парталарга ўтирсак тура олмаймиз. Бойси... Биз биринчи синф ўқувчиларининг жажжи парталарида ўтирамиз. Парталаримиз ҳам ҳар хил рангда: яшил, кўк ва ҳоказо... Баъзи парталаримизнинг ўтирадиган жойи ҳам йўқ. Энди синфдан чиқиб мактабга қарасангиз унда тўгараклар йўқ. Қишда жисмоний гарбия дарсида спорт зали бор мактаблар ҳақида ўйлаб ўтирамиз. Буфетда ҳам коржикдан бошқа ҳеч нарса йўқ:

ТАҲРИРИЯТДАН:

Каттақўрғонлик ўқувчиларнинг шикоятлари бўйича туман халқ таълими бўлими «Еш куч»га йўллаган қуйидаги жавоб хатини биз қуйидагича сарлавхалашни лозим топдик.

Бола йиғламагунча она сут бермайдими?

Каттақўрғон туманидаги 25-мактаб ўқувчилари Ҳилола Тогаева, Дилрабо Тошннёзованинг «Еш куч» ойнамасига мактабдаги муаммолар ҳақида йўллаган шикояти ташкилотчи Н. Аҳроров, мактаб директори

Р. Сайфиев ҳамда мактаб ўқувчилари иштирокида кўриб чиқилди. Шикоят ўринли деб топилди. Мактабга 4 минг 400 сўмлик 80 дона стул ва 30 дона парта олиб келинганлиги ҳамда 824 ўринли янги мактаб биноси қурилиши бошланганлиги ўқувчиларга маълум қилинди.

Шунингдек, мактаб буфетида соғилаётган овқатлар сифатини ўқувчилар иштирокида яхшилаш чорасини кўриш мактаб директори зиммасига юклатилди.

Каттақўрғон тумани халқ таълими бўлими мудири Я. ЭРДОНОВ.

Дадажонимиз қамоқда!

Ердам беринглар, — деб ёзибди Сурхондарё вилояти Бойсун туманида яшовчи Фотима Турсунова. Дадам Тоҳир Турсунов бир неча йил олдин сувнинг орқасидан қўшинимиз билан уруш қилган эдилар. Қўшинимиз Ислоҳ Воқиев шу жанжални даъво қилиб 1990 йил 15 ноябрда милиция ходими билан келиб дадамизни қамоққа олиб кетдилар. Яқинда онам дадамни кўргани борсалар кўрсатишмабди. Онам «ахир эрим одам ўлдирмаганку», — десалар, «эрингиз бир ярим ой бўлди Қаршига жўнатилган», деб жавоб беришди. Нега энди дадамни бошқа ерга жўнатишади ахир? Бойсунда одам ўлдирганлар юрибдию, ниҳоят оддийгина сувнинг устидан жанжаллашган одамга суд дарров ўз кучини кўрсатса?! «Еш куч»! Вутун умидимиз сендан! Дадажонимизни озод қилишга ёрдам бер!

Фотима ТУРСУНОВА,
Бойсун тумани.

Тоҳир ТУРСУНОВ — озодликда

Фотима Турсунованинг отаси Тоҳир Турсунов асоссиз равишда озодликдан маҳрум қилинганлиги ҳақида «Еш куч» ойнамасига ёзган шикоят хати Сурхондарё вилоят прокуратурасида кўриб чиқилди.

ЎзССЖ прокурори ўринбосарининг жазони ўзгартириш ҳақидаги протестига асосан ушбу ҳукм Сурхондарё вилоят суди раёсатининг қарори билан ўзгартирилди. Тайин этилган жазо ЎзССЖ ЖКнинг 43-моддасига асосан шартлига айлангирилиб Тоҳир Турсунов қамоқдан озод қилинди.

Вилоят прокурорининг биринчи ўринбосари, адлия маслаҳатчиси Ю. И. СЕМЕНОВ.

Сувга зор қишлоқ

Аҳоли номидан шикоят йўллаймиз, деб ёзибди Андижон вилояти Хўжаобод туманидаги А. Хўжаев номли жамоа хўжалигида яшовчи Марғуба Каримова.

Шийпонимиз олдидан биттагина булоқ бор.

Анча олис ана шу булоқдан ёшу-қари сув ташийди. Айниқса қишда ерлар лой, муз бўлганда одамлар сувга қийналишади. «Еш куч», бизга ёрдам бер. Дўнгликдан сув олиб чиққунча тоза қийналамиз. Қачон бу аҳвол яхшиланаркин, деб сенга умид билан тикилиб қоламиз.

Муштарийимизнинг мазкур шикоятини текшириб, ҳал қилиш учун Хўжаобод тумани ижроия қўмитасига юборганимиздан сўнг...

Кўчага сув келади

Андижон вилояти Хўжаобод тумани ижроия қўмитаси А. Набиев номли жамоа хўжалигида яшовчи Марғуба Каримованинг «Еш куч»га йўллаган шикояти юзасидан қуйидагиларни маълум қилади.

Шикоят хати тегишли комиссия тузилиб атрофлича ўрганилди. Унда кўрсатилган далиллар тасдиқланди. Туман ижроия қўмитаси А. Набиев номли жамоа хўжалиги бошқарувига яқин кунлар ичидан М. Холиқов кўчасини водопровод суви билан таъминлаш вазифасини топширди. Ушбу масалани ниҳоясига етказишни туман ижроия қўмитаси ўз назоратига олди.

Хўжаобод тумани ижроия қўмитаси раиси Й. РАҲМОНОВ.

Ердам беринглар

деб мурожаат қилган эди редакцияга шахсан ўзи ташир буюрган, Қўрғонтепа туманида ҳуқуқий маслаҳатчи бўлиб ишлаётган Ш. Абдуманнопова. У уйга яқинроқ жойдан иш топиб беришни кўп сўраб, кўп маҳкамаларга мурожаат қилиб, наф кўрмаган экан. Биз Ш. Абдуманнопованинг арзини ЎзССЖ адлия вазирлигига етказдик.

Аризачига ёрдам берилди

«Еш куч» томонидан Ш. Абдуманнопованинг ўз мутахассислиги бўйича ишга жойлаштириб қўйиш ҳақидаги аризаси кўриб чиқилди.

Ш. Абдуманнопова 1986 йилда Тошкент юридик техникумини битказгандан сўнг Андижон вилояти Пахтаобод тумани халқ судида 2 йил девонхона мудири бўлиб ишлаган ва ўз хоҳиши билан ишдан бўшаб кетган. У ҳозирги вақтда Қўрғонтепа туманида ҳуқуқий маслаҳатчи бўлиб ишлаб келмоқда. 1990 йилда Ш. Абдуманнопова яшаб турган шаҳрига яқин — Хўжаобод тумани халқ судига ишга таклиф қилинганда рад жавобини берган.

Ильич шаҳри вилоятга бўйсунувчи шаҳарлар қаторига ўтказилиши муносабати билан шу шаҳарда фуқаролик ҳолати ҳужжатларини рўйхатга олиш (ЗАГС) бўлими очилиши кўзда тутилмоқда. Шунда ушбу ташкилотга Ш. Абдуманноповани ишга жойлаштириш имконияти туғилади. Бу таклифга у ўз розилигини билдирди.

ЎзССЖ адлия вазирининг ўринбосари М. Э. АБДУСАЛОМОВ

Ўртоқлик ҳазиллари

Охунжон МАДАЛИЕВ

«Туркман қиз...» деб куйласам, чиқди
Бир гуруҳ қиз йўлимни тўсиб,
Узрим айтиб аранг қутулдим:
«Шеър эгаси Муҳаммад Юсуф».

Абдурауф ОЛИМОВ

Соз куйига ҳар қўшиқ
Узукка кўздек бир ён,
Тинглагай севиб тожик,
Ҳам танги ўзбек бир ён.

Суратларни Тохиржон ҲАЙДАРОВ
ишлаган.

Тўлқин ҲАЙДАРОВ

Мен биламан дилпайваст оҳанг
Мангу қўшиқларнинг дояси.
«Камолат» бу юксаклик эмас,
«Камолатнинг пиллаояси».

ҳазилкаш — Амирқул КАРИМ.

Балиқ ҳақида ким қандай ёзар эди?

Муҳаммад СОЛИХ:

Балиқ шўрва устида

Ҳамма хурсанд—
Балиқдан бошқа

Мирзо КЕНЖАБЕК:

Норози хўранда

Балиқ, сенинг балиқлигинг ёлгон
экан,
Иштаҳага боғлиқлигинг ёлгон экан.
Сергўштлигинг, ёғлиқлигинг ёлгон
экан,
«Шикоятлар дафтари»ни кимдан
сўрай?

Муҳаммад ЮСУФ:

Тараққиёт жафоси

Дарёнинг бўйида дўстим Холиқ бор,
Сувга қармоқ солдик, ана балиқ
бор.
Бир балиқ тутганга минг бир солиқ
бор—
Иигирманчи аср — бу қандай гап
ахир?

Сирожиддин САИИД:

Тўполондарё балиқларига

Аслида тушларимга
параходлармас,
Балиқлар кириши шарт эди.
Тўполондарё балиқлари, мени
кечиринг,
Кўнгилда сув янглиғ дард эди.
Мен «балиқ» сўзини ёзаман,
Кимдир «милтиқ» дейди,
Қофияга қабул қилмайман.
Аммо табриклай олмайман сизни
балиқлар,
Қизил ҳарфлар билан
календарларда,
Езилмаган «Балиқлар кун».

Абдуғаффор ОДИНАЕВ.

Хукми давлотнинг демократия дигон шарошати гави тупайли ман бандаи муминнием тақир кўкрагимга обтоп чиқадигандай...

Локин, олам кенг-у феъл тор экан. Яъниким бир местога тўрт гўрсўхта давогармиз. Аҳли қишлоқнинг фирқаю-шўроси ов мулло Кайпан, ақлингиз мўғорламай шайтонга хай бериб отвод беринг дея зуғум қилмоқдалар.

Ноумид шайтон! Отвод бериб бўлман. Шу боис ман мусичаи безалол магар фавқуллода ошдан чиққан

Мулло Кайпаннинг сайловолди дастури

(Ҳажвия)

тош каби депутатликка сайлонуб қолгудай бўсам тубандаги кориюмушни наказ олмаққа жазм этдим.

Юмуш рақам — 1

Алқасосу... ул кунги сайлов олди машваратида қўл кўториб номзодимга қарши чиққон барча ганимларим — Ҳаким носкаш, Намоз писмик, Журо қассоб, Ҳаким калговлар минан якко-якко яқо бўғиб бир-бир ошкор суқорим бор.

Юмуш рақам — 2

Лов ховла вало қуввато кўққисдан сайлонуб қосам аввал хеш, кейин дарвеш деганларидай ижрокўм имо қилиб, қариндошлар химо қилса ўзимга энгил хафтомобил, тожи

улумга урол лулка, довдир язнамга ҳаммом қурдириб, тул чечамга участка обберишни тезлаштираман.

Юмуш рақам — 3

Яратган олло бир кун омонатин олари бор. Гўрков баднафс, мурдашуйда меъёр йўқ. Воҳ! Аҳли мусулмон, бу қандай бедодлик, ота ўлса отам-ов деб, ака ўлса акам-а деб йиғламоқлик одат кетди!

Маҳалла-кўй ўзга ноҳиялардан гўрков, мурдашуй, гўянда қидириб кўп оввораи сарсон. Шул сабаб аҳли мўмин талабин қондирмоқ учун кооператуп «гўрков», кооператуп «мурдашуй», кооператуп «гўянда»

ташқил этишга сидқидилдан киришаман.

Юмуш рақам — 4

Аёнки, кимлар йўқликдан ярим яланғоч бўлса, ё тавба, айримлар тўқликдан капир ялонғоч. Ах гўзаллар, ваҳ гўзаллар юзу кўзга бўёк чаплаб ойнаи жаҳонга чиқиб олиб беўхшов ликонглаб бадан бижизлатганларингга миллий анъаналаримиз бўй чўзиб қолармиди. Ҳақ гапирган ёқмайди. Езувчи Бобоефни судга бергандан кўра япун магнитафунни сотиб детдумга берсаларинг бўлмайдимиз хуснингга хусн қўшилгурлар!

Ё насиб, сайлонуб қосам беҳад

гўзал эркаклар конкурсини ташқил этиб хайриядан тушган тушимга есир хотунларга бир жуфтдан қалиш обберишни таъминлайман.

Юмуш рақам — 5

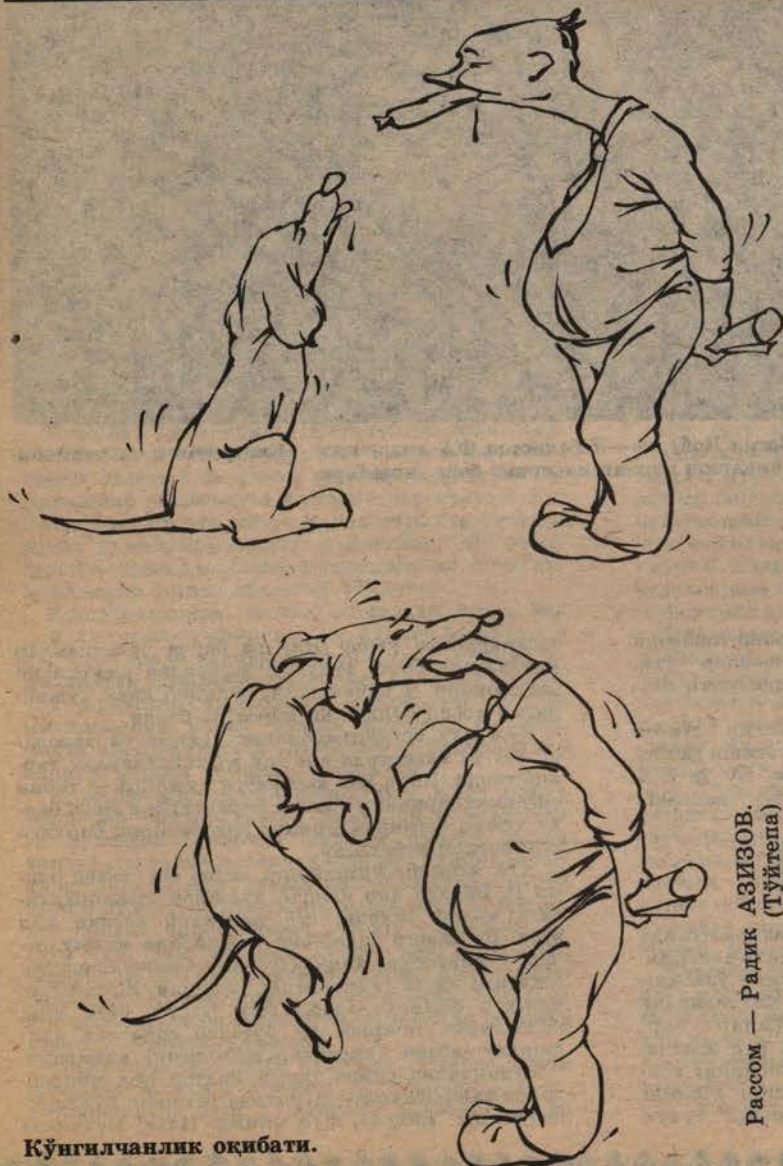
Иншоалло сайлонуб қосам энг ишончли вакилим Хўжа телпаққа атаб анинг севган кўшиғи «Кийик»-ни эфер орқали етказишни улла агар тезлаштираман.

Юмуш рақам — 6

Водариг! Экология бузилган. Имоматда назорат, намозхонда фаросат йўғ. Елкаларида чопон куппа-кундузи қиблога тескари қарашиб поян тозиратни дайрабтода одат этиб оби зилолу теварағ атрофни макруҳ этмақдалар. Аларга «осмонга тупурма-бетингга тушар» десам алар хиринглашиб, «Обтобалар етишмайди. Осмонга тупуру, бетингни обқоч», — дейди. Э, хай мусулмонлар! Сайлонуб қосам ахолудан пул йиғиб мачитлар қошида барча қулайликларга эга бўгон ҳафтаматик тохиротхона барпо этушга киришаман.

Энди олар юмушам йўқ. Номзодимга худо ёр, парилар мадакдор бусин!

Мулло Кайпаннинг сайловолди дастурини оққа кўчирувчи Эгамберди ҚУДРАТОВ, Қашқадарё.

Рассом — Радик АЗИЗОВ. (Тўйгепа)

Кўнгилчанлик оқибати.

Қувноқ хандалар

* * *

Автобус бекатида турган йигит гапни нимадан бошлашни билмай қизга деди:

— Яхши қиз, гугуртингиз борми?

— Йўқ, мен нос чекаман!!! — зарда билан жавоб берди қиз.

* * *

Қовоқхонадан кайфи ошиб қайтаётган Қуён йўл четида синиб ётган дарахтни кўриб паррандаларга бақирди:

— Ким шундай дарахтни синдиришга журъат қилди?!

— Тунов куни шер акам тегиб кетувди шекилли, — деди қайсидир ҳайвон.

— Ким синдирган бўлсаям тўғри қилибди, бу дарахт ҳаммага халақит қиларди ўзи, — деди кайфи учиб Қуён.

* * *

Кўчада қулоғи оғирроқ икки кампир ўзаро чақчақлашиб борарди:

— Вой, Мехринисо, чоллинг юрибдими?

— Мен ҳам шунисига хурсандманда, овсин. Икки йил қисир қолиб бу йил иккита кўзиласа дегин, қўй жонивор.

— Нолийверма, чолларнинг ҳаммаси шунақа.

Ғайрат АБДУЛЛАЕВ,
Фаргона.

* * *

— Мен сизни кўрсам, худди аэроилни кўргандек бўламан, — дебди хотини эрига.

— Мен сени кўрсам, худди аэроилнинг хотинини кўргандай бўламан, — дебди эр.

Азимбой АБДАЛОВ,
Қорақалпоғистон.

* * *

— Куёвинг қандай одам экан? — сўради Аёл кўшнисидан.

— Биласанми, у кун бўйи ваннада балиқ тутайди.

— Унда, дарҳол касалхонага ётқиз, уни рухшуносларга кўрсат.

— Шундай қилмоқчи эдим, лекин ўзим жуда балиқ егим келаяпти-да!

* * *

— Шу десанг, оқшом чой ичсам туни билан ухламай юриб чиқаман, — деб зорланди Аёл кўшнисига.

— Мен эсам аксинча, — деди кўшни, — ухлаганимдан сўнг чой ича олмайман.

Икромжон ҒИЕСОВ
тўплаган,
Қирғизистон.
Бозоркўрғон тумани.

Аввало ҳужайра ҳақида

Атрофимизни ўраб олган борлиқ мавжудот — ўсимликлар, қурт-қумурсқалар, ҳайвонлар ва одамзотнинг ўзи ҳам ташқи кўриниши билан бир-бирига сира ўхшамайди. Лекин уларнинг ҳаммаси ҳужайралардан ташкил топган. Демак, ҳужайра ҳар бир жонивор учун ҳаёт асосчиси бўлиб хизмат қилади. Оламда бир ҳужайрали жониворлар ҳам бор, масалан, зоология дарсликлариде келтирилган амёба ҳамда сон-саноксиз микроблар бунга мисол бўла олади. Шу билан бирга бир-бири билан жуда мураккаб алоқаларда бўлган, миллион-миллион ҳужайралардан ташкил топган одам организми каби организмлар ҳам мавжуд.

Яшаш, ўлиш, касаллик ва сиҳатлик, овқат ҳазм қилиш, насл қолдириш — буларнинг ҳаммаси ҳужайралар «фаолияти» билан боғлиқдир. Шунинг учун ҳам ҳозирги замон биологияси бошқа фанлар билан ҳамкорликда ҳужайра сирларини мукаммал ўрганмоқда. Олимлар ҳужайра сирларини очиш мақсадида уларга уч асрдан бери «хужум» қиладилар.

Ҳақиқатдан ҳам организмнинг ҳужайралардан тузилганлиги ҳақидаги назария, бутун органик оламнинг келиб чиқиши, тузилиши ва ривожланиш йўлларида қандайдир бирлик борлигини исбот этиш учун жуда муҳим материаллар берди. Шунинг учун Ф. Энгельс ҳужайра назарияси, энергиянинг сақланиш қонуни ҳамда Ч. Дарвиннинг табиий танланиш назарияси билан бир тартибда аҳамиятга эга, деб ҳисоблаган эди.

ҲУЖАЙРА ВА КИБЕРНЕТИКА

Ҳужайра яратилгунга қадар

1665 йили инглиз олими Роберт Гук пўкакнинг юпқа парракларини заррабин, яъни микроскопда текшираётиб унинг бир-биридан диафрагмалар билан ажралганлиги ва ҳаво тўла кичик-кичик ячейкалардан иборат эканлигини кўрди. Гук бу ячейкаларни ҳужайра деб атади (юнон тилида — «бўшлиқ» демакдир). Кейинчалик эса ўсимликларнинг кўпчилик қисми ҳужайралардан ташкил топганлигини немис ботаниги М. Шлейден асослаб берди.

Бир ҳужайрали тирик жониворларни биринчи марта голландиялик мовутфуруш Антоний ван Левенгук очган эди. У бўш вақтларида ҳар хил ойнак — линзалар тайёрлар, заррабин ясар ва қўлга нима тушса ўзи ясаган асбоблари остига қўйиб кўришни севар, бу унинг бекорчи вақтларида шуғулланидиган шунчаки бир эрмаги эди.

Кунларнинг бирида Левенгук нима учун гармдори тил учини ловуллайтиб ачитишини билгиси келиб қолди. У уч-тўрт гармдорини сувга солиб, идишни токчага қўйди. Бир неча кундан кейин шу сувнинг бир томчисини заррабин орқали кузатса, унинг ичида сон-саноксиз майда жониворлар гужгон ўйнапти. Булар у шу пайтгача кўрган биронта жонзотга ўхшамасди. Бундай тажриба фанда кашфиётга сабаб бўлганди, лекин кекса мовутфуруш кузатганлари ҳужайралардан иборатлигини билмас эди. Бу ҳодисани 1838 йили немис зоологи Т. Шванн таърифлаб берди. У ҳайвонлар тўқималари ҳужайрадан тузилганлигини қонуният даражасига кўтариб, биринчи марта-

ба «ҳужайра назарияси» деган иборани ишлатди ва «ҳужайра — бу организм, ҳайвонлар ҳам, ўсимликлар ҳам ҳужайралар йиғиндисидан иборат» деган таърифни айтди.

Шундай қилиб ҳайвон ва ўсимлик дунёси ҳужайраларининг яшashi, тараққий этиши ва ишлаш асослари бир хил бўлиб чиқди. Бу ўз навбатида фан оламида очилган улуг кашфиёт эди.

Кейин...

Хужайра назарияси яратилаётганда унинг пайдо бўлиш тарзи ҳали аниқланмаган, ҳаттоки Т. Шваннинг ўзи ҳам ҳужайралар баъзи бир моддалардан барпо бўлади, деб ўйлар эди. XIX асрга келиб бу фикр рад этилди.

Россия Фанлар академиясининг академиги, машҳур олим Карл Вэр ўтган асрнинг бошларида сут эмизувчи ҳайвонларнинг тухум

АНИҚ ФАНЛАР

«Еш куч» муштарийлари устоз олимимизни табаррук 70 ёшлари билан қутлайдилар!

Восил Қобулов — Ўзбекистон ФА академиги, «Кибернетика» илмий-ишлаб чиқариш бирлашмасининг бош директори.

ҳужайрасини кашф этди ва барча организмлар уруғланган битта тухум ҳужайрадан ривожлана бошлашини, у уруғлангач, бўлиниб янги ҳужайралар ҳосил бўлишини кўрсатиб берди.

Вўлажак организмларнинг тўқима ва аъзолари эса ўз навбатида ана шу ҳужайралардан таркиб топди. Карл Вэр кашфиёти ҳужайра — тирик организмларнинг тузилиш бирлигигина эмас, балки ҳамма организмларнинг ривожланиш бирлиги эканлигини исботлади.

XIX асрнинг ўрталарига келиб эса немис олими Р. Вирхов ҳар қандай ҳужайра ҳужайрадангина келиб чиқади, деб масалани кескин ҳал этди. Бу даврга келиб бир ҳужайрали мавжудотлар — микроблар ҳақидаги фан — микробиология соҳасида катта тадқиқотлар қилинди. Жумладан, машҳур француз олими Луи Пастер оғзи ёпиқ колбаларда тажрибалар ўтказиб овқатлар ачишининг сабаби микроблар эканлигини аниқлади.

Кейинчалик немис олими Рихтер Кох микробларни тажрибахона шароитида ўстириш йўллари-ни топди. Ниҳоят, рус олими Илья Мечников

организмларнинг микробларга қарши кураш жараёнини ўрганиб, бу соҳада муҳим кашфиётлар қилди.

Лекин ҳужайраларни ўрганувчи фан цитологияни (юнон тилида «цитос» — ҳужайра, «логос» — фан) XIX асрда турли электрон заррабинлар ихтиро этилиши билан ҳозирги замон даражасига кўтарилишига имкон очилди. 2500 маротаба катталаштириб кўрсатадиган, тақомиллашган ёруғлик заррабинларининг вужудга келиши ҳужайранинг асосий тузулиш гуруҳларини кашф этишда ҳамда ҳужайранинг ҳаёт фаолиятида уларнинг аҳамияти тўғрисидаги билимларни тўплашга имконият яратди. Бу ютуқлар орқасидан цитология фани юзага келди.

Электрон заррабин ёрдамга келгач...

1938

йили электрон заррабин ихтиро этилиши ҳужайра тузилишини ўрганиш бобида бутунлай янги давр очди. Янги заррабиннинг бундай аталишига сабаб унда ёруғлик ўрнига электронларнинг тез ҳаракатланувчан оқимида фойдаланилади. Ёруғлик заррабинидagi шиша линзалар ўрнига электрон заррабинда электромагнит майдонлар жойлаштирилган. Катта тезлик билан «учадиган» электронлар аввало текширилатган жисмда тўпланиб, сўнгра ойнаи жаҳон экранига ўхшаш экранга тушади. Экранда текширилатган нарсанинг катталаштирилган тасвирини кўриш ёки суратга олиш мумкин бўлади. Бундай микроскопларда молекулаларни, уларнинг бўлақларини ва ҳаттоки баъзи бир атомларни ҳам кўриш мумкин. Бундай заррабиннинг қуввати 1-5 миллион электрон-вольтга тенг бўлиб, катталаштириш имконияти 100-150 минг маротабагача етади. Уларда электрон нуридан фойдаланганимиз учун биз нарсаларнинг ранги ва ҳажми тўғрисида тўлиқ тасаввурга эга бўлолмаймиз. Шунинг учун ҳам кейинги йилларда муҳандис-конструкторлар электрон заррабинларнинг бу камчилигини бартараф этиш мақсадида иш олиб бормоқдалар. Ҳозирги кунга келиб, ҳажм ва ранг тўғрисида маълумот олишга муваффақ бўлинди. Бундай электрон заррабинда худди телевизордагидек тасвирини олиш мумкин. Бу эса ҳужайраларни молекула даражасида ўрганишимизга имкон беради ва молекуляр биология фанининг ривожига катта ижобий таъсир кўрсатади.

Электрон заррабинлар ёрдамида ҳужайранинг қисмлари билан уларнинг шакллари кўриш мумкин. Лекин бу қисмларнинг таркибини эса билиб бўлмайди. Бундай ҳолларда кимёнинг махсус бўлими биокимё усулларида фойдаланилади.

Ҳужайра қисмларини (компонентларини) бир-биридан ажратиш ва уларнинг фаолиятини асослашда кимёвий ва физик усуллар ёрдамида текширишлар жуда катта имкониятлар яратди. Ҳужайранинг шакли, унинг ичида нималар борлиги ҳамда ҳужайрада қандай «ҳодисалар» рўй бериб туриши сўзсиз ҳаммаминни қизиқтиради. Мана шу муаммолар устида тўхталиб ўтайлик.

Ҳужайраларнинг шакли, жумладан, йирик ёки майдалиги эволюциянинг узоқ йўлини босиб ўтган кўп ҳужайрали мураккаб организмда уларнинг бажарадиган вазифаларига боғлиқ. Ҳужайра шунчалик мураккаб тузилганки, табиатнинг бундай мўъжизасини кўриб ҳайрон қоласан. Бу ерда модда алмашишини таъминловчи мембраналар айниқса муҳим вазифани бажаради.

Ҳужайранинг ташқи мембранаси жуда майда тешиклар орқали ташқи муҳитдан ионлар, сув ва ҳужайра атрофида мавжуд бўлган бошқа кўплаб моддалар молекулаларини ҳужайра ичига киритишга имкон туғдиради. Ҳужайрадан эса ташқи муҳитга турли-туман моддалар ўша тешиклар орқали чиқиб кетади. Лекин теварак-атрофдаги муҳитдан бир неча микрометр келадиган озик зарралари ёки оқсилларнинг йирик молекулаларини ҳужайранинг ичига киритиш керак бўлса, бу фоғоцитоз йўли билан амалга оширилади (юнонча «фагос» — ютиш, қамраш).

Инфузориялар, амёба каби бир ҳужайрали живорлар асосан фоғоцитоз йўли билангина овқатланадилар. Кўп ҳужайрали ҳайвонларда ва

одамда фоғоцитоз вазифасини фақатгина ихтисослашган ҳужайралар, масалан, оқ қон таначалари ўтайдилар. Улар организмга кирган бактерия, чағ ва бошқа катта зарраларни ютадилар ҳамда касал туғдирадиган потоген бактерияли ҳар хил ёт зарралардан тозалайдилар. Демак фоғоцитоз бу ҳужайра мембранасининг энг муҳим вазифаларидан биридир. Ҳар хил моддаларнинг эриган суюқлик томчиларини ташқи мембрана орқали ҳужайрага кириш тартиби пинацитоз деб аталади (юнонча «пино» — ичман демакдир). Ҳужайрадаги пинацитоз жараёни фоғоцитоз жараёнига ўхшайди: яъни суюқлик томчиси аввал ҳужайранинг ташқи мембранасига яқинлашади, натижада мембрананинг шу жойида бир талай майда бурмалар ҳосил бўлади, кейин мембрананинг суюқлик томчиси тушган жойи ичкари томонга ботиб, бу ботиб кирган жой секин-аста чуқурлашади ва ниҳоят, суюқлик томчиси мембрана юзасидан бутунлай ажралиб ҳужайра цитоплазмасининг ичига қолади. Пинацитоз жараёни ҳужайра ташқи мембранасининг яна бир муҳим вазифаси бўлиб, бу ҳамма ўсимлик ва ҳайвонлар ҳужайрасига хосдир.

Кўп ҳужайрали ҳайвонларнинг аксари ҳужайраларида, масалан, қон, жигар, буйрак ва бошқа органларнинг эпителий ҳужайраларида фақат битта ташқи мембрана бор, бу мембрана ҳужайраларнинг ягона ташқи қобиғи ҳисобланади. Бошқа ҳужайраларда, масалан, нерв ҳужайраларининг ўсиқларида ҳамда кўпгина энг содда организмларда ташқи ёпғич бир-бирига тақалиб турган бир неча мембранадан иборат бўлиб, булар ҳужайранинг мустақкам қобиғини ташкил қилади. Ўсимлик ҳужайрасининг қалин қобиғи клетчатка ва пептин деган махсус органик моддадан иборат. Ана шу қобиқ ташқи цитоплазматик мембрана устида жойлашган бўлиб, мембрананинг фаол фаолияти натижасида вужудга келади ҳамда ўсимлик ҳужайраларининг пишиқ ташқи ёпғичи бўлиб хизмат қилади.

Ҳозирги кунда мембраналарнинг ажойиб хусусиятларини ўрганиш биология фани олдида турган муҳим вазифалардан биридир.

Ҳужайрада бир вақтнинг ўзида бир йўла минглаб кимёвий жараёнлар рўй бериб туради. Ташқи муҳитдан ҳужайра ичига турли моддалар тўхтовсиз кириб, ҳаёт фаолияти маҳсулотлари эса ҳужайрадан теварак-атрофга узлуксиз чиқиб туради. Ҳужайранинг баъзи қисмларида кўйи молекулали оддий моддалардан юқори молекулали мураккаб бирикмалар ҳосил бўлса, бошқа қисмларида эса бунинг акси рўй беради.

Ҳозирги кунда Менделеев даврий жадвалида 104 унсур бўлса, бундан қарийб 60 таси ҳужайраларда топилган. Улик табиат қисмлари қандай унсурлардан тузилган бўлса, тирик ҳужайра ҳам ўша унсурлардан ташкил топганлиги кишини ҳайратда қолдиради. Бу эса тирик ва ўлик табиатнинг бир-бири билан боғлиқлигини ҳамда бир бутунлигини кўрсатади.

Шу ерда келганда, кичкина танаффус қилиб олишимиз керак. Ҳозиргача фақат ҳужайра тузилиши ҳақидагина ҳикоя қилиб кибернетика тўғрисида бир оғиз ҳам гап очмадик. Чунки ҳужайра кибернетикаси ҳужайрада рўй берадиган биокимёвий ва энергетик жараёнлар ҳамда бажарадиган бошқариш билан боғлиқ. Албатта, ҳужайра тузилишини билмай туриб бу жараёнларни тушуниб бўлмас ва шунинг билан биргаликда ҳужайра кибернетикаси ҳам бўлиши мумкин эмас эди. Ҳужайрадаги, қатъий бир тартибда ва муайян жойларда бўлиб турадиган кимёвий реакцияларга диққат билан назар ташласак, ҳужайра — аниқ режа асосида ишлайдиган мураккаб механизмга ўхшайди. Маъмур кимёвий жараёнлар аниқ тартибда ўтиши учун ҳужайра фаолиятини бошқариш керак. Шундай бир механизм борки, бу модда ва энергия алмашиш жараёнларида доимо ўзгармас тартибни сақлаб туради. Албатта, бундай тартиб наслдан-наслага ўтиши ва ҳужайранинг бирор жойида қандайдир, ибтидоий ахборот шаклида «ёзиб» қўйилган бўлиши керак. Шундай қилиб, ҳужайра назариясида кибернетиканинг яна бир асосий атамаси бўлган ахборот пайдо бўлади.

Ҳужайрадаги бошқариш муаммолари ва ахборот алоқаларини чуқур ўрганиш учун ҳужайрадаги органик моддалар таркибини янада чуқур тадқиқ этиш зарурлигидан ташқари бундай ўта мураккаб жараёни фақат кибернетик воситалар ёрдамидагина кузатиш, ўрганиш мумкинлигини унутмаслигимиз лозим.

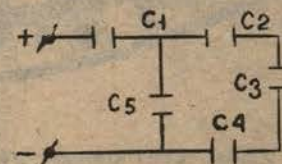
Математика

1. Рақамларининг ўрни алмаштирилганда тўрт ярим марта катталашадиган икки хонали сонни топинг.
2. Айлана диаметрининг учлари айланага ўтказилган уринмадан 6 см ва 16 см узоқлаштирилган. Айлана диаметри узунлигини топинг.
3. $x^2 - 5y^2 = 1$ тенгламанинг $X = 9$, $Y = 4$ сонлар жуфти ечими эканлиги маълум. Натурал сонларнинг бу тенгламани қаноатлантирадиган жуда кўп ечимлари борлигини кўрсатинг.
4. Тенгламани ечинг: $\sin 3x \cos 3x = \sin 2x$.
5. Қавариқ тўртбурчакнинг ҳар бир томонининг узунлиги S дан кичик бўлса, u қолда унинг юзи S дан кичик эканлигини исботланг.

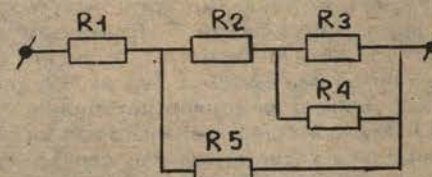
Б. РИХСИЕВ,
Т. ҚЎРҒОНОВ.

Физика

1. Нормал шароитда гелий молекулаларининг ўртача кинетик энергиясини ва ўртача квадратик тезлигини аниқланг.
2. ФИК 20 фоиз бўлган печда 1,94 г А—1 маркали тошқўмир ёқиб, бошланғич ҳарорати 20°C бўлган қанча тонна қулранг чўян эритиш мумкин?
3. Агар расмда тасвирланган схемада $C_1 = 1,5$ мкФ, $C_2 = 2$ мкФ, $C_3 = 3$ мкФ, $C_4 = 4$ мкФ, $C_5 = 2$ мкФ бўлса, батареянинг электр сиғимини аниқланг. Агар батареядаги кучланиш 500 В бўлса, унинг энергия запаси қанча?

4. Расмда берилган схемадаги занжирнинг қаршилигини ҳисобланг. Бу ерда резисторлар қаршилиги мос равишда $R^3 = 6$ Ом; $R_2 = 5$ Ом, $R_3 = 4$ Ом, $R_4 = 12$ Ом, $R_5 = 8$ Омга тенг.

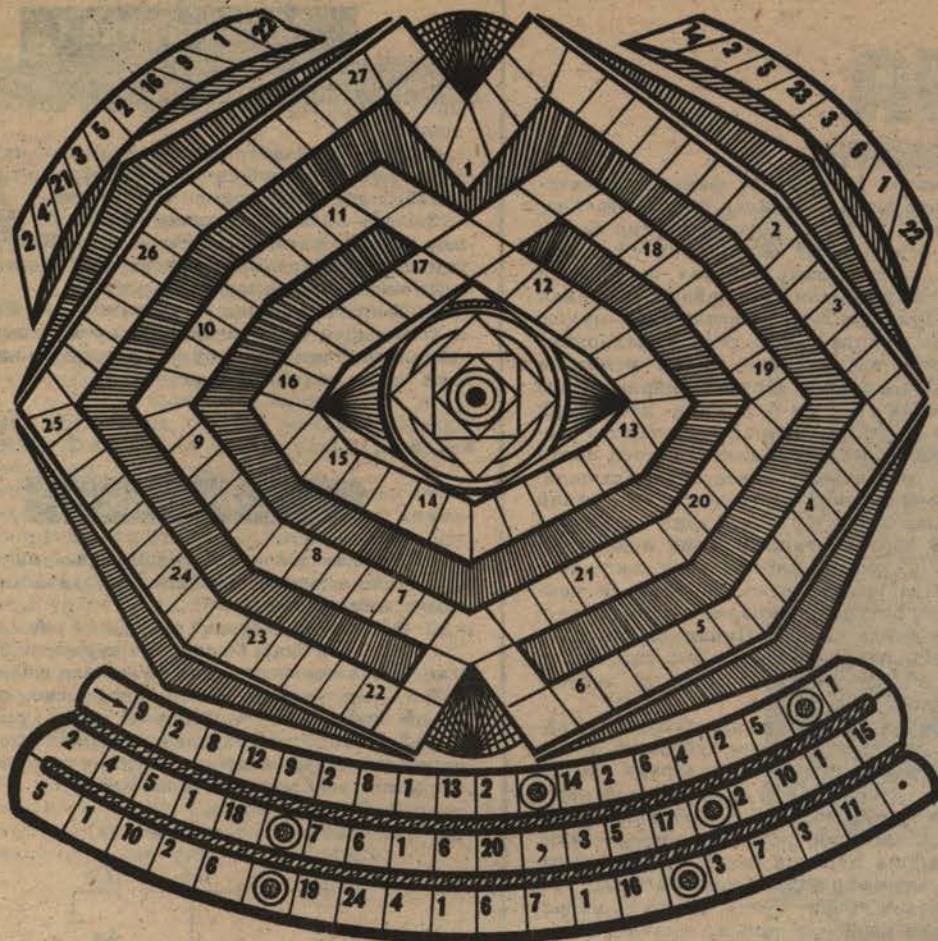
5. 100 г массали юк бирлиги 100 н/м бўлган пружинага маҳкамланган. Юк мувозанат вазиятидан 3 см масофада силжитилиб, унга 10 см/с тезлик берилди. Бошланғич ҳолатда юкнинг потенциал ва кинетик энергиялари қанча бўлган? Юкнинг тўла энергияси-чи? Унинг ҳаракат тенгламасини ёзинг.

М. ҚЎРҒОНОВ.

Кимё

1. Таркибида массаси 25,5 г кумуш нитрат бўлган эритмага таркибида массаси 7,8 г натрий сульфид бўлган эритма қўшилди. Бунда қанча массали чўкма ҳосил бўлади?
2. Д. И. Менделеев олдиндан айтиб берган элементлардан бири ҳосил қилган оксидда кислороднинг масса улуши 0,305 га тенг. Бу оксиддаги элементнинг оксидланган даражаси +4 га тенг. Шу элементнинг нисбий атом массасини аниқланг ва унинг номини ёзинг.
3. Кальций гидроксид эритмаси орқали углерод (IV) — оксид ўтказилганда массаси 8,1 г бўлган кальций гидрокарбонат олинди. Эритма орқали ўтказилган углерод (IV) — оксиднинг нормал шароитда ўлчанган ҳажминини аниқланг.
4. Метан ва анорганик реагентлардан фойдаланиб бутан олиш мумкин. Борадиган реакцияларнинг тенгламаларини ёзинг.
5. Ёзуви бўлмаган учта пробиркада қуйидаги моддалар бор: этанол, чумоли кислотаси, сирка кислотаси. Уларни қандай кимёвий усуллар билан бир-биридан фарқ қилиш мумкин?

А. ДАМИНОВ.

1. Таниқли ўзбек совет олими, кўпхадлар, оммавий хизмат кўрсатиш назариялари каби кашфиётлар муаллифи. 2. Квадрат тенгламанинг илдизлари хоссасига оид теорема муаллифи. 3. Ўзаро боғланган катталиклари бўлган тенглик. 4. Текисликни аниқлаш асбоби. 5. Тенгсизлик белгиси. 6. Иккинчи тартибли эгри чизиқ. 7. Математик ҳисобнинг ҳар бир тури. 8. Дифференциал тенгламаларга оид асарлар муаллифи, француз олими. 9. Тригонометрик функция. 10. Айлана қисми. 11. Узунлиги радиусига тенг бўлган ёйга мос бурчак. 12. Усиш тартибида жойлашган сонлар қаторининг ҳар бири. 13. Муайян сонни даражага кўтарганда берилган сонни ҳосил қиладиган даража кўрсаткичи. 14. Узунлик ўлчови. 15. Бурчаклари тенг бўлмаган паралеллограмм. 16. Бир нуқтада кесишган икки чизиқ орасидаги текислик. 17. Математикага оид дарсликлар муаллифи бўлган ватанимиз олими. 18. Йўналган кесма. 19. Айлана элементи. 20. Доналаб ҳисоблаш ва ундан олинган натижа. 21. Геометрик жисмининг икки нуқтасини бирлаштирувчи тўғри чизиқ. 22. Қадимий вазн ўлчови. 23. Математик белги тури. 24. Шарнинг кесувчи текислик

билан ажратилган қисми. 25. Объектларнинг ўзаро алмашинувчанлик муносабати. 26. Силиқ чизиқлар билан ўралган шакл. 27. Геометрик жисм.

Шаклнинг остки қисмидаги катакларда жойлашган криптограммани «очқич» асосида ҳал этинг. Бунда ўзбек олими Тошмухаммад Қори-Ниёзийнинг ибратли сўзлари ҳосил бўлади. Очқич:

1. Қадимги юнон олими — 2, 5, 21, 1, 9, 12, 10.
2. Риёзат фани бўлими — 11, 2, 6, 10, 2, 18, 2.
3. Миқдорлар ўртасидаги боғланиш ифодаси — 14, 3, 5, 9, 20, 4, 2.
4. Уқув қуроли — 15, 1, 16, 23, 1, 15.
5. Ҳисоб амалларидан бири — 19, 24, 4, 1, 17.
6. Учбурчак томони — 13, 2, 8, 12, 8.
7. Вақт ҳисоби — 22, 1, 4.
8. Қадимий узунлик ўлчови — 7, 2, 16.

Шаклнинг икки тарафида ҳисоб билимининг ўрта аср алломаларининг номларини ўқийсиз.

Фозилжон ОРИПОВ тузган.

«А» — кроссвордининг жавоби

1. Атмосфера. 2. Аргентина. 3. Арка. 4. Арава. 5. Акула. 6. «Атланта». 7. Арфа. 8. Акустика. 9. Антарктида. 10. Ариза. 11. Акробатика. 12. Аляска.

13. Аврора. 14. «Авеста». 15. Антенна. 16. Аделаида. 17. Алла. 18. «Абдулла». 19. Арра. 20. Алдарқўса. 21. Ангишвона. 22. Асака. 23. Абдуллаева. 24. Афина.

«ЕШ КУЧ» АХБОРОТИ

Эшитмадим деманглар!
Беҳабар ҳам қолманглар!
Жумҳуриятимизда кенжатоилар учун мўлжалланган кенжа ойнома — «Ширинтой» ташкил топди!
Рангли безакларга, турфа суратларга бой ойнома мактабгача ёшдаги ўғил-қизларимизнинг ардоқли ҳамроҳига айлани-

шига ҳеч шубҳа йўқ! Бобою момолар невараларига, отаю оналар фарзандларига, акаю опалар укажону сингилжонларига ноёб ва арзанда совға қилиш имконига эга бўлдилар. Бунинг учун алоқа бўлимига кириб 4 сўм 20 тийин тўланса бас, йил бўйи ой сайин оилангиздаги ширинтойларингиз учун «Ширинтой» келаверади!

Ижтимоий-сиёсий, адабий-бадий безакли ойнома

МУАССИС — ЎЗБЕКИСТОН ЛКЕИ
МАРКАЗИЙ ҚЎМИТАСИ

1986 йил июль ойидан чиқа бошлади
№ 10 (63) октябрь, 1991.

Ўзбекистон ЛКЕИ Марказий Қўмитаси «Камалак» нашриёти матбаа бирлашмаси

Бош муҳаррир —
Худойберди ТУХТАБОВ

Таҳрир ҳайъати:
Шоҳруҳ АКБАРОВ —
масъул котиб
Хуршид ДУСТМУҲАММАД —
бош муҳаррир ўринбосари
Бахтиёр КАРИМОВ
Эркин МАЛИКОВ
Тоҳир МАЛИК
Латиф МАҲМУДОВ
Тўлан НИЗОМ
Ҳасан НОРМУРОДОВ
Абдуғафур РАСУЛОВ
Акмал САИДОВ
Исроил ТУХТАЕВ
Урол ХОЛМОНОВ
Пирмат ШЕРМУҲАМЕДОВ
Файзулла ҚИЛИЧЕВ
Музроб ҚУРБОНОВ
Турсунали ҚУРБОНОВ
Садриддин ҒУЛОМИДДИНОВ

Бадий муҳаррир
Султон СУЛАЙМОНОВ
Саҳифаловчи
Улуғбек ЯКВАЛХУЖАЕВ
Мусаҳҳих
Мақсуда ҲАКИМОВА

«Еш куч» — ежамесячный, общественно-политический и литературно-художественный иллюстрированный журнал.

На узбекском языке
Учредитель — ЦК ЛКСМ Узбекистана

Мақонимиз: 700113, Тошкент — ЧГСП.
Қатортол кўчаси, 60.
Телефонлар:
Бош муҳаррир ўринбосари 78—93—24
Масъул котиб 78—94—73
Бўлимлар:
Хатлар 78—48—85
Ижтимоий-сиёсий, адабиёт ва санъат,
Шеърят 78—85—64
Мақтаб, фан-техника ва спорт 78—57—84

Таҳририят ҳажми 2 босма тобоқдан зиёд асарлар қўл-ёзмасини қабул қилмайди. Бир босма тобоқ ҳажмидаги асарлар муаллифга қайтарилмайди. Ойномадан кўчириб босилганда «Еш куч»дан олинди деб изоҳланиши шарт.

Таҳририят ўз тавсиясига кўра олинган бадий асарлар таржимасини эълон қилади.

«Еш куч», октябрь, 1991.
«Камалак» нашриёти матбаа бирлашмаси

Босмаҳонага туширилди 12.08.91. Босишга рухсат этилди 9.09.91. Офсет усулида чоп этилди. Китоб-ойнома учун офсет қоғози. Формати 70×108¹/₈. Шартли босма тобоқ 5,6. Шартли бўёқ нусхаси 16,8. Нашриёт босма тобоғи 10,6. Тиражи 554482 нусха. Буюртма 5856. Баҳоси: обуначига — 55 тийин. Сотувда — 80 тийин.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмаҳонаси.

Тошкент 700000, «Правда» газетаси кўчаси, 41.

СССР Жамғарма банкининг Давлат облигация заёмлари ва сертификатларини сақлаб бериш бўйича хизматлари

СССР Жамғарма банкининг сертификатлари талабгорларга бериладиган қимматбаҳо қоғозлардир.

250, 500 ва 1000 сўмлик белгилари билан муомалага чиқарилган.

Пул жамғармаларини 10

йил муддатга сақлаб бериш учун мўлжалланган.

Шу муддатга амал қилинган тақдирда, сертификатлар бўйича тўланадиган ўртача ўн йиллик муддат учун йиллик даромаднинг 10 фоизи ҳисобидан ҳақ тўланади.

Агар Сиз 1000 сўмлик белгиси бор сертификатлар сотиб олсангиз 10 йилдан сўнг Сизнинг жамғармангиз 1595 сўмга кўпаяди ва натижада 1000 сўм эмас, балки 2595 сўм бўлиб Сизга қайтади.

Агар сертификатни 10 йил муддат вақтига етмасдан туриб ҳақ тўлаш учун тақдим этилса, унда даромад фоизлари жамғарма сақланган тўлиқ йиллик учун тўланади.

Сертификатлар СССР Жамғарма банкининг барча муассасаларида ҳар доим сотилади ва қабул қилинади.

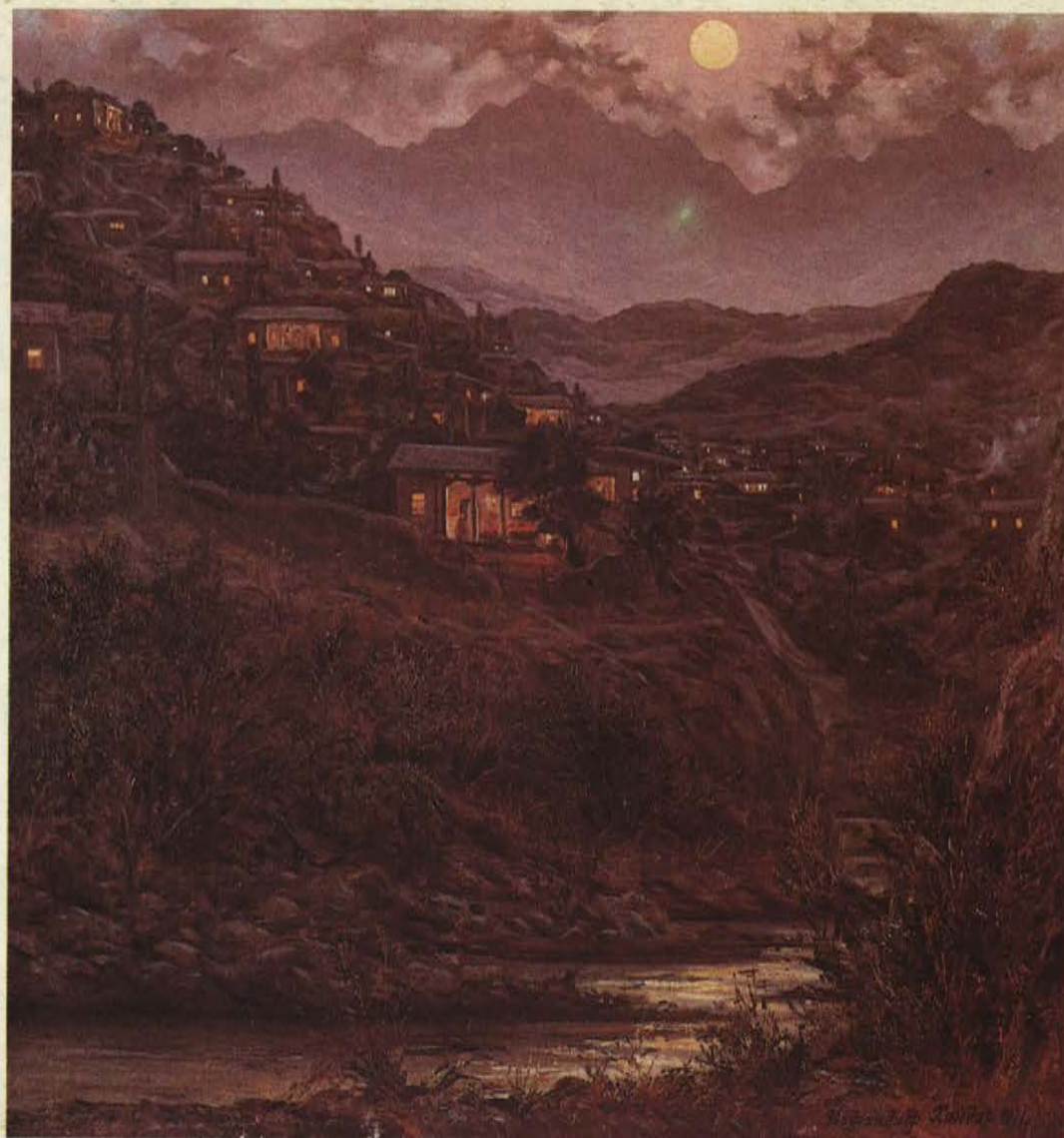
Сертификатлар пул маблағларини узоқ муддатга сақлашнинг қулай туридир.

Таниқли рессом Исфандиёр Ҳайдаров ижодидан намуналар.

Суратчи — Абдул Ғани ЖУМА.

Индекс 75242

Баҳоси: Обуначига — 55 тийин. Сотувга — 80 тийин.